
OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ

WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO ZA ROK 2020

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE

Opracowanie:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego w Gdańsku

Adres: Gdańsk 80-810, ul. Okopowa 21/27

www.rops.pomorskie.eu

kontakt w sprawie dokumentu:

Referat Analiz i Rozwoju ROPS

tel.: 58 326 87 54, e-mail: m.kochanowski@pomorskie.eu

Wykaz skrótów	4
Wprowadzenie	6
Najważniejsze informacje	10
1. DANE O SYTUACJI DEMOGRAFICZNEJ I SPOŁECZNEJ	12
1.1. Struktura ludności	12
1.2. Rynek pracy	12
1.3. Aktywność zawodowa	13
2. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY KOMUNALNE	14
2.1. Zasoby komunalne	14
2.2. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia	15
2.3. Przedszkola i żłobki	18
3. EKONOMIA SPOŁECZNA	19
3.1. Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej – działania ROPS	19
3.2. Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej	20
3.3. Centra integracji społecznej	21
3.4. Kluby integracji społecznej	22
3.5. Warsztaty terapii zajęciowej	24
3.6. Zakłady aktywności zawodowej	25
3.7. Przedsiębiorstwa społeczne	26
3.8. Spółdzielnie socjalne	27
3.9. Wpływ COVID-19 na funkcjonowanie PS	29
4. SENIORZY	31
4.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego dedykowane seniorom	31
4.2. Uniwersytety trzeciego wieku	32
4.3. Rady seniorów	33
4.4. Dzielne domy i kluby Senior+	34
5. DANE O KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY I WSPARCIA	37
5.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	40
5.2. Świadczenia niepieniężne	42
5.3. Powody przyznania pomocy	43
6. USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ	49
6.1. Usługi opiekuńcze	49
6.2. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	50
6.3. Pozostałe usługi pomocy społecznej	51
7. WSPIERANIE RODZINY I SYSTEM PIECZY ZASTĘPCZEJ	52
7.1. Wsparcie środowiskowe	52
7.2. Piecza zastępcza – informacje ogólne	54
7.3. Rodziny zastępcze	55
7.4. Placówki opiekuńczo-wychowawcze	56
7.5. Usamodzielnianie wychowanków pieczy zastępczej	58
7.6. Ośrodki adopcyjne	59
8. REHABILITACJA ZAWODOWA I SPOŁECZNA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI	61
8.1. Turnusy rehabilitacyjne	61
8.2. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny	62

8.3.	Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki	62
8.4.	Program „Aktywny Samorząd”.....	62
9.	KADRA JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH POMOCY SPOŁECZNEJ	63
9.1.	Liczba pracowników OPS/PCPR.....	63
9.2.	Specjalizacja w zawodzie pracownika socjalnego	63
9.3.	Wymóg ustawy dot. liczby zatrudnionych pracowników	64
10.	INNE RODZAJE POMOCY I ŚWIADCZEŃ	65
10.1.	Świadczenie wychowawcze 500+	65
10.2.	Świadczenia rodzinne i alimentacyjne.....	65
10.3.	Świadczenia opiekuńcze	67
10.4.	Dodatki mieszkaniowe i energetyczne	69
11.	PROJEKTY REALIZOWANE PRZEZ ROPS W 2020 ROKU	71
11.1.	Kooperacja – efektywna i skuteczna [PO WER 2014-2020].....	71
11.2.	Model na więcej [PO WER 2014-2020].....	72
11.3.	Partnerstwo dla Rodziny [PO WER 2014-2020].....	73
11.4.	Standard mieszkalnictwa wspomaganego [PO WER 2014-2020]	74
11.5.	Koordinacja rozwoju ekonomii społecznej [RPO WP 2014-2020].....	75
11.6.	Pomorskie S.O.S [RPO WP 2014-2020].....	78
11.7.	Pomorskie Pomaga [PO WER 2014-2020]	78
11.8.	Wsparcie dzieci w umieszczonych w pieczy zastępczej w okresie epidemii COVID-19 [PO WER 2014-2020]	79
12.	WSPÓŁPRACA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO Z NGO	80
13.	ŚRODKI FINANSOWE NA WYDATKI W POMOCY SPOŁECZNEJ I INNYCH OBSZARACH POLITYKI SPOŁECZNEJ W BUDŻECIE JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO	82
14.	WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	86
15.	SPIS TABEL, WYKRESÓW	93

Wykaz skrótów

CAS	Centralna Aplikacja Statystyczna
CIS	centrum integracji społecznej
COVID-19	ostra choroba zakaźna układu oddechowego wywołana zakażeniem wirusem SARS-CoV-2 (z ang. coronavirus disease 2019)
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
KIS	klub integracji społecznej
MPiPS 05	Sprawozdanie o placówkach zapewniających całodobową opiekę i wsparcie
MRPiPS 03R	Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach
NGO	organizacje pozarządowe (z ang. non government organization)
OPS	ośrodek pomocy społecznej
OWES	ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
OZPS	ocena zasobów pomocy społecznej – w przypisach oznacza formularz oceny zasobów pomocy społecznej wypełniany przez samorządy w Centralnej Aplikacji Statystycznej
PCPR	powiatowe centrum pomocy rodzinie
PES	podmiot ekonomii społecznej
PO WER 2014-2020	Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój na lata 2014-2020
PS	przedsiębiorstwo społeczne
ROPS	regionalny ośrodek polityki społecznej
RPO WP 2014-2020	Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020
WRiSPZ-G	Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej
WRiSPZ-M	Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej
WRiSPZ-P	Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
UTW	uniwersytet trzeciego wieku
WTZ	warsztat aktywności zawodowej
ZAZ	zakład aktywności zawodowej

Wprowadzenie

W 2011 roku nowelizacja ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 roku Nr 175, poz. 1362, z późn. zm) wprowadziła obowiązek przygotowywania corocznie przez gminy, powiaty oraz samorządy województw oceny zasobów pomocy społecznej, która będzie przedstawiana odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu oraz sejmikowi województwa. Ocena ta wraz z rekomendacjami jest podstawą planowania budżetu na następny rok. Ocena zasobów pomocy społecznej zastąpiła od 2012 roku dotychczas przygotowywany przez jednostki samorządu terytorialnego bilans potrzeb pomocy społecznej.

Termin przygotowania OZPS

Jak wynika z zapisów ww. ustawy samorządy sporządzają dokument oceny zasobów pomocy społecznej zgodnie z następującym harmonogramem:

- **gmina** (ośrodek pomocy społecznej) – do 30 kwietnia roku następnego po roku sprawozdawczym;
- **powiat** (powiatowe centrum pomocy rodzinie) – do 30 kwietnia roku następnego po roku sprawozdawczym;
- **województwo** (regionalny ośrodek polityki społecznej) – do 30 czerwca roku następnego po roku sprawozdawczym.

Co powinna zawierać OZPS?

Ocena zasobów pomocy społecznej powinna przede wszystkim obejmować:

- **infrastrukturę** (liczbę funkcjonujących jednostek pomocy społecznej, ich możliwości, budynki, sprzęty, obiekty),
- **kadrę** (pracowników, ze szczególnym uwzględnieniem pracowników socjalnych, osoby zatrudnione na podstawie relacji pozapracowniczych, w tym na podstawie stosunków służbowych, kwalifikacje tych osób, planowane szkolenia czy kursy),
- **organizacje pozarządowe** (ich udział ma charakter pomocniczy, mogą bowiem wspomagać i wyręczać podmioty publiczne),
- **ogólne nakłady finansowe na pomoc społeczną** oraz
- **zapotrzebowanie na pomoc społeczną** (w postaci osób i rodzin korzystających z pomocy, rodzajów ich problemów i liczby udzielanych usług oraz świadczeń).

Wskazany katalog nie ma charakteru zamkniętego, dlatego też omawiane zasoby podlegające ocenie, mogą również obejmować inne elementy istotne z punktu widzenia realizowania zadań z zakresu pomocy społecznej przez uprawnione do tego organy. Dokument powinien zawierać w sobie również dane dot. beneficjentów pomocy społecznej. Chodzi tu o osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, jak również rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy. Pod uwagę nie będą zatem brano tzw. potencjalni

beneficjenci, czyli osoby, które jeszcze nie korzystały lub nie korzystają ze świadczeń z pomocy społecznej.

Mechanizm przygotowania OZPS

W celu wypełnienia przez samorzady obowiązku przygotowania dokumentu oceny zasobów pomocy społecznej przygotowany został w Centralnej Aplikacji Statystycznej formularz sprawozdania. W praktyce większość samorządów lokalnych, a w województwie pomorskim wszystkie gminy i powiaty, przygotowują OZPS w oparciu o to narzędzie. Dane zebrane w procesie przygotowywania sprawozdania w CAS przez reprezentowane przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie samorzady trafiają do samorządów województw (regionalne ośrodki polityki społecznej). Dzięki temu możliwe jest m.in. opracowanie dokumentu oceny zasobów pomocy społecznej dla regionu. Obecnie formularz OZPS w CAS składa się z następujących rozdziałów:

1. Wprowadzenie;
2. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej;
3. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia;
4. Inne rodzaje pomocy i świadczeń;
5. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia;
6. Kadra jednostki organizacyjnej pomocy społecznej;
7. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego;
8. Aktywność projektowo-konkursowa jednostki organizacyjnej pomocy społecznej;
9. Współpraca z organizacjami pozarządowymi - zadania zlecone w obszarze pomocy i wsparcia;
10. Wnioski końcowe.

Rozdziały te są podzielone na sekcje opisowe, umożliwiające osobie opracowującej dokument przygotowanie szczegółowego opisu każdego z ww. obszaru oraz na sekcje z tabelami danych. Tabele uzupełniane są danymi własnymi gmin i powiatów lub zasilają się automatycznie danymi z innych systemów sprawozdawczych. Dodatkowo w 2018 roku narzędzie zostało rozbudowane o generowane automatycznie raporty graficzne (wykresy, tabele, mapy), pochodzące z aplikacji *business intelligence* CeSAR.

Ocena Zasobów Pomocy Społecznej województwa pomorskiego za rok 2020

Dokument OZPS dla województwa pomorskiego co roku przygotowywany jest przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego. W celu spełnienia obowiązku przedstawienia OZPS Sejmikowi Województwa Pomorskiego przygotowany został raport, który poza ww. wymaganiami ustawowymi zawiera również inne ważne z perspektywy polityki społecznej na Pomorzu tematy. Część treści (m.in. analiza sytuacji demograficznej) pokrywa się z *Raportem o stanie województwa za rok 2020*. Tegoroczna OZPS województwa pomorskiego składa się w sumie z 15. rozdziałów.

Część z nich pokrywa się z formularzem OZPS przygotowywanym przez gminy i powiaty np. *Rozdział 5. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia* czy *Rozdział 6. Usługi pomocy społecznej*. Część z nich natomiast wynika ze specyfiki działań pomorskiego ROPS i opiera się na autorskich analizach np. *Rozdział 3. Ekonomia społeczna*, *Rozdział 4. Seniorzy*, *Rozdział 11. Projekty realizowane przez ROPS w 2020 roku* czy *Rozdział 12. Współpraca samorządu województwa pomorskiego z NGO*. Bieżąca edycja OZPS została rozszerzona o informacje dot. realizacji przez ROPS projektów przeciwdziałających negatywnym skutkom COVID-19.

Najważniejsze informacje

- W 2020 roku nastąpiły zmiany na pomorskim rynku pracy spowodowane pandemią COVID-19. Po rekordowo niskim bezrobociu notowanym w 2019 roku (4,5%) nastąpił jego wzrost do 5,9% i był to szósty wynik w kraju. Bezrobocie w regionie jest przestrzennie zróżnicowane. W 2020 roku najwyższą stopą charakteryzowały się wschodnie i zachodnie powiaty: nowodworski, malborski, człuchowski, lęborski, bytowski, słupski i sztumski, najniższa natomiast cechowała Trójmiasto i powiat kartuski.
- W roku 2020, po raz pierwszy od dłuższego czasu, liczba osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych spadała w stosunku do roku wcześniejszego o 447 osób. Powodem tego mogła być m.in. sytuacja epidemiczna, która ograniczyła realizację tego typu usług. Niestety jak wynika ze szczegółowej analizy danych ze sprawozdania MRPiPS 03R w roku 2020 na terenie województwa pomorskiego w sumie 5 gmin nie wypełniało tego zobowiązania. W stosunku do roku 2019 liczba gmin, które nie udzieliły wsparcia w tej formie spadała o 3.
- Osoby, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej stanowiły 2,9% ogólnej liczby ludności województwa. Tym samym odnotowano spadek o 0,3 pp. wskaźnika deprivacji lokalnej - czyli odsetka osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności.
- Pomocą w formie świadczeń (zarówno pieniężnych jak i niepieniężnych) w 2020 roku objętych zostało 68 366 osób. W sumie było to 49 834 rodzin, w których liczba osób wyniosła razem 104 713.
- Najczęściej wskazywanym powodem przyznania świadczeń z pomocy społecznej w 2020 roku na Pomorzu było ubóstwo-z jego powodu pomocy udzielono 28 023 rodzinom (spadek w stosunku do roku 2019 o 1 999 rodzin). Rodziny, którym przyznano pomoc z tego tytułu stanowiły 56,2% wszystkich rodzin beneficjentów, 25 476 rodzinom przyznano pomoc społeczną z powodu niepełnosprawności, a 24 980 z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Liczba rodzin, którym udzielono pomocy społecznej z powodu bezrobocia, w ubiegłym roku wyniosła 13 102.
- Kwota świadczeń przekazana w ramach świadczeń wychowawczych (tzw. 500+) w województwie pomorskim w 2020 roku wyniosła 2,64 mld zł.
- W 2020 roku w województwie 2 578 rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych korzystało ze wsparcia 233 asystentów rodzin.
- W 2020 roku w pieczy zastępczej przebywało w sumie 5 106 dzieci. W stosunku do roku 2019, liczba dzieci w pieczy zastępczej wzrosła o 113. Jednocześnie odsetek dzieci umieszczanych w pieczy instytucjonalnej stanowi mniejszość – 18,8% wszystkich dzieci w pieczy zastępczej w województwie, na rzecz pieczy rodzinnej – 81,2%.

- Rok 2020 z uwagi na pandemię COVID-19 był rokiem trudnym dla szeroko pojętej gospodarki. Różnego rodzaju ograniczenia, spadek liczby klientów oraz problemy związane z płynnością finansową nie ominęły także sektora ekonomii społecznej. W porównaniu do roku poprzedniego, w 2020 roku liczba podmiotów ekonomii społecznej na Pomorzu uległa zmniejszeniu. W regionie funkcjonowały 22 centra integracji społecznej (o 1 mniej niż rok wcześniej), 15 klubów integracji społecznej (o 2 mniej), 2 zakłady aktywności zawodowej (niezmiennie), 71 spółdzielni socjalnych (o 1 mniej niż rok wcześniej) oraz 8 737 organizacji pozarządowych (o 41 mniej niż w roku 2019).
- Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonuje 48 warsztatów terapii zajęciowej. Łącznie uczestnikami warsztatów jest 1 537 osób. Warsztaty funkcjonują w większości pomorskich powiatów, brak ich jest jedynie w Sopocie. Najwięcej tego typu placówek funkcjonuje w Gdańsku, gdzie w zajęciach 6. warsztatów terapii zajęciowej uczestniczy 226 osób.
- W roku 2020 na Pomorzu funkcjonowały w sumie 42 domy pomocy społecznej, które dysponowały ponad 4 tys. miejsc w formule całodobowej.
- Aktywność osób starszych w województwie pomorskim wydaje się stosunkowo wysoka na tle kraju, o czym może świadczyć znaczna liczba uniwersytetów trzeciego wieku (42), domów (17) i klubów „Senior+” (33), klubów i miejsc spotkań dla seniorów (437). Liczba takich klubów systematycznie wzrasta od 257 w roku 2013 do planowanych 490 w roku 2021.
- Biorąc pod uwagę zachodzące na Pomorzu zmiany demograficzne oraz społeczno-gospodarcze wyjątkowo istotne są obiekty skierowane przede wszystkim do osób z niepełnosprawnościami, długotrwale chorych lub w podeszłym wieku. Wzrasta liczba niektórych placówek świadczących wsparcie (poza ŚDS) dla tej grupy beneficjentów w formule środowiskowej, zdeinstytucjonalizowanej. Trudno mówić jednakże o stałej tendencji w odejściu od tradycyjnych form wsparcia tej grupy.
- W 2020 roku na terenie województwa funkcjonowało w sumie 61 mieszkań chronionych (wzrost aż o 24 w stosunku do roku 2018).
- W roku 2020 we wszystkich pomorskich ośrodkach pomocy społecznej oraz w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowało w sumie 3 655 osób, z czego 1 173 osób pracowało jako pracownicy socjalni.
- W roku 2020 w całym województwie pomorskim było w sumie 12 ośrodków, które nie spełniły wymogów ustawowych dot. liczby kadry ośrodków pomocy społecznej.

1. DANE O SYTUACJI DEMOGRAFICZNEJ I SPOŁECZNEJ

Województwo pomorskie w obecnym kształcie funkcjonuje od 1 stycznia 1999 roku. Jego powierzchnia wynosi 18,3 tys. km². Na terenie województwa pomorskiego znajduje się 16 powiatów, 4 miasta na prawach powiatu, 19 gmin miejskich, 81 gmin wiejskich, 19 gmin miejsko - wiejskich (w sumie 123 gminy). Stolicą i największym miastem województwa jest Gdańsk. Pomorskie jest 8. pod względem powierzchni województwem.

1.1. Struktura ludności¹

W 2020 roku województwo pomorskie zamieszkiwało 2 346,7 tys. osób² (6,1% ludności kraju, 7. miejsce). Miasta koncentrowały 63,4% ludności. Na 100 mężczyzn przypadało 105 kobiet (5. miejsce w kraju). Współczynnik feminizacji był wyższy w miastach (110), niż na wsi (98).

W ostatnich latach województwo notowało najwyższy w Polsce przyrost liczby mieszkańców będący rezultatem dodatniego przyrostu naturalnego oraz salda migracji. Pomorskie od lat cechuje najwyższy przyrost naturalny w kraju (0,60 na 1000 osób w 2020 roku³). Na wsi przyrost naturalny jest zdecydowanie wyższy niż w mieście⁴. W układzie powiatów najwyższy wskaźnik zanotowano w powiecie kartuskim (9,6 na 1000 osób), najniższy – ujemny – w Sopocie (-6,0 na 1000 osób).

Pomorskie charakteryzuje się relatywnie korzystną strukturą wiekową. Odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (19,7%) jest najwyższy w kraju, podczas gdy odsetek populacji w wieku poprodukcyjnym jest jednym z najniższych (13. lokata). Jednocześnie odsetek osób w wieku produkcyjnym systematycznie maleje (59,5% wobec 59,8% w 2019 roku), zwiększa się natomiast udział osób w wieku poprodukcyjnym (20,7% wobec 20,5% w 2019 roku).

1.2. Rynek pracy⁵

W 2020 roku nastąpiły zmiany na pomorskim rynku pracy spowodowane pandemią COVID-19. Po rekordowo niskim bezrobociu notowanym w 2019 roku (4,5%) nastąpił jego wzrost do 5,9% i był to szósty wynik w kraju (niższą stopę odnotowano w województwie dolnośląskim, małopolskim, mazowieckim, śląskim i wielkopolskim). Większość osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy stanowiły kobiety (59,2%).

¹ Źródło: projekt Raportu o stanie województwa za 2020 rok.

² Dane dotyczące demografii podane są wg stanu na 30 czerwca 2020 roku.

³ Dane za I półrocze 2020 roku.

⁴ W 2019 roku po raz pierwszy zanotowano ujemny przyrost naturalny w miastach. W 2020 roku sytuacja była podobna.

⁵ Źródło: projekt Raportu o stanie województwa za 2020 rok.

Bezrobocie w regionie jest przestrzennie zróżnicowane. W 2020 roku najwyższą stopą charakteryzowały się wschodnie i zachodnie powiaty: nowodworski, malborski, człuchowski, lęborski, bytowski, słupski i sztumski, najniższa natomiast cechowała Trójmiasto i powiat kartuski. Do 2019 roku różnice między powiatami o skrajnych wartościach stopy bezrobocia (nowodworskim i Sopotem) zmniejszały się, ale w 2020 roku zanotowano zwiększenie dysproporcji (między 14,9% w powiecie nowodworskim i 2,4% w Sopocie). Do 2019 roku w powiatach o najniższym poziomie bezrobocia dynamika spadku tego wskaźnika była słabsza, natomiast powiaty o relatywnie wysokiej stopie bezrobocia notowały stosunkowo dużą dynamikę jej spadku. Wzrost bezrobocia zanotowany w 2020 roku był większy w powiatach o najwyższych jego poziomach, niż w powiatach, które dotychczas notowały najniższe wartości.

1.3. Aktywność zawodowa⁶

Aktywność zawodowa mieszkańców regionu w ostatnich latach była coraz wyższa i należała do najwyższych w kraju, jednak w 2020 roku sytuacja uległa pogorszeniu z powodu ograniczeń wynikających z rozprzestrzeniania się pandemii COVID-19. Już w końcu I kwartału 2020 roku zanotowano spadek aktywności zawodowej mieszkańców. W IV kwartale współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 58,8% (podobnie jak w całym 2019 roku) i uplasował województwo na 2. miejscu (za Mazowszem). Liczba pracujących mieszkańców wyniosła 1 029 tys. osób (6,2% krajowej populacji pracujących, 7. miejsce). Zmniejszenie dynamiki popytu na pracę przełożyło się na niższy wskaźnik zatrudnienia, który wyniósł 56,8% (wobec 57,2% w 2019 roku), wskaźnik ten w grupie wieku 20-64 lata był wyższy niż w 2019 roku – 76,1% wobec 75,9% i tradycyjnie był wyższy wśród mężczyzn niż wśród kobiet.

Struktura pracujących w województwie od lat różni się od średniej w kraju. Największe różnice występują w przypadku rolnictwa oraz usług. W IV kwartale 2020 roku w pomorskim rolnictwie pracowało 6,8% ogółu pracujących (70 tys. osób), podczas gdy w usługach 63,7% (655 tys.). W Polsce odsetki te wyniosły odpowiednio 9,7% i 58,4%. Udział pracujących w przemyśle i budownictwie kształtował się na poziomie nieco niższym niż w kraju – 29,3% wobec 31,3%. Zróżnicowana jest też struktura pracujących w podregionach. Specjalizacją podregionu starogardzkiego jest przemysł i budownictwo, w podregionie chojnickim notowany jest najwyższy odsetek pracujących w rolnictwie, a podregion trójmiejski cechuje najwyższy w regionie odsetek pracujących w usługach.

⁶ Źródło: projekt Raportu o stanie województwa za 2020 rok.

2. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY KOMUNALNE

Jednym z elementów raportu Ocena Zasobów Pomocy Społecznej województwa pomorskiego za rok 2020 są dane dotyczące infrastruktury społecznej. Jako infrastrukturę społeczną należy w tym wypadku rozumieć miejsca, w których świadczone są usługi społeczne, ale również zasoby komunalne gmin. Powszechnie spotkać można się z dość szerokim tłumaczeniem pojęcia usług społecznych, w których skład wchodzi usługi spoza obszaru pomocy społecznej. Zawarte w sprawozdaniu dane dotyczą elementów infrastruktury społecznej istotnych z punktu widzenia pomocy i integracji społecznej. Ponadto w rozdziale tym znalazły się również dane dot. liczby miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 oraz liczby przedszkoli.

2.1. Zasoby komunalne

Ważnym elementem opisywanej infrastruktury jest mieszkalnictwo komunalne oraz socjalne stanowiące zasoby gmin. W 2020 roku w zasobach pomorskich gmin było w sumie 49 430 lokali komunalnych, tym samym zasób ten zmniejszył się o 843 mieszkań w stosunku do roku 2019. Zmalała również liczba lokali socjalnych, wyniosła ona w sumie 4 620 i była niższa niż w roku wcześniejszym o 796. W ubiegłym roku złożono 3 547 wniosków o przyznanie lokalu komunalnego, natomiast na przyznanie mieszkania socjalnego oczekiwało 4 507 osób.

Tabela 1. Zasoby komunalne gmin

	2019	2020
liczba mieszkań komunalnych	50 273	49 430
– liczba wniosków złożonych na mieszkanie komunalne	4 347	3 547
liczba mieszkań socjalnych (lokali)	5 416	4 620
– liczba oczekujących na mieszkanie socjalne	5 306	4 507
– liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego	1 568	1 749

Źródło: OZPS

Jeżeli chodzi o inne obiekty zaliczane w formularzu OZPS do infrastruktury społecznej, to jak wynika z przesłanych przez samorządy danych, w 2020 roku funkcjonowało 437 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów. Ponadto z przesłanych formularzy wynika, iż w roku oceny na terenie województwa pomorskiego działało 17 hospicjów oraz 1 ośrodek dla cudzoziemców.

Tabela 2. Dane o infrastrukturze społecznej

	2019	2020
liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów	449	437
liczba hospicjów	17	17
liczba ośrodków dla cudzoziemców	1	1

Źródło: OZPS

2.2. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Z punktu widzenia rozwiązywania najważniejszych problemów społecznych regionu szczególnie istotna jest dostępność do infrastruktury społecznej skierowanej do osób zagrożonych wykluczeniem lub wykluczonych społecznie. Biorąc pod uwagę zachodzące na Pomorzu zmiany demograficzne oraz społeczno-gospodarcze wyjątkowo ważne są natomiast obiekty skierowane przede wszystkim do osób z niepełnosprawnościami, długotrwale chorych lub w podeszłym wieku. Wzrasta liczba niektórych placówek świadczących wsparcie (poza ŚDS) dla tej grupy beneficjentów w formule środowiskowej, zdeinstytucjonalizowanej. Trudno mówić jednakże o stałej tendencji w odejściu od tradycyjnych form wsparcia tej grupy. Liczba dużych, nawet kilkusetosobowych zakładów utrzymuje się stale na podobnym poziomie.

Tabela 3. Wybrane placówki dla osób z niepełnosprawnościami, długotrwale chorych lub w podeszłym wieku w latach 2018-2020⁷

		2018	2019	2020
domy pomocy społecznej	liczba placówek	43	42	42
	liczba miejsc	4 166	4 148	4 151
	liczba osób korzystających	4 525	4 614	4 481
środowiskowe domy samopomocy	liczba placówek	65	72	69
	liczba miejsc	1 905	2 100	2 125
	liczba osób korzystających	2 092	2 235	2 281
dzienne domy pomocy	liczba placówek	29	27	30
	liczba miejsc	882	822	902
	liczba osób korzystających	1035	985	920
rodzinne domy samopomocy	liczba placówek	3	3	3
	liczba miejsc	19	20	19
	liczba osób korzystających	19	21	19
mieszkania chronione	liczba placówek	37	59	61
	liczba miejsc	163	236	233
	liczba osób korzystających	165	238	228

Źródło: MRPIPS 03R

⁷ Dane dotyczą jedynie placówek o zasięgu gminnym oraz ponadlokalnym, które są prowadzone bezpośrednio lub zlecone w ramach zadań JST. Dane nie dotyczą placówek prowadzonych przez podmioty gospodarcze.

Domy pomocy społecznej

Domy pomocy społecznej to placówki przeznaczone dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w życiu codziennym, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Domy pomocy społecznej zastępują rodzinę w jej funkcjach opiekuńczych w stosunku do wymagającego całodobowej opieki sędziwego, chorego lub niepełnosprawnego członka rodziny w sytuacji, w której tej rodziny brak lub nie jest ona w stanie z tej funkcji się wywiązać. W roku 2020 na Pomorzu funkcjonowały w sumie 42 domy pomocy społecznej, które dysponowały ponad 4 tys. miejsc w formule całodobowej.

Ośrodki interwencji kryzysowej dla osób doświadczających przemocy

Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Wsparcie w tej formie świadczone jest w ośrodkach interwencji kryzysowej. W roku 2020 na terenie województwa pomorskiego funkcjonowało w sumie 10 tego typu placówek.

Tabela 4. Ośrodki interwencji kryzysowej dla osób doświadczających przemocy w latach 2018-2020

lata	2018	2019	2020
liczba placówek	12	10	10
liczba osób korzystających	3 442	2 893	2 462

Źródło: MRPiPS 03R

Mieszkania chronione w tym treningowe i wspierane

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Pobyt w mieszkaniu chronionym przyznany może zostać osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą. W 2020 roku na

terenie województwa funkcjonowało w sumie 61 mieszkań chronionych (wzrost aż o 24 w stosunku do roku 2018, w którym usystematyzowano tematykę mieszkań chronionych w ustawie o pomocy społecznej). Część z nich powstała w ramach programu rządowego „Za życiem”.

Tabela 5. Mieszkania chronione w tym treningowe w latach 2018-2020

lata	2018	2019	2020
liczba placówek	37	59	61
liczba miejsc	163	236	233
liczba osób korzystających	165	238	228

Źródło: MRPiPS 03R

Placówki dla osób w kryzysie bezdomności

Z powodu utrzymującej się w 2020 roku pandemii COVID-19 nie przeprowadzono badania w zakresie liczenia osób doświadczających bezdomności w województwie pomorskim. Ostatnie badanie w tym zakresie zrealizowane zostało w 2019 roku (w nocy z 13 na 14 lutego). Jak wynika z ww. badania, na terenie województwa pomorskiego przebywało w dniu liczenia 3 014 takich osób, co stanowi o 305 osób mniej (około 9%) w stosunku do stanu odnotowanego w poprzednim takim badaniu z 2017 roku. Zmiana ta jest jednak trudna do jednoznacznej interpretacji w związku z mobilnością osób w kryzysie bezdomności oraz z trudnością dotarcia do wszystkich osób przebywających poza instytucjami, w różnego rodzaju miejscach niemieszkalnych.

W celu zapewnienia schronienia osobom doświadczającym bezdomności na terenie województwa działają prowadzone bezpośrednio przez samorządy lub zlecone innym podmiotom: schroniska, noclegownie i ogrzewalnie. W 2018 roku do ustawy o pomocy społecznej wprowadzono nową kategorię placówek dla osób doświadczających bezdomności - schroniska z usługami opiekuńczymi. Może z nich korzystać także osoba oczekująca na umieszczenie w DPS. W sytuacjach nagłych przyznanie osobie bezdomnej tymczasowego schronienia w schronisku tego typu nie wymaga podpisania kontraktu socjalnego.

Liczba placówek dla osób doświadczających bezdomności w ostatnich latach utrzymuje się na podobnym poziomie – w 2020 roku było ich w sumie 50. Placówki te dysponowały 2 029 miejscami.

Tabela 6. Placówki dla osób doświadczających bezdomności w latach 2018-2020

lata	2018	2019	2020
liczba placówek	47	47	50
liczba miejsc	1 881	1 756	2 029

Źródło: Pomorski Urząd Wojewódzki w Gdańsku

W roku 2020 większość placówek zapewniających schronienie stanowiły schroniska (w tym schroniska zapewniające usługi opiekuńcze) – 32 placówki. Poza tym w roku ubiegłym na terenie całego województwa działało 10 noclegowni i 8 ogrzewalni.

2.3. Przedszkola i żłobki

Opieka nad dzieckiem do 3 lat⁸

Rośnie liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3. W 2020 roku w regionie funkcjonowało 329 żłobków, oddziałów żłobkowych oraz klubów dziecięcych, które oferowały łącznie ponad 10 tys. miejsc. Najwięcej miejsc skoncentrowanych jest na terenie Gdańska, Gdyni, powiatu wejherowskiego, kartuskiego i gdańskiego. Dotychczasowe pozytywne trendy dotyczyły zarówno miast, jak i obszarów wiejskich.

Wychowanie przedszkolne⁹

Liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym w całym kraju spadała. W roku szkolnym 2019/2020 w województwie pomorskim funkcjonowało 1 488 placówek wychowania przedszkolnego (tj. o 19 więcej niż rok wcześniej) oferujących jednak mniej miejsc niż przed rokiem - 75,9 tys. (tj. spadek o 7,6 tys.). W związku z tym odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wynoszący 87,8% był nadal jednym z najniższych w kraju, a dostęp do edukacji przedszkolnej cechował się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym.

⁸ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

⁹ Źródło: projekt Raportu o stanie województwa pomorskiego za rok 2020.

3. EKONOMIA SPOŁECZNA

Rok 2020 z uwagi na pandemię COVID-19 był rokiem trudnym dla szeroko pojętej gospodarki. Różnego rodzaju ograniczenia, spadek liczby klientów oraz problemy związane z płynnością finansową nie ominęły także sektora ekonomii społecznej. W porównaniu do roku poprzedniego, w 2020 roku liczba podmiotów ekonomii społecznej na Pomorzu uległa zmniejszeniu. W regionie funkcjonowały 22 centra integracji społecznej (o 1 mniej niż rok wcześniej), 15 klubów integracji społecznej (o 2 mniej), 2 zakłady aktywności zawodowej (niezmiennie), 71 spółdzielni socjalnych (o 1 mniej niż rok wcześniej) oraz 8 737 organizacji pozarządowych (o 41 mniej niż w roku 2019).

Tabela 7. Dane o podmiotach ekonomii społecznej

	2018	2019	2020
centra integracji społecznej	22	23	22
kluby integracji społecznej	12	17	15
zakłady aktywności zawodowej	2	2	2
spółdzielnie socjalne ¹⁰	64	72	71
organizacje pozarządowe ¹¹	8 420	8 778	8 737

Źródło: dane własne ROPS

3.1. Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej – działania ROPS

Dokumentem o charakterze operacyjnym wskazującym potrzeby podmiotów ekonomii społecznej w regionie jest Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020. W roku 2020 trwały prace koncepcyjne nad nowym programem w zakresie rozwoju ekonomii społecznej na lata 2021-2027. Dalsze prace nad nim zależeć będą w dużej mierze od konsultowanego obecnie projektu ustawy o ekonomii społecznej.

W 2015 roku Uchwałą Nr 598/51/15 Zarządu Województwa Pomorskiego powołany został Pomorski Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej. Pełni on funkcję doradczo-opiniującą Zarządu Województwa Pomorskiego w zakresie działań podejmowanych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim. Komitet zajmuje się również współpracą w zakresie organizacji i wdrażania przedsięwzięć zaplanowanych w ramach Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020, w tym:

- współpracą z innymi organizacjami tworzącymi sieci współpracy instytucji z obszaru ekonomii społecznej, integracji i pomocy społecznej, przedsiębiorczości na poziomie regionalnym oraz krajowym;
- współpracą w zakresie planowania i wdrażania inicjatyw edukacyjnych dotyczących ekonomii społecznej;

¹⁰ Zarejestrowane w KRS.

¹¹ ok. 10 % NGO prowadzi działalność gospodarczą.

- monitorowaniem i upowszechnianiem pomorskich dobrych praktyk;
- opracowywaniem i konsultowaniem dokumentów strategicznych dotyczących przedsiębiorczości społecznej.

Jednym z działań Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej UMWP mającym na celu rozwój ekonomii społecznej w województwie pomorskim jest realizacja projektu pn.: „Pomorski system przedsiębiorczości społecznej: koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim na lata 2019-2022”. Projekt skupia się na działaniach dążących do prowadzenia skutecznej i efektywnej polityki wspierania rozwoju ekonomii społecznej, poprzez szereg inicjatyw dostosowanych do poszczególnych odbiorców. Szczegółowy opis projektu znajduje się w rozdziale 11. Projekty realizowane przez ROPS w 2020 roku.

Dzięki realizacji projektu członkowie i członkinie PKRES podejmowali pracę nad wyznaczaniem kierunków rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim. Działania projektowe skupiały się również na współpracy instytucji pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy i OWES na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. W ramach projektu w 2020 roku powstał także raport z badania ewaluacyjnego pt.: „Ewaluacja funkcjonowania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w województwie pomorskim”¹². Przygotowanie badania zostało oparte na obowiązkach i zaleceniach zawartych między innymi w WPRES 2014-2020 oraz Standardach Akredytacji OWES przyjętych przez Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej.

3.2. Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej w województwie pomorskim swoim działaniem obejmują cztery subregiony: południowy, nadwiślański, słupski oraz metropolitalny. Wśród bogatego katalogu usług OWES przede wszystkim oferują: usługi prawne, marketingowe oraz księgowość. Prowadzą również doradztwo formalno-prawne, zawodowe, psychologiczne, biznesowe, personalne i inne. Ofertę OWES uzupełniają specjalistyczne szkolenia adresowane do organizacji pozarządowych, spółdzielni socjalnych, grup nieformalnych, osób indywidualnych oraz jednostek samorządu terytorialnego. W roku 2020 w województwie pomorskim funkcjonowały cztery ośrodki wsparcia ekonomii społecznej:

- **Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej „Dobra Robota”** swoim działaniem obejmuje subregion metropolitalny, prowadzony jest przez Partnerstwo sześciu podmiotów - liderem projektu jest Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot;

¹² Raport dostępny jest na stronie internetowej ROPS:
<https://rops.pomorskie.eu/documents/293764/0/Ewaluacja+OWES+w+woj.+pomorskim+20.10.2020.pdf/4aa59c1e-44d7-4f9c-b315-275fdaa94af5> (dostęp wg. stanu na 31.05.2021 r.).

- **Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej prowadzony przez Centrum Inicjatyw Obywatelskich w Słupsku** swoim działaniem obejmuje subregion słupski;
- **Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej prowadzony przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Miasta i Gminy Debrzno** swoim działaniem obejmuje subregion południowy;
- **Nadwiślański Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej** prowadzony jest przez Regionalne Towarzystwo Inwestycyjne w Dzierzgoniu swoim działaniem obejmuje subregion nadwiślański.

Badanie ewaluacyjne¹³ przeprowadzone w 2020 roku pokazało, że usługi oferowane przez pomorskie OWES są dobrze oceniane przez przedsiębiorstwa społeczne z regionu oraz uruchomiły wiele rozwiązań oferujących wsparcie podczas trwającej pandemii COVID-19.

3.3. Centra integracji społecznej

Centrum integracji społecznej to instytucja realizująca specjalistyczny program pracy z osobami wykluczonymi społecznie lub zagrożonymi wykluczeniem¹⁴. Zgodnie z ustawą o zatrudnieniu socjalnym przełamywanie izolacji społecznej i zawodowej odbywa się przy zastosowaniu różnych form reintegracji zawodowej i społecznej. Odbudowywanie i podtrzymywanie u osób wykluczonych społecznie zdolności do samodzielnego i efektywnego pełnienia ról społecznych oraz samodzielnego poruszania się po rynku pracy powinno prowadzić do zatrudnienia w różnych formach: u pracodawcy, samozatrudnienia - praca na własny rachunek lub w spółdzielni socjalnej.

Na koniec 2020 roku w województwie pomorskim funkcjonowały 22 centra integracji społecznej. W ubiegłym roku reintegrację społeczno-zawodową w pomorskich CIS rozpoczęło 641 osób. Łącznie w zajęciach prowadzonych przez CIS uczestniczyło 960 osób¹⁵, z powodzeniem ukończyło je 540 osób. Spośród uczestników zajęć 176 osób podjęło zatrudnienie, w tym 3 osoby rozpoczęły samodzielną działalność gospodarczą.

¹³ Ewaluacja funkcjonowania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w województwie pomorskim (2020).

¹⁴ Art. 1 ustawy z dnia 13 czerwca 2003r o zatrudnieniu socjalnym (tj. Dz.U.2019 poz. 217 ze zm.).

¹⁵ Źródło: Sprawozdania z działalności CIS.

Tabela 8. Struktura uczestników CIS w latach 2018-2020

	osoby, które rozpoczęły zajęcia w latach			osoby, które ukończyły zajęcia w latach:		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
uczestnicy zajęć ogółem	836	882	641	717	699	540
osoby bezdomne	34	26	27	32	24	22
osoby uzależnione od alkoholu	119	140	76	90	65	69
osoby uzależnione od narkotyków lub innych środków odurzających	8	17	25	6	18	17
osoby chore psychicznie	41	42	29	25	42	30
osoby długotrwale bezrobotne	297	284	182	271	250	140
osoby zwalniane z zakładów karnych mające trudności w integracji ze środowiskiem	12	15	13	10	14	13
uchodźcy realizujący indywidualny program integracji	0	0	0	0	1	0
osoby niepełnosprawne	207	178	135	174	152	100
inni	118	180	154	109	133	149

Źródło: sprawozdania z działalności CIS

Uczestnicy zajęć CIS korzystali z usług reintegracji zawodowej i społecznej, w tym w formie warsztatów prowadzonych w ramach działalności wytwórczej, handlowej lub usługowej prowadzonej przez Centrum, na podstawie art. 9 ustawy o zatrudnieniu socjalnym.

3.4. Kluby integracji społecznej

Klub integracji społecznej¹⁶ to jednostka organizacyjna, której celem jest realizacja działań umożliwiających udzielenie indywidualnym osobom oraz ich rodzinom pomocy: w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej; w powrocie do pełnienia ról społecznych w miejscu zamieszkania, miejscu pobytu lub w miejscu pracy oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych.

Klub integracji społecznej udzielają wsparcia w integrowaniu się grup osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych, pomagają samoorganizować się jego członkom, podejmować przez nich wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy. Warunkiem uczestnictwa w klubie integracji społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego¹⁷. W ubiegłym roku w województwie pomorskim funkcjonowało 15 klubów integracji społecznej.

¹⁶ Art. 18 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym (tj. Dz. U. 2019 poz. 217 ze zm.).

¹⁷ Art. 6 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. 2018 poz. 1508 ze zm.).

W roku 2020 w pomorskich KIS zajęcia rozpoczęło 346 osób. Zajęcia w klubach integracji społecznej ukończyło natomiast w sumie 314 osób. Spośród absolwentów KIS 79 osób podjęło zatrudnienie.

Tabela 9. Struktura uczestników KIS w latach 2019-2020

	osoby, które rozpoczęły zajęcia		osoby, które ukończyły zajęcia	
	2019	2020	2019	2020
uczestnicy zajęć ogółem	586	346	268	314
osoby długotrwale bezrobotne	118	75	80	53
osoby bezdomne	16	21	3	23
osoby uzależnione od alkoholu	15	19	11	12
osoby uzależnione od narkotyków	7	1	6	0
osoby chore psychicznie	44	49	30	23
osoby zwolnione z zakładu karnego	5	4	2	3
osoby niepełnosprawne	186	91	87	90
uchodźcy realizujący indywidualny program integracji	0	0	1	0
osoby bierne zawodowo	47	8	0	1
samotnie wychowujący dzieci	23	13	0	0

Źródło: sprawozdanie z działalności KIS

Uczestnicy zajęć KIS korzystali z usług reintegracji społecznej (zajęcia edukacyjne i terapeutyczne, poradnictwo) i zawodowej (szkolenia zawodowe, doradztwo).

Tabela 10. Usługi reintegracji społecznej i zawodowej KIS w latach 2019-2020

	liczba uczestników 2019	liczba uczestników 2020
usługi w ramach reintegracji społecznej		
zajęcia terapeutyczne i grupowe	376	380
zajęcia edukacyjne	437	267
poradnictwo prawne	99	28
poradnictwo psychologiczne	452	281
usługi w ramach reintegracji zawodowej		
szkolenia zawodowe	248	204
doradztwo i szkolenie w zakresie prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej	220	143
doradztwo i szkolenie w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej	231	176

Źródło: sprawozdanie z działalności KIS

3.5. Warsztaty terapii zajęciowej

Warsztat terapii zajęciowej¹⁸ jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Rehabilitacja zawodowa i społeczna odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.

Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonuje 48 warsztatów terapii zajęciowej. Łącznie uczestnikami warsztatów jest 1 537 osób. Warsztaty funkcjonują w większości pomorskich powiatów, brak ich jest jedynie w Sopocie. Najwięcej tego typu placówek funkcjonuje w Gdańsku, gdzie w zajęciach 6. warsztatów terapii zajęciowej uczestniczy 226 osób. W sumie w 2020 roku pomorskie samorzady przeznaczyły na funkcjonowanie WTZ ponad 35 mln zł.

¹⁸ Art. 10a, 10b ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj. Dz.U 2018, poz. 511 ze zm.)

Tabela 11. Dane dot. warsztatów terapii zajęciowej wg. powiatów

lp.	powiat	liczba WTZ	liczba uczestników zajęć	kadra	roczny koszt prowadzenia w mln zł
1	bytowski	1	30	9	0,68
2	chojnicki	3	105	63	2,39
3	człuchowski	1	40	13	0,91
4	gdański	4	95	98	2,16
5	kartuski	3	95	40	2,28
6	kościerski	1	40	10	0,91
7	kwidzyński	2	89	35	2,05
8	łęborski	1	30	10	0,68
9	m. Gdańsk	6	226	72	5,31
10	m. Gdynia	4	138	41	3,14
11	m. Słupsk	2	94	31	2,14
12	m. Sopot	0	0	0	0,00
13	malborski	2	40	16	0,91
14	nowodworski	3	66	26	1,50
15	pucki	1	50	15	1,14
16	słupski	1	25	22	0,58
17	starogardzki	4	115	78	2,68
18	sztumski	2	51	25	1,16
19	tczewski	3	80	32	1,82
20	wejherowski	4	128	84	2,95
razem		48	1 537	720	35,39

Źródło: www.pfron.org.pl

3.6. Zakłady aktywności zawodowej

Zakład aktywności zawodowej tworzy możliwości rozwoju zawodowego i społecznego osób niepełnosprawnych i przeciwdziała marginalizacji i wykluczeniu społecznemu tych osób.

Praca w ZAZ stanowi dla osób niepełnosprawnych nie tylko źródło utrzymania, lecz przede wszystkim sposób rehabilitacji i integracji ze społeczeństwem. Statutowym zadaniem ZAZ jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami. Program przysposobienia społeczno-zawodowego obejmuje dwa obszary: strefę rehabilitacyjno-społeczną oraz gospodarczo-zawodową.

Obecnie w województwie pomorskim funkcjonują dwa zakłady aktywności zawodowej, w Czarnem (od 2007 roku) i w Sztumie (od 2005 roku). ZAZ w Czarnem prowadzi działalność usługową o profilu: usług pralniczych, gastronomii, gospodarczo-technicznych (dozorowanie, utrzymywanie czystości, pielęgnacja zieleni, konserwacja, usługi konserwacyjne, serwis tachografów samochodowych). Zatrudnia 45 osób

z niepełnosprawnościami, w tym 21 z umiarkowanym oraz 24 ze znacznym stopniem niepełnosprawności. Spośród wszystkich zatrudnionych 71% osób stanowią osoby w wieku 30 – 50 lat, ok. 24% stanowią osoby w wieku powyżej 50 lat, natomiast osoby w wieku poniżej 30 lat stanowią ponad 4%.

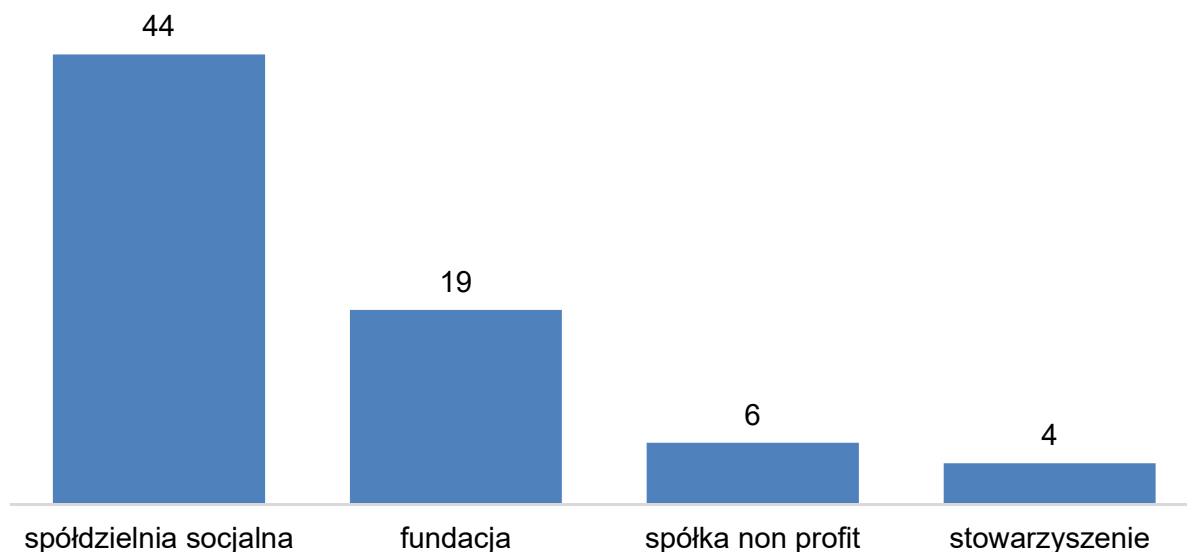
ZAZ w Sztumie prowadzi działalność wytwórczo-usługową o profilu: stolarstwo, gastronomia i usługi papiernicze i szwalnicze. Zatrudnia 70 osób niepełnosprawnych, w tym 29 z umiarkowanym oraz 41 ze znacznym stopniem niepełnosprawności. Spośród wszystkich zatrudnionych ok. 48% stanowią osoby w wieku powyżej 50 lat, osoby w wieku 30 – 50 lat stanowią niemal 46%, natomiast osoby w wieku poniżej 30 lat stanowią prawie 6%.

3.7. Przedsiębiorstwa społeczne

Przedsiębiorstwo społeczne to specyficzny typ podmiotu gospodarczego, w działalności którego na pierwszy plan wysuwają się nie zyski i ich maksymalizacja, lecz cele społeczne. Przedsiębiorstwa społeczne działają pod postacią różnych form prawnych: spółdzielni socjalnych, stowarzyszeń, fundacji, spółek non-profit. Łączy je jedno – wszelkie nadwyżki związane z prowadzeniem działalności są w takich organizacjach inwestowane w realizację celów, takich jak integracja społeczna i zawodowa członków przedsiębiorstwa czy działania na rzecz społeczności lokalnej.

Według danych OWES na terenie województwa pomorskiego w 2020 roku funkcjonowały 73¹⁹ przedsiębiorstwa społeczne (44 spółdzielnie socjalne, 19 fundacji, 4 stowarzyszenia, 6 spółek non-profit).

Wykres 1. Forma prawna przedsiębiorstw społecznych

Źródło: opracowanie własne / lista przedsiębiorstw społecznych na podstawie danych OWES

¹⁹ Zgodnie z obowiązującymi wytycznymi PS, które zawiesiły, zakończyły lub utraciły status pozostają w wykazie.

Wykres 2. Branże wiodące przedsiębiorstw społecznych w województwie pomorskim

Źródło: opracowanie własne / lista przedsiębiorstw społecznych na podstawie danych OWES

Przedsiębiorstwa te działają w następujących branżach: usługi komunalne, gastronomia i catering (na które składa się również przetwórstwo żywności, jak w pieki chleba, produkcja lodów rzemieślniczych i browarnictwo), usługi socjalne, budownictwo, handel i usługi, edukacja i kultura, IT, motoryzacja, rekreacja, turystyka i zakwaterowanie, poligrafia, przesyłki kurierskie i pocztowe, przemysł i produkcja oraz pozostałe usługi (wypożyczanie sprzętu, usługi pralnicze, obsługa parkingów, krawiectwo, transport i wydawanie gazetki).

3.8. Spółdzielnie socjalne

Spółdzielnie socjalne działają na podstawie ustawy z 2006 roku o spółdzielniach socjalnych²⁰ gdzie wskazano, iż ich głównym celem jest przywrócenie na rynek pracy, poprzez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osób o niskiej zatrudnialności oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej. Spółdzielnia socjalna to podmiot gospodarczy łączący w sobie cechy przedsiębiorstwa oraz organizacji pozarządowej. Cechą odróżniającą spółdzielnię socjalną od spółki jest przede wszystkim pierwszeństwo celów społecznych nad maksymalizacją zysku. Spośród wszystkich spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w województwie pomorskim ok. 25% funkcjonuje w Gdańsku, Gdyni i Sopocie.

Niepokojącym zjawiskiem jest trudność w utrzymaniu trwałości funkcjonowania spółdzielni socjalnych zarówno pod względem ekonomicznym, jak i organizacyjnym. Z danych zebranych podczas badania oceny efektywności działania spółdzielni socjalnych na pomorskim rynku pracy w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej osób biernych

²⁰ Dz. U. Nr 2018 poz. 1205.

zawodowo wynika, że spośród wszystkich zarejestrowanych w KRS pomorskich spółdzielni socjalnych prawie 34% ma zawieszoną działalność, jest w trakcie likwidacji lub nie funkcjonuje. Zwłaszcza spółdzielnie socjalne osób fizycznych wymagają znacznego wsparcia ze strony OWES lub PUP. Na szesnaście powiatów województwa pomorskiego obecnie w trzynastu z nich zarejestrowana jest minimum jedna spółdzielnia socjalna. Aktualnie funkcjonuje o 5 spółdzielni socjalnych więcej niż w maju 2020 roku. Najwięcej spółdzielni zarejestrowanych jest na terenie powiatu chojnickiego – 9.

Tabela 12. Liczba spółdzielni socjalnych w powiatach

lp.	powiat	15/01/2014	05/05/2020	30/03/2021
1.	bytowski	1	3	3
2.	chojnicki	5	8	9
3.	człuchowski	0	7	7
4.	gdański	0	3	3
5.	kartuski	4	8	7
6.	kościerski	1	1	1
7.	kwidzyński	4	2	2
8.	łęborski	0	0	0
9.	m. Gdańsk	4	6	7
10.	m. Gdynia	6	7	7
11.	m. Słupsk	1	4	4
12.	m. Sopot	1	4	4
13.	malborski	0	1	0
14.	nowodworski	1	2	2
15.	pucki	0	3	3
16.	słupski	2	6	6
17.	starogardzki	0	0	0
18.	sztumski	0	2	4
19.	tczewski	1	2	2
20.	wejherowski	2	2	2
razem		33	68	73

Źródło: *ems.ms.gov.pl*

Z formularzy OZPS nadesłanych przez JST wynika, że w województwie pomorskim w 2020 roku działało 18 spółdzielni socjalnych, których założycielem lub członkiem jest jednostka samorządu terytorialnego – to o 3 spółdzielnie więcej niż w roku poprzednim.

Tabela 14. Dane dot. spółdzielni socjalnych, dla których JST jest założycielem lub członkiem w latach 2019-2020

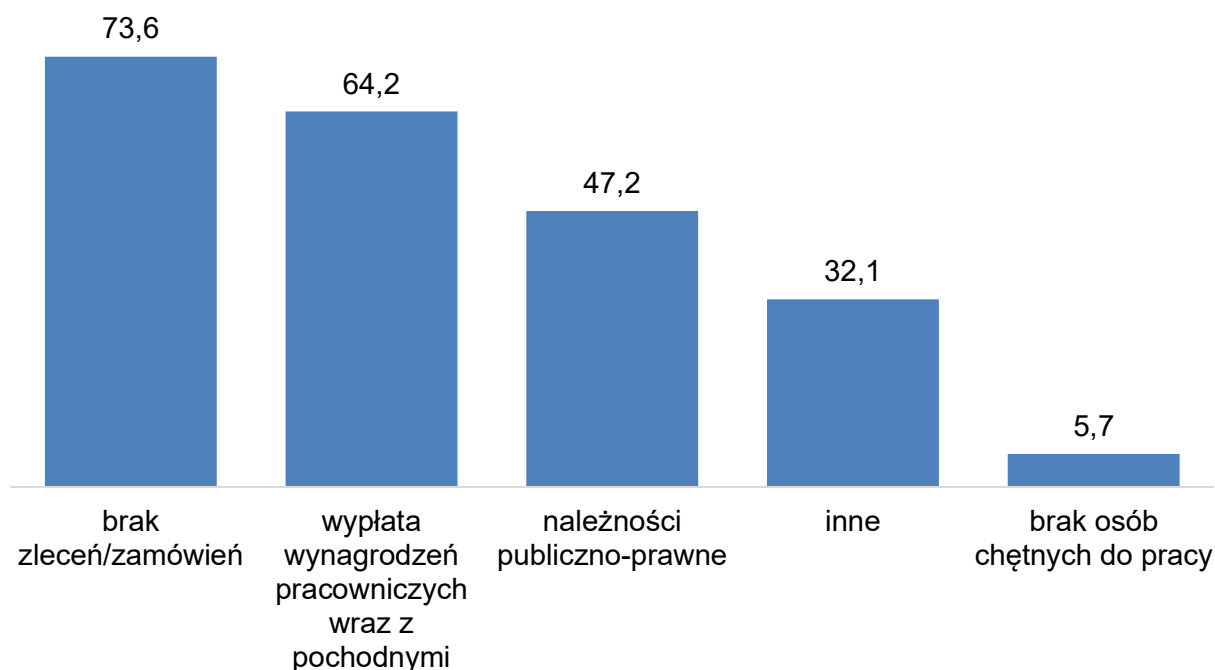
	2019	2020
liczba spółdzielni socjalnych	15	18
– liczba uczestników	240	367
– liczba osób zatrudnionych	249	294

Źródło: OZPS

3.9. Wpływ COVID-19 na funkcjonowanie PS

Przeprowadzona w 2020 roku przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej ewaluacja OWES, z uwagi na wyjątkowe okoliczności trwania procesu badawczego, została rozszerzona o treść dotyczącą pandemii COVID-19. Jak pokazało badanie, do głównych problemów z jakimi zmagają się wówczas PS na Pomorzu należały brak zleceń/zamówień oraz trudności związane z wypłaceniem wynagrodzeń pracowniczych wraz z pochodnymi. Jako inne problemy przedstawiciele przedsiębiorstw wskazywali na utrudnienia w przemieszczaniu się i kontakcie z klientem, problemy ze spłatą kredytów, nagłe zerwania zleceń oraz wstrzymanie środków finansowych na zaplanowane działania.

Wykres 3. Główne problemy wywołane kryzysem, z jakimi zmagają się PS na Pomorzu w czasie pandemii (%)

Źródło: raport z badania pn.: *Ewaluacja funkcjonowania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w województwie pomorskim (2020)*

Z zebranych podczas ewaluacji danych wynika również, że przedsiębiorstwa społeczne z regionu istotnie częściej oceniały tendencję swoich dalszych przychodów jako spadkową (67% badanych), aniżeli utrzymującą się (22,6%) lub rosnącą (9,4%).

Bardzo ważną kwestią, na którą niebagatelny wpływ miał kryzys ekonomiczny, spowodowany pandemią, był stan zatrudnienia w PS. Pozytywnych informacji w tym aspekcie dostarczyły wyniki badania, według których przedstawiciele PS deklarowali, iż mimo trudnych okoliczności będą starali się za wszelką cenę utrzymać stan zatrudnienia sprzed pandemii COVID-19.

4. SENIORZY

Pomimo najwyższego poziomu przyrostu naturalnego na tle kraju, również województwo pomorskie dotyka zjawisko starzenia się społeczeństwa. Obecnie już 20,7% mieszkańców osiągnęło wiek poprodukcyjny. GUS prognozuje natomiast, że w 2050 roku najstarsze demograficznie będą dwa województwa – opolskie i świętokrzyskie, gdzie liczba osób 60+ oscylować będzie ok. 40% populacji regionu, zaś najmłodszym demograficznie będzie województwo pomorskie²¹.

Zwiększająca się liczba seniorów w województwie pomorskim stanowi zasób i potencjał rozwojowy. Rosnące zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze, pielęgnacyjne, wychwyceniowe, rehabilitacyjne, turystyczne daje możliwości zwiększenia liczby miejsc pracy, wzrostu zatrudnienia, rozwoju infrastruktury. Wzrost długości życia często niestety nie oznacza życia w zdrowiu, stanowiąc wyzwanie zarówno dla ochrony zdrowia, jak też i dla sektora usług społecznych. Wzrasta liczba beneficjentów nie tylko świadczeń emerytalnych, ale i usług opiekuńczych. Wzrasta liczba osób niesamodzielnych, potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Wyzwaniem są pojawiające się nierówności w dostępie do usług oraz ich jakość.

Budowanie polityki społecznej wobec osób starszych w województwie pomorskim nie ogranicza się jedynie do działań wizerunkowych. Tworzone jest w partnerstwie instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych w obszarze działań związanych z troską o uczestnictwo w życiu społecznym osób starszych, kształtowaniem ich pozytywnego wizerunku oraz wspieraniem wszelkich form aktywności, tworzeniem warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, czy też kwestii dotyczących ochrony zdrowia, integracji międzypokoleniowej, zapobieganiu przemoc i zaniedbaniom wobec seniorów.

4.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego dedykowane seniorom

Zarząd Województwa Pomorskiego ogłasza rokrocznie otwarte konkursy ofert na realizację zadań publicznych dla organizacji pozarządowych na działania na rzecz seniorów i środowisk kombatanckich. W 2020 roku w związku z trwającą pandemią znacznie wzrosła liczba seniorów osamotnionych wymagających wielowymiarowego wsparcia. W sumie 21 organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów otrzymało wsparcie finansowe z budżetu Samorządu Województwa Pomorskiego w kwocie 238 441,53 zł.

Aktywne uczestnictwo osób starszych w życiu społeczności lokalnej zwiększa szansę uniknięcia samotności, izolacji społecznej i wykluczenia. Aktywność osób starszych w województwie pomorskim wydaje się stosunkowo wysoka na tle kraju, o czym świadczyć może znaczna liczba uniwersytetów trzeciego wieku (42), domów (17) i klubów Senior+ (33),

²¹ Prognoza ludności na lata 2014-2050, GUS, Warszawa 2014, tabl. 24.

klubów i miejsc spotkań dla seniorów (437). Liczba takich klubów systematycznie wzrasta od 257 w roku 2013 do planowanych 490 w roku 2021.

4.2. Uniwersytety trzeciego wieku

Uniwersytety trzeciego wieku pełnią rolę ważnych centrów kulturalno-edukacyjnych dla osób starszych. Umożliwiają seniorom nie tylko aktualizację wiedzy i zdobywanie nowych umiejętności, ale także aktywne uczestnictwo w życiu społeczności lokalnych. UTW stają się coraz bardziej powszechną formą aktywizacji seniorów.

Obecnie w województwie pomorskim działają 40 UTW. Działania UTW można podzielić na te związane z ofertą dydaktyczną i pozostałe. Oferta dydaktyczna ma formę wykładów lub innych zajęć (grupy, warsztaty, kursy, koła zainteresowań). Różnorodność tematyczna zajęć jest znaczna: pewne tematy powtarzają się na wielu uniwersytetach, ale niektóre są specyficzne. Najpopularniejszymi tematami wykładów są: medycyna i zdrowie. Powszechne są również: historia, turystyka, geografia, wiedza o religii i kulturze, literatura, psychologia.

Zajęcia inne niż wykłady odbywają się na prawie wszystkich UTW aktywnie angażując słuchaczy. Zajęcia są regularne (np. cotygodniowe) lub cyklicznie (np. kilka spotkań na dany temat), uczestniczy w nich mniejsza liczba słuchaczy niż w wykładach. Niektóre z zajęć są dodatkowo płatne. Nadal najbardziej popularne są kursy komputerowe i językowe, ponadto zajęcia sportowe i ruchowe, sekcje plastyczne i turystyczne. Sport i turystyka, a także zajęcia artystyczne to mocne strony wielu uniwersytetów. Z dużym zainteresowaniem spotyka się praktyczne poradnictwo – zajęcia prowadzone przez praktyków i specjalistów, np. prawnika, notariusza, policjanta, farmaceutę, rzecznika praw konsumentów. Często instytucje publiczne (policja, straż miejska,) dbając o bezpieczeństwo seniorów, organizują w UTW prelekcje / prezentacje np. jak uniknąć oszustw „na wnuczka” lub niechcianych zakupów, zawierania pochopnie umów bez czytania treści ze zrozumieniem oraz szkolenia z samoobrony. Wzrastająca liczba seniorów – wolontariuszy powoduje, że coraz więcej UTW decyduje się na utworzenie sekcji wolontariatu. W 2020 roku pandemia spowodowała, że część UTW zawiesiła zajęcia, natomiast większość prowadziła je w formie zdalnej.

Tabela 13. Liczba uniwersytetów trzeciego wieku

powiat	liczba UTW
bytowski	1
chojnicki	2
człuchowski	1
m. Gdańsk	7
gdański	3
m. Gdynia	4
kartuski	2
kościerski	1
kwidzyński	0
lęborski	2

powiat	liczba UTW
malborski	1
nowodworski	0
pucki	1
m. Słupsk	2
słupski	2
m. Sopot	2
starogardzki	1
sztumski	1
tczewski	3
wejherowski	4
razem	40

Źródło: opracowanie własne ROPS

4.3. Rady seniorów

W 2020 roku wzrosła do 40 liczba gmin w województwie pomorskim, które utworzyły ciało o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym - gminną radę seniorów, tym samym 33% pomorskich gmin posiada radę seniorów. Największy odsetek rad seniorów posiadają miasta na prawach powiatu (100%), najmniejszy gminy wiejskie (19%) - jedynie 15 rad seniorów zostało powołanych wśród 81 gmin wiejskich. Rady seniorów powołano w 61% gmin miejskich (11 spośród 18) oraz w 50% gmin miejsko-wiejskich (10 spośród 20).

Nowelizacja ustawy o samorządzie gminnym²² wprowadziła zapis pozwalający na tworzenie rad seniorów. Wprawdzie rady seniorów (rady ds. seniorów) funkcjonowały w już wcześniej – np. pierwsza w Polsce Rada ds. Seniorów w Gdyni, ale nie były osadzone w obowiązujących przepisach prawa. Zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym: „gmina sprzyja solidarności międzypokoleniowej oraz tworzy warunki do pobudzania aktywności obywatelskiej osób starszych w społeczności lokalnej”. Rady seniorów zgodnie z ustawą, mogą powstawać z inicjatywy własnej rady gminy lub też na wniosek zainteresowanych środowisk. Mają one charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny.

Spośród 40 działających w województwie pomorskim rad seniorów 38 zostało powołanych uchwałą rady gminy na podstawie art. 5c ustawy o samorządzie gminnym. Statuty tych rad oraz akty powołujące są publikowane w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego. Dwie pomorskie rady zostały powołane Zarządzeniem na podstawie art. 5 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz art. 30.1 ustawy o samorządzie gminnym. W województwie pomorskim funkcjonuje jedna powiatowa rada seniorów – Powiatowa Społeczna Rada Seniorów w powiecie chojnickim, a także Pomorska Rada ds. Polityki Senioralnej.

²² Nowelizacja ustawy z 11 października 2013 roku.

Niewątpliwym liderem w zakresie obywatelskości seniorów jest powiat słupski. W powiecie tym 70% samorządów gminnych korzysta ze wsparcia rady seniorów w realizacji polityki senioralnej. W kilku gminach trwają prace nad utworzeniem takiego organu.

4.4. Dzielne domy i kluby Senior+

Program Wieloletni Senior+ na lata 2015-2020 adresowany jest do nieaktywnych zawodowo osób w wieku 60+. W dziennym domu Senior+ można spędzić co najmniej 8 godzin dziennie od poniedziałku do piątku. Znajdują się w nim pomieszczenia m.in. do wspólnych spotkań, gotowania, ćwiczeń i relaksu. Przykładowe usługi oferowane w dziennym domu Senior+ to: usługi socjalne, w tym posiłek, edukacyjne, kulturalno-oświatowe, aktywności ruchowej lub kinezyterapii, sportowo-rekreacyjne, aktywizujące społecznie (w tym wolontariat międzypokoleniowy) oraz terapia zajęciowa. Działalność klubu Senior+ polega na motywowaniu seniorów do działań na rzecz samopomocy i wolontariatu na rzecz innych. Klub Senior+ ze względu na elastyczność funkcjonowania pozwala na lepsze dostosowanie do potrzeb seniorów o wyższym stopniu samodzielności.

Program Senior+ wspiera seniorów poprzez dofinansowanie działań jednostek samorządu terytorialnego. W latach 2015 – 2020 w województwie pomorskim 37 gmin otrzymało dofinansowanie z budżetu państwa na utworzenie i funkcjonowanie 17 dziennych domów oraz 33 klubów Senior+.

W 2020 roku na realizację Programu Senior+ przeznaczono środki finansowe w wysokości 80 mln. zł. Jednostka samorządu terytorialnego może uzyskać jednorazowe wsparcie finansowe na utworzenie lub wyposażenie placówki w wysokości do 80% całkowitego kosztu realizacji zadania, które nie może być wyższe niż 300 tys. zł w przypadku dziennego domu Senior+ oraz 150 tys. zł w przypadku klubu Senior+, z tym że wysokość środków finansowych z budżetu państwa przeznaczonych w ramach powyżej wskazanej kwoty na przebudowę lub remont pomieszczeń lub budynku nie może być wyższa niż 250 tys. zł w przypadku dziennego domu Senior+ oraz 125 tys. zł w przypadku klubu Senior+. Natomiast jednorazowa kwota dotacji przeznaczona na wyposażenie dziennego domu Senior+ nie może być wyższa niż 80 tys. zł, a w przypadku klubu Senior+ nie może być wyższa niż 25 tys. zł.

Program zapewnia funkcjonowanie już istniejących placówek. Dofinansowaniu z budżetu państwa w każdym roku kalendarzowym, w trybie konkursowym, mogą podlegać działania związane z bieżącym utrzymaniem placówki. Rocznie kwota dofinansowania na działalność bieżącą placówek uruchomionych w ramach Programu wynosi miesięcznie na utrzymanie jednego miejsca nie więcej niż 300 zł w dziennym domu Senior+ oraz nie więcej niż 200 zł w klubie Senior+.

Obecnie w województwie pomorskim 17 domów i 33 kluby Senior+ dysponują łącznie 1029 miejscami dla osób powyżej 60 roku życia. W tabeli poniżej pełna lista domów i klubów Senior+ w województwie pomorskim.

Tabela 14. Dienne domy i kluby Senior+ w województwie pomorskim

lp	powiat	gmina	dom/klub	liczba uczestników
1	bytowski	Bytów	dom	15
2	bytowski	Czarna Dąbrówka	klub	40
3	bytowski	Tuchomie	dom	15
4	bytowski	Tuchomie	klub	15
5	chojnicki	Czersk	dom	20
6	człuchowski	Człuchów	klub	15
7	człuchowski	Człuchów	klub	15
8	człuchowski	Koczała	klub	20
9	człuchowski	Przechlewo	klub	35
10	człuchowski	Rzeczzenica	klub	15
11	Gdańsk	Gdańsk	dom	15
12	Gdańsk	Gdańsk	dom	30
13	gdański	Cedry Wielkie	klub	30
14	gdański	Kolbudy	klub	15
15	gdański	Kolbudy	klub	20
16	gdański	Przywidz	klub	20
17	Gdynia	Gdynia	klub	40
18	kartuski	Chmielno	klub	15
19	kościerski	Kościerzyna	dom	15
20	kościerski	Stara Kiszewa	dom	15
21	kościerski	Stara Kiszewa	klub	15
22	kwidzyński	Kwidzyn	dom	25
23	kwidzyński	Prabuty	klub	30
24	kwidzyński	Ryjewo	dom	30
25	kwidzyński	Sadlinki	klub	30
26	lęborski	Wicko	klub	15
27	nowodworski	Nowy Dwór Gdański	klub	20
28	pucki	Puck	dom	30
29	pucki	Puck	klub	10
30	pucki	Puck	dom	20
31	słupski	Damnica	klub	15
32	słupski	Słupsk	klub	29

Ocena Zasobów Pomocy Społecznej województwa pomorskiego za rok 2020

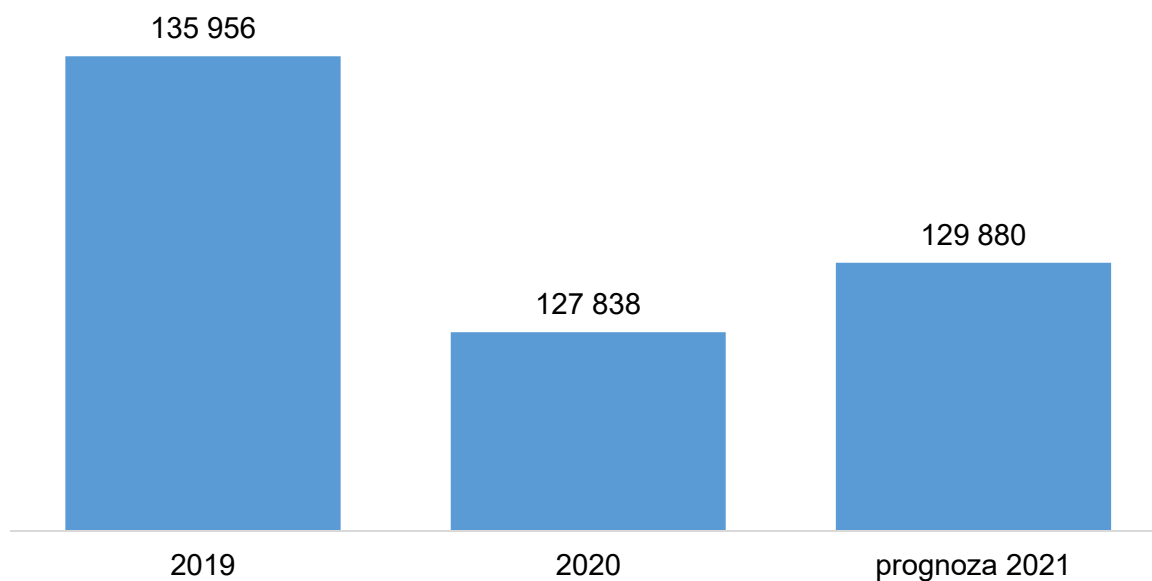
lp	powiat	gmina	dom/klub	liczba uczestników
33	słupski	Smołdzino	klub	15
34	słupski	Smołdzino	klub	15
35	starogardzki	Skarszewy	dom	30
36	starogardzki	Skarszewy	klub	20
37	starogardzki	Starogard Gdański	dom	30
38	sztumski	Dzierżgoń	dom	25
39	sztumski	Dzierżgoń	klub	25
40	sztumski	Mikołajki Pomorskie	klub	20
41	sztumski	Sztum	klub	30
42	tczewski	Gniew	dom	20
43	tczewski	Morzeszczyn	klub	20
44	tczewski	Pelplin	dom	15
45	tczewski	Pelplin	dom	15
46	tczewski	Pelplin	klub	15
47	tczewski	Pelplin	klub	15
48	tczewski	Tczew	klub	30
49	wejherowski	Linia	klub	15
50	wejherowski	Reda	klub	15
razem uczestników				1 029

Źródło: opracowanie własne, dane PUW

5. DANE O KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY I WSPARCIA

W rozdziale zawarte są informacje o osobach i rodzinach, którym udzielono pomocy społecznej²³ zarówno w formie pieniężnej jak i niepieniężnej. W 2020 roku pomocy i wsparcia udzielono w sumie 127 838 osobom. Były to osoby, które uzyskały pomoc i wsparcie w ośrodku pomocy społecznej, miejskim ośrodku pomocy społecznej lub powiatowym centrum pomocy rodziny na podstawie ustawy o pomocy społecznej, ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, z wyłączeniem ustawy o świadczeniach rodzinnych. W liczbie tej uwzględniono także osoby, które uzyskały pomoc udzielaną na podstawie innych przepisów, np. pomoc w formie dodatku mieszkaniowego lub dodatku energetycznego, ale wyłącznie w tym przypadku, gdy pomocy tej udziela się bezpośrednio w ośrodku pomocy społecznej / miejskim ośrodku pomocy społecznej / powiatowym centrum pomocy rodzinie.

Wykres 4. Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w latach 2019-2020 oraz prognoza na rok 2021

Źródło: OZPS

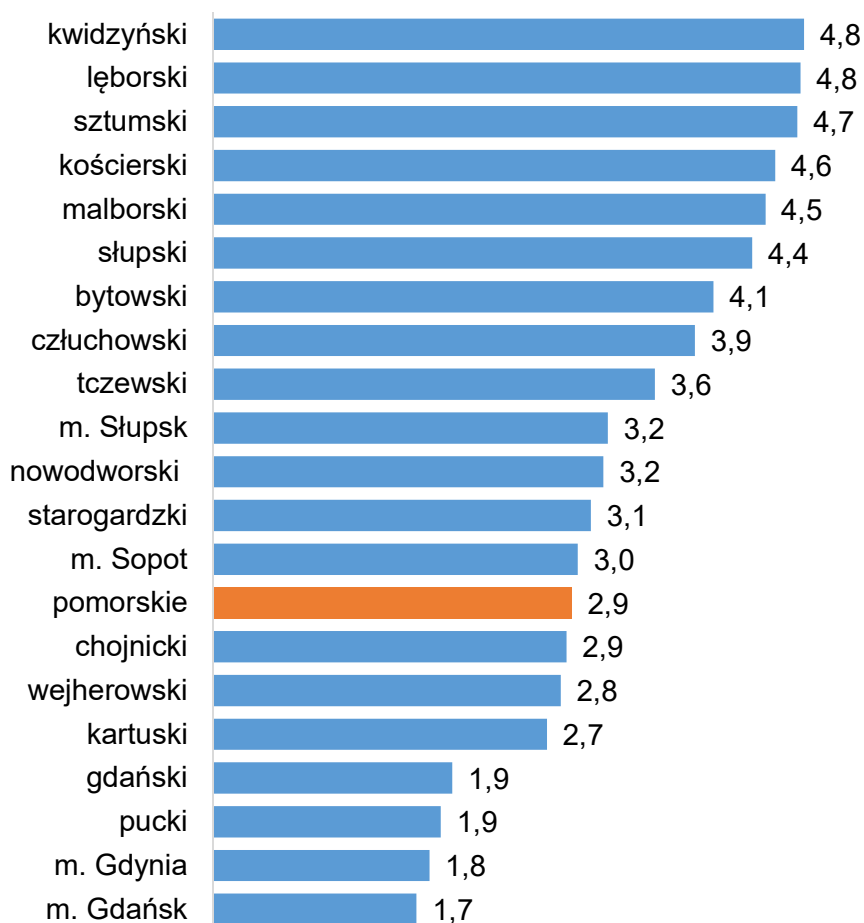
Pomocą w formie świadczeń (zarówno pieniężnych jak i niepieniężnych) w 2020 roku objętych zostało 68 366 osób. W sumie było to 49 834 rodzin, w których liczba osób wyniosła razem 104 713.

²³ Art. 36 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. 2018 poz.1508 ze zm.).

Tabela 15. Dane o osobach i rodzinach, którym przyznano świadczenia

	2018	2019	2020
liczba osób	81 930	76 000	68 366
– w tym: osoby długotrwale korzystające	45 958	42 725	37 436
liczba rodzin	56 629	54 013	49 834
liczba osób w rodzinach	127 697	117 866	104 713

Źródło: OZPS

Wykres 5. Wskaźnik deprivacji lokalnej wg powiatów (%)²⁴

Źródło: OZPS

Osoby, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej stanowiły 2,9% ogólnej liczby ludności województwa. Tym samym odnotowano spadek o 0,3 pp. wskaźnika deprivacji lokalnej – czyli odsetka osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności. Wskaźnik ten najwyższy poziom osiągał w powiecie kwidzyńskim – 4,9%.

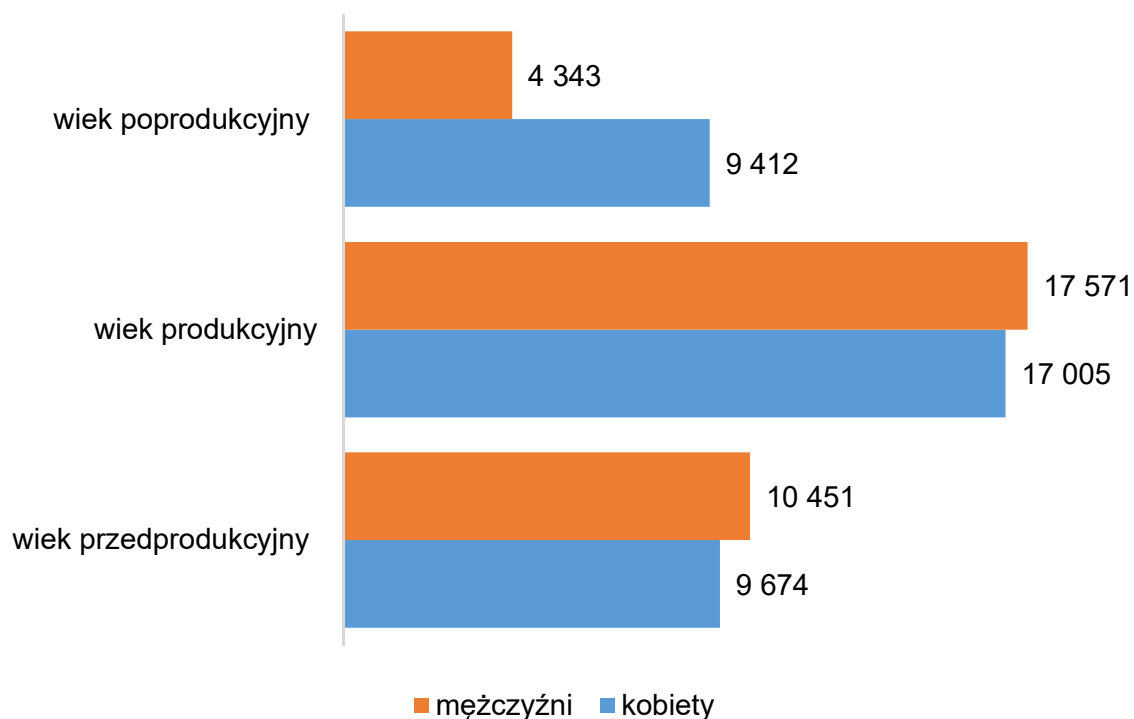
²⁴ Wskaźnik oznacza odsetek osób, którym udzielono świadczenia z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności. Wskaźnik został przedstawiony wg. powiatów. Na wykresie na czerwono oznaczono wartość wskaźnika dla województwa pomorskiego.

Wysoką wartość wskaźnik ten osiągnął również w powiatach: lęborskim – 4,8%, sztumskim – 4,7%, kościerskim – 4,6%, najniższe natomiast na obszarze aglomeracji trójmiejskiej tj. w Gdańsku – 1,7%, w Gdyni – 1,8%, w powiatach: puckim – 1,9%, gdańskim – 1,9%.

Większość osób, którym udzielono świadczeń z pomocy społecznej stanowiły osoby, które uzyskały pomoc w formie świadczenia pieniężnego. Jak wynika z danych przekazanych przez gminy i powiaty w sprawozdaniu MRPiPS 03R w Centralnej Aplikacji Statystycznej osoby takie stanowiły 59,1% wszystkich świadczeniobiorców.

Wśród beneficjentów pomocy społecznej w roku 2020 w województwie pomorskim dominowały osoby w wieku produkcyjnym, w sumie było ich 34 576 (50,6%). Osób w wieku przedprodukcyjnym było 20 125 (29,4%) a w wieku poprodukcyjnym 13 755 (20,1%). Poniżej na wykresie zaprezentowano szczegółowo liczbę beneficjentów pomocy społecznej wg grup wiekowych oraz w podziale na płeć.

Wykres 6. Beneficjenci pomocy społecznej wg grup wiekowych²⁵

Źródło: OZPS

²⁵Wiek produkcyjny: kobiety w wieku 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lat; Wiek poprodukcyjny: kobiety w wieku 60 i więcej, mężczyźni 65 i więcej.

5.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej

Podstawą przyznania świadczeń pieniężnych jest spełnianie kryterium dochodowego²⁶, które wynosiło dla osoby samotnie gospodarującej 701 zł natomiast dla osoby w rodzinie 528 zł. Za dochód uważa się sumę miesięcznych przychodów z miesiąca poprzedzającego złożenie wniosku lub w przypadku utraty dochodu z miesiąca, w którym wniosek został złożony, bez względu na tytuł i źródło ich uzyskania, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, pomniejszoną o miesięczne obciążenie podatkiem dochodowym od osób fizycznych, składki na ubezpieczenia zdrowotne określone w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia oraz ubezpieczenia społeczne określone w odrębnych przepisach, a także kwotę alimentów świadczonych na rzecz innych osób. Do dochodu nie wlicza się jednorazowego świadczenia socjalnego, zasiłku celowego, pomocy materialnej mającej charakter socjalny albo motywacyjny, przyznawanej na podstawie przepisów o systemie oświaty, wartości świadczenia w naturze oraz świadczenia przysługującego osobie bezrobotnej na podstawie przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z tytułu wykonywania prac społecznie użytecznych. Obok kryterium dochodowego warunkiem udzielenia świadczenia pieniężnego jest wystąpienie co najmniej jednej z okoliczności, określonych w ustawie o pomocy społecznej. Wąchlarz tych okoliczności jest bardzo szeroki i obejmuje m. in. sieroctwo, bezdomność, bezrobocie, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze, zdarzenia losowe oraz klęski żywiołowe.

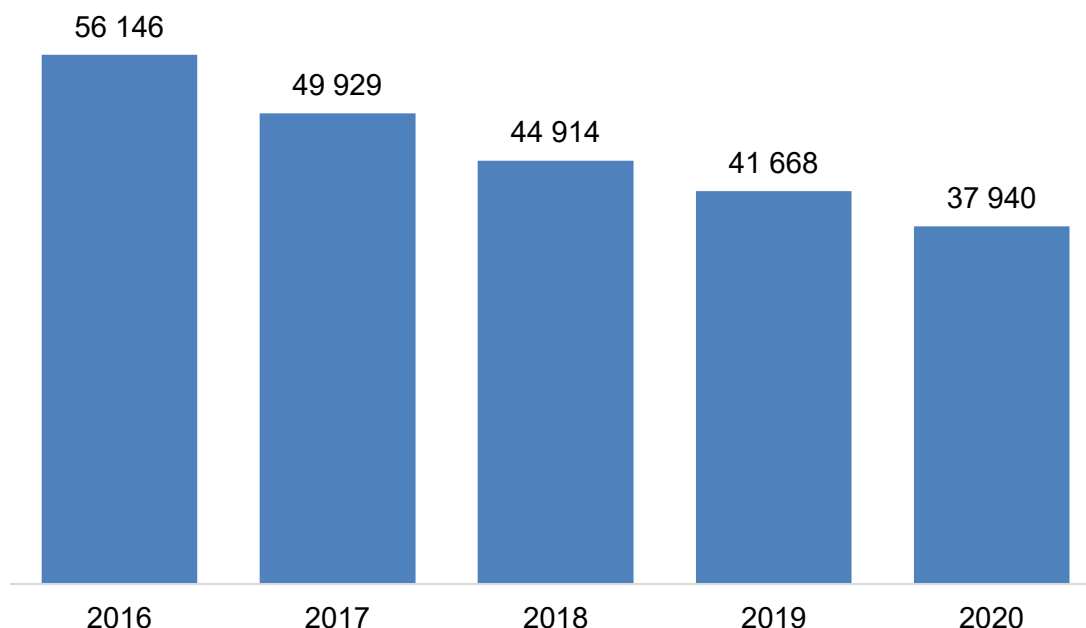
W roku 2020 świadczenia pieniężne w województwie pomorskim zostały udzielone 39 600 beneficjentom. Stanowiło to zatem 59,1% osób którym przyznano świadczenia w ogóle. Liczba rodzin, którym przyznane zostały świadczenia pieniężne wyniosła 37 940 czyli 76,1% wszystkich, którym przyznano świadczenia. Osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia pieniężne było razem 77 243. W ostatnich latach zaobserwować można spadek liczby osób, którym decyzją przyznano świadczenia pieniężne na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie. W przypadku zbiegu uprawnień do zasiłku stałego i renty socjalnej, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania, zasiłek stały nie przysługuje. W roku

²⁶ Kryterium zgodnie z art. 9 ust. 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej określone jest przez Radę Ministrów na okres 3 lat w formie rozporządzenia. Obowiązujący akt prawny w tym zakresie to Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 lipca 2018 roku w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej.

2020 kwota przekazanych zasiłków stałych wyniosła 83,7 mln zł. Ponadto w roku oceny przekazano 16,1 mln zł. na zasiłki okresowe.

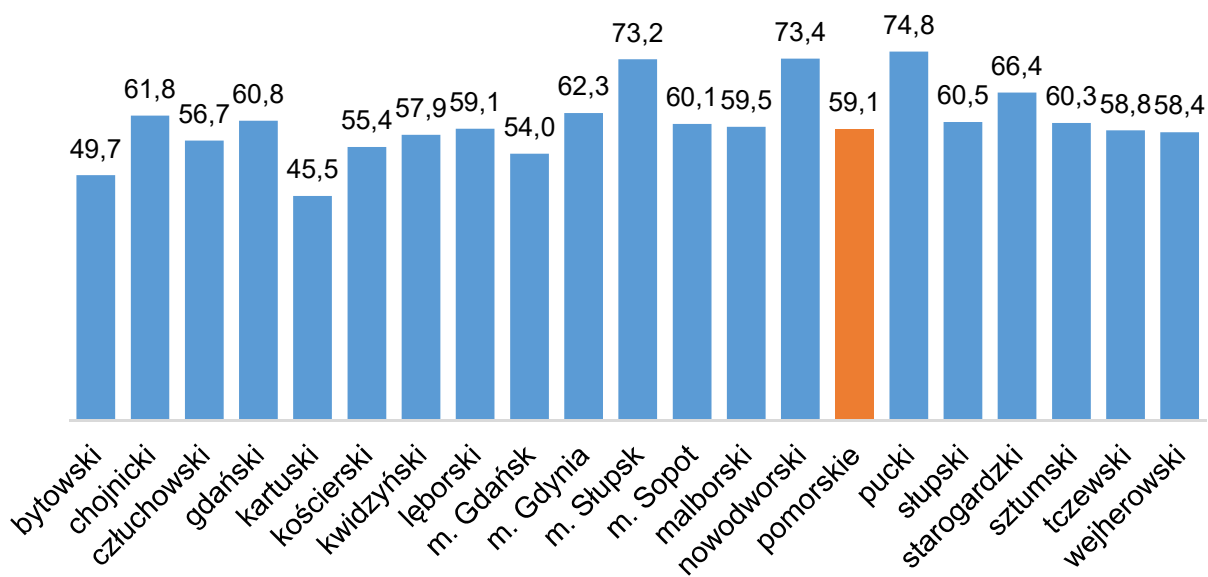
Wykres 7. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w latach 2016-2020

Źródło: MRPiPS 03R

Najwięcej osób, którym udzielono pomocy w formie świadczeń pieniężnych w roku 2020 było w Słupsku, w którym osoby te stanowiły aż 73,2% wszystkich beneficjentów pomocy społecznej. Najniższy poziom tego wskaźnika odnotowano natomiast w powiecie kartuskim - 45,5%.

Wykres 8. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg powiatów

Źródło: MRPiPS 03R

Kwota zasiłków okresowych w przeważającej części została przeznaczona na zasiłki z tytułu bezrobocia, było to w sumie 9,5 mln zł. Z tytułu długotrwałej choroby przekazano 2,3 mln zł, a z tytułu niepełnosprawności 1,8 mln zł. W sumie na zasiłki okresowe przeznaczono 16,1 mln zł.

Tabela 16. Zadania własne gminy - zasiłki okresowe, kwoty w mln zł.

ogółem, w tym z powodu:	16,1
– bezrobocia	9,5
– długotrwałej choroby	2,3
– niepełnosprawności	1,8
– możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych	0,2
– inne	2,2

Źródło: MRPiPS 03R

5.2. Świadczenia niepieniężne

Obok świadczeń pieniężnych, jednostki organizacyjne pomocy społecznej realizują świadczenia niepieniężne. Udzielenie tych świadczeń nie jest uzależnione od spełnienia kryterium dochodowego, a jedynie od wystąpienia okoliczności faktycznie uzasadniających przyznanie danej pomocy. W skład świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej wchodzi m.in.: posiłek, schronienie, ubranie oraz odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej, pokrycie składek ubezpieczeniowo-zdrowotnych, emerytalno-rentowych, usługi opiekuńcze, sprawienie pogrzebu.

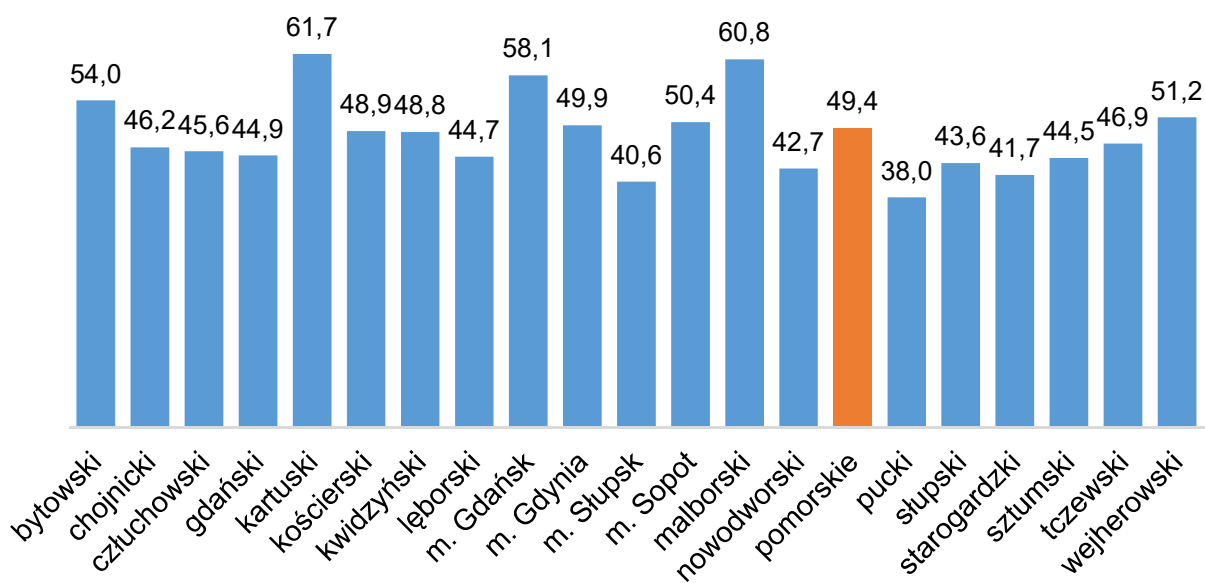
Świadczenie niepieniężne w roku oceny udzielone zostały 33 148 beneficjentom. Stanowiło to, zatem 49,4% osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej w ogóle. Liczba rodzin, którym przyznane zostały świadczenia niepieniężne wyniosła 22 989, czyli 46,1% wszystkich rodzin, którym przyznano świadczenia.

Tabela 17. Świadczenie niepieniężne – liczba osób, które otrzymały pomoc

typ świadczenia	2019	2020	prognoza 2021
– schronienie	2 315	2 368	2 547
– ubranie	108	72	70
– sprawienie pogrzebu	376	360	442
– liczba osób którym przyznano posiłek	28 151	21 908	21 917
• w tym dla dzieci	24 169	18 456	18 407
– odpłatność gminy za pobyt w DPS	3 284	3 108	3 134

Źródło: MRPiPS 03R

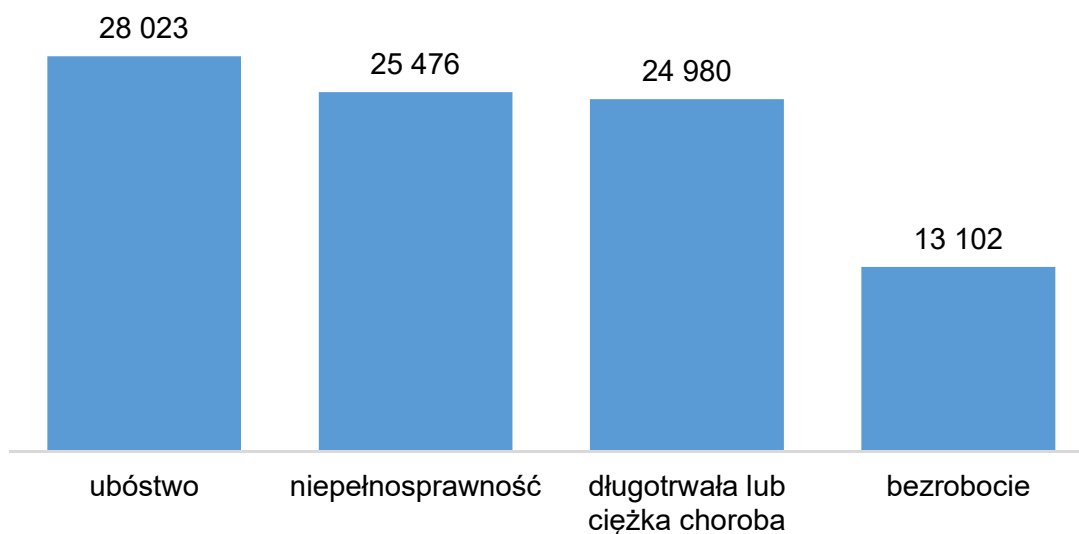
Wykres 9. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia niepieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg powiatów

Źródło: MRPiPS 03R

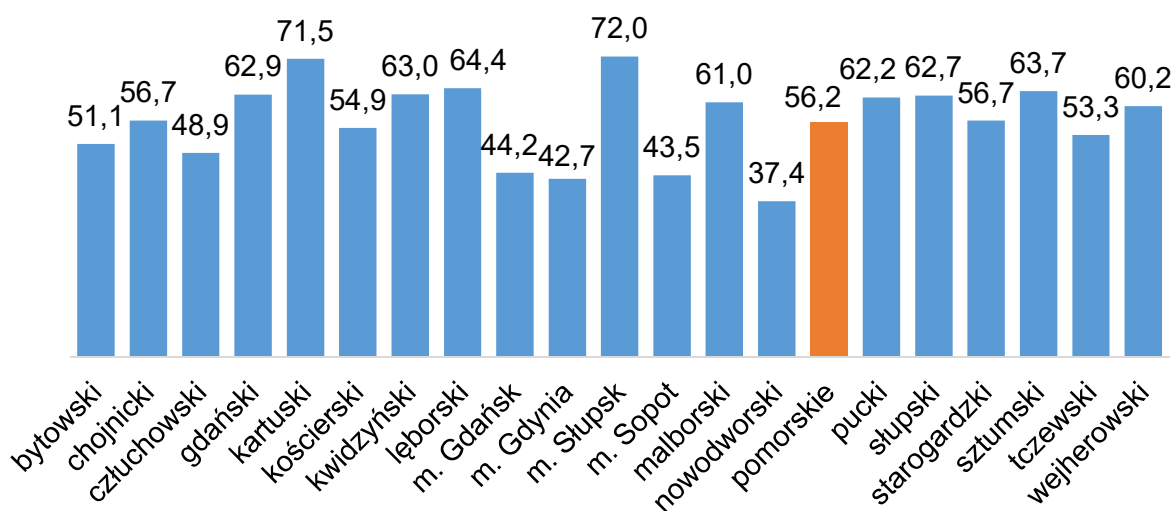
5.3. Powody przyznania pomocy

Najczęściej wskazywanym powodem przyznania świadczeń z pomocy społecznej w 2020 roku na Pomorzu było ubóstwo, z jego powodu pomocy udzielono 28 023 rodzinom (spadek w stosunku do roku 2019 o 1 999 rodzin). Rodziny, którym przyznano pomoc z tego tytułu stanowiły 56,2% wszystkich rodzin beneficjentów, 25 476 rodzinom przyznano pomoc społeczną z powodu niepełnosprawności, a 24 980 z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Liczba rodzin, którym udzielono pomocy społecznej z powodu bezrobocia, w ubiegłym roku wyniosła 13 102. Liczba rodzin wg najczęściej wskazywanych powodów została zaprezentowana na wykresie poniżej.

Wykres 10. Liczba rodzin, którym udzielono świadczeń w 2020 roku wg najczęściej wskazywanych powodów

Źródło: MRPiPS 03R

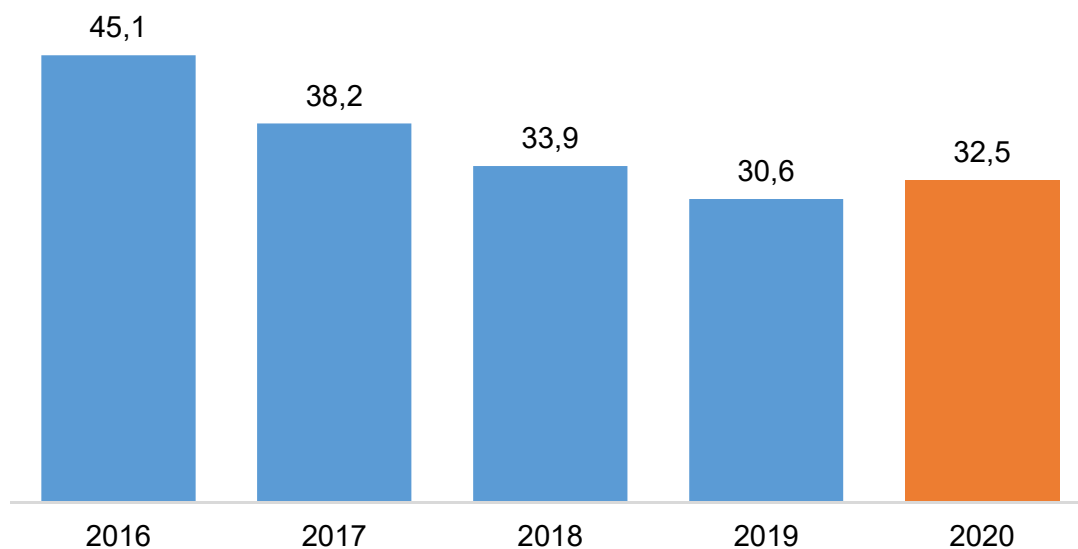
W dalszym ciągu, choć z mniejszym natężeniem, ubóstwo jest dominującym powodem udzielenia pomocy w województwie pomorskim. Dominacja ubóstwa, jako głównego czynnika udzielania pomocy społecznej jest w województwie pomorskim zróżnicowana. Wysoki odsetek rodzin beneficjentów, którym z tego powodu udzielono pomocy jest szczególnie zauważalny w Słupsku – 72,0% czy w powiecie kartuskim – 71,5%. Najniższy poziom tego wskaźnika w roku 2019 odnotowano natomiast w powiecie nowodworskim – 37,4%. Poniżej na wykresie zaprezentowane zostały wartości tego wskaźnika dla wszystkich powiatów.

Wykres 11. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu ubóstwa w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty (%)

Źródło: MRPiPS 03R

Na przestrzeni ostatnich lat w województwie pomorskim stale spada odsetek osób, którym udziela się pomocy w formie świadczeń z powodu bezrobocia. Jeszcze w 2016 roku osoby w rodzinach, którym udzielono pomocy ze względu na tę właśnie przesłankę stanowiły 45,1% osób w rodzinach beneficjentów pomocy społecznej. W roku 2019 odsetek ten wyniósł 30,6%. Wynika to bez wątpienia z coraz lepszej kondycji gospodarczej regionu, o której wspomniano w pierwszym rozdziale tego opracowania oraz jest to efekt realizowanych w ostatnich latach przez pomorskie samorządy i organizacje pozarządowe projektów z obszaru aktywizacji społeczno-zawodowej. W roku 2020 odnotowano natomiast niewielki wzrost tego wskaźnika, który wyniósł 32,5%. Wzrost może być powiązany z kryzysem wywołanym pandemią COVID-19.

Wykres 12. Wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej²⁷

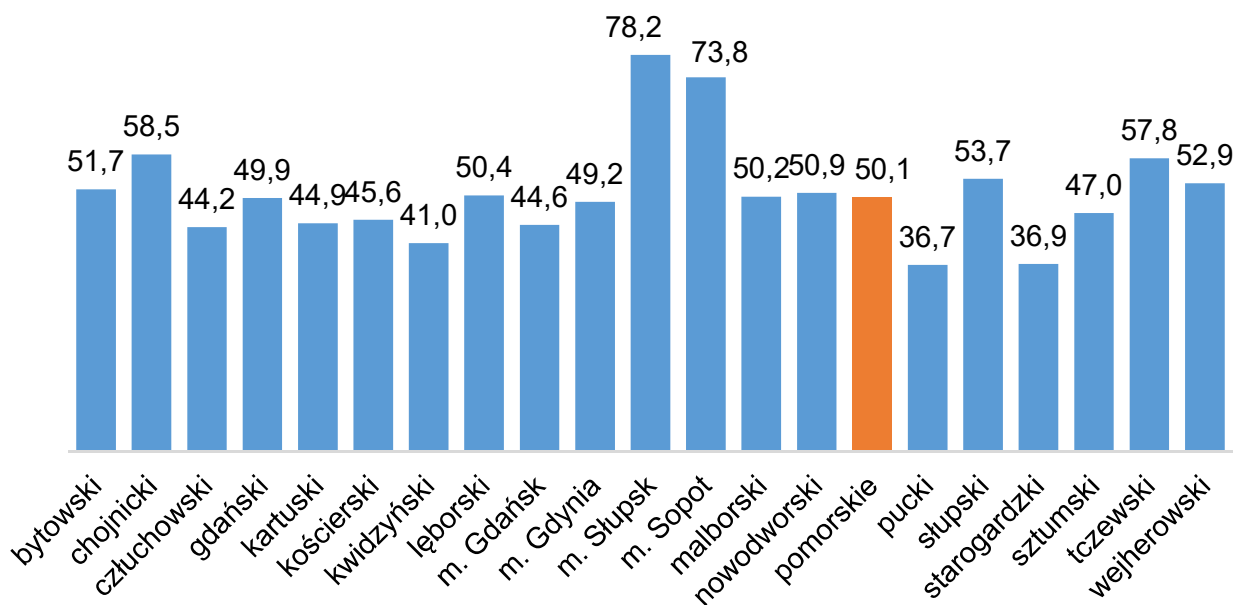

Źródło: MRPiPS 03R

W strukturze powodów udzielenia pomocy społecznej coraz większą rolę zaczynają odgrywać niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba. Ma to związek z zachodzącymi zmianami demograficznymi oraz z dość istotnym spadkiem znaczenia ubóstwa, jako głównej przesłanki udzielenia pomocy społecznej. Przy ogólnym spadku liczby świadczeniobiorców, na podobnym poziomie utrzymuje się lub nawet wzrasta odsetek rodzin, którym udzielono pomocy z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Rodziny takie stanowiły w roku 2019 ponad 50,1% rodzin objętych wsparciem. Najwyższy odsetek rodzin, którym udzielono świadczeń z powodu tej przesłanki w ogólnej liczbie rodzin objętych wsparciem odnotowano w Słupsku gdzie wskaźnik ten osiągnął poziom 78,2%.

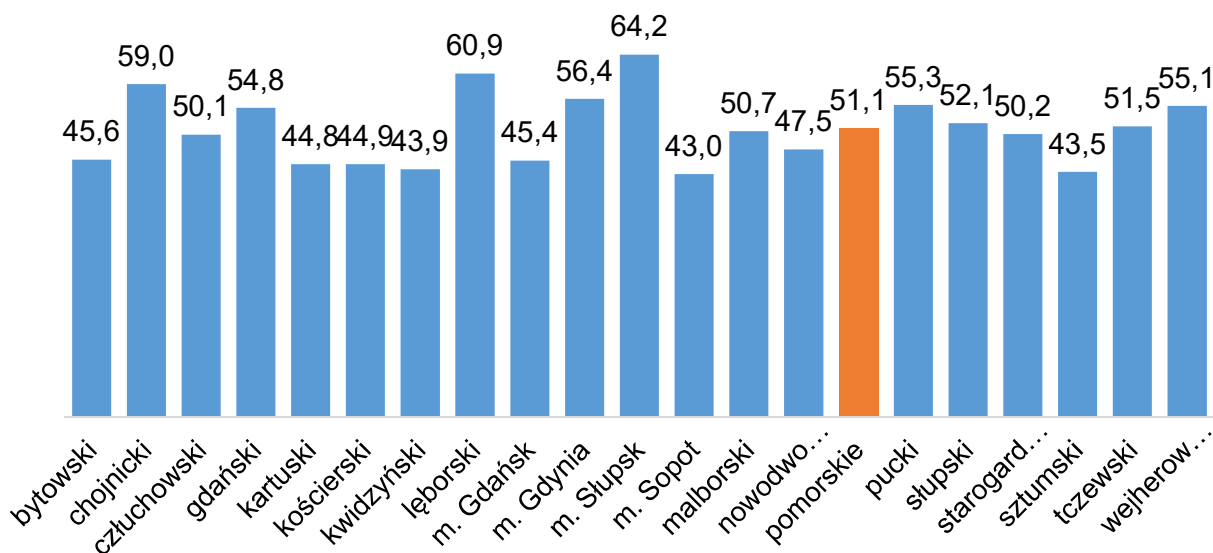
²⁷ Wskaźnik obliczany, jako stosunek liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy ogółem.

Wykres 13. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty (%)

Źródło: MRPiPS 03R

Wykres 14. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu niepełnosprawności w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem, w podziale na powiaty (%)

Źródło: MRPiPS 03R

Rodziny, którym udzielono świadczeń z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności stanowiły w sumie 51,1% wszystkich rodzin objętych wsparciem na Pomorzu. Przestanka ta była najczęściej wskazywana w Słupsku – 64,2% oraz w powieciełęborskim 60,9%.

Tabela 18. Szczegóły dotyczące powodów udzielenia pomocy społecznej w latach 2018 – 2020 wraz z wskazaniem różnic

ubóstwo					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	33 494	30 022	28 023	-1 999	-6,7
liczba osób ogółem w rodzinach	73 362	63 117	56 753	-6 364	-10,1
bezrobocie					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	15 874	13 371	13 102	-269	-2,0
liczba osób ogółem w rodzinach	43 216	35 912	34 053	-1 859	-5,2
niepełnosprawność					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	29 285	28 098	25 476	-2 622	-9,3
liczba osób ogółem w rodzinach	54 189	50 953	45 634	-5 319	-10,4
długotrwała lub ciężka choroba					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	27 314	27 247	24 980	-2 267	-8,3
liczba osób ogółem w rodzinach	51 242	50 016	44 285	-5 731	-11,5
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	10 494	9 492	8 618	-874	-9,2
liczba osób ogółem w rodzinach	36 593	32 151	29 063	-3 088	-9,6
alkoholizm					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	5 739	5 332	5 008	-324	-6,1
liczba osób ogółem w rodzinach	8 992	8 059	7 315	-744	-9,2

narkomania					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	328	328	351	23	7,0
liczba osób ogółem w rodzinach	486	443	472	29	6,5
potrzeba ochrony macierzyństwa					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	6 436	5 835	5 213	-622	-10,7
potrzeba ochrony macierzyństwa					
w tym: wielodzietność					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	4 697	4 364	3 854	-510	-11,7
bezdomność					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	3 442	3 322	3 209	-113	-3,4
liczba osób ogółem w rodzinach	3 614	3 488	3 363	-125	-3,6
opuszczenie zakładu karnego					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	755	751	804	53	7,1
liczba osób ogółem w rodzinach	1 100	1 077	1 128	51	4,7
przemoc w rodzinie					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	878	783	772	-11	-1,4
liczba osób ogółem w rodzinach	3 021	2 633	2 595	-38	-1,4
zdarzenia losowe					
lata	2018	2019	2020	różnica 2020/2019	różnica % 2020/2019
liczba rodzin ogółem	425	311	333	22	7,1

Źródło: MRPiPS 03R

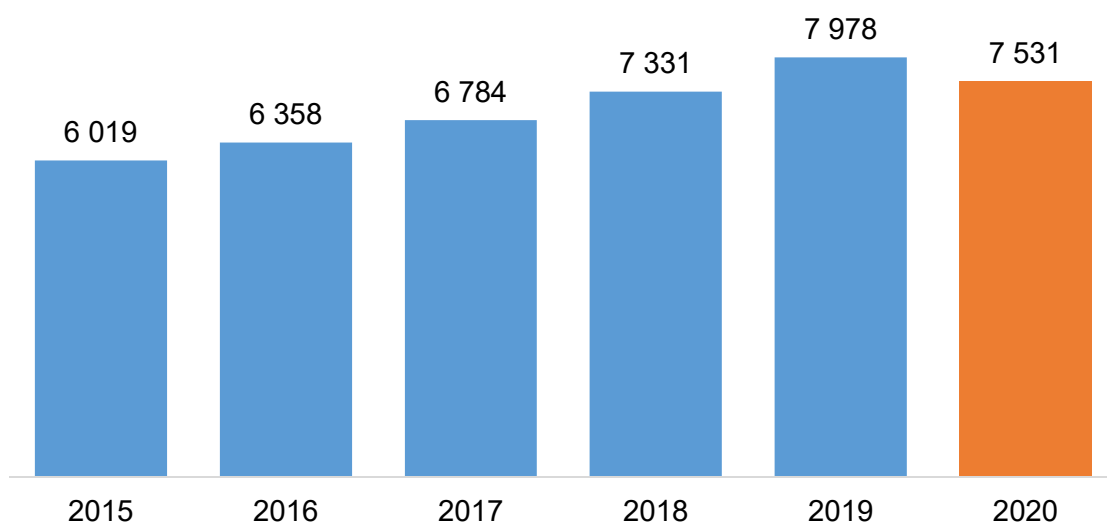
6. USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ

6.1. Usługi opiekuńcze

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym. W ramach realizacji usług opiekuńczych gminy w województwie pomorskim w 2020 roku poniosły wydatki na poziomie 52,44 mln zł. Kwota na ten cel w stosunku do roku 2019 wzrosła o ponad 2,48 mln zł.

Pomoc w tej formie została udzielona w sumie 7 531 osobom. Ze względu na wielokrotne korzystanie z tej formy pomocy przez poszczególne osoby łączna liczba udzielonych świadczeń była na poziomie 2,7 mln. Przeciętny koszt jednostkowy usługi opiekuńczej oscylował na poziomie 19,5 zł. Na przestrzeni ostatnich lat obserwować można było stały wzrost liczby osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych. Różnica pomiędzy rokiem 2015 a rokiem 2019 to 1 959 osób. W roku 2020, po raz pierwszy od dłuższego czasu, liczba osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych spadała w stosunku do roku wcześniejszego o 447 osób. Powodem tego mogła być m.in. sytuacja epidemiczna, która ograniczyła realizację tego typu usług.

Wykres 15. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych w latach 2015-2020

Źródło: MRPiPS 03R

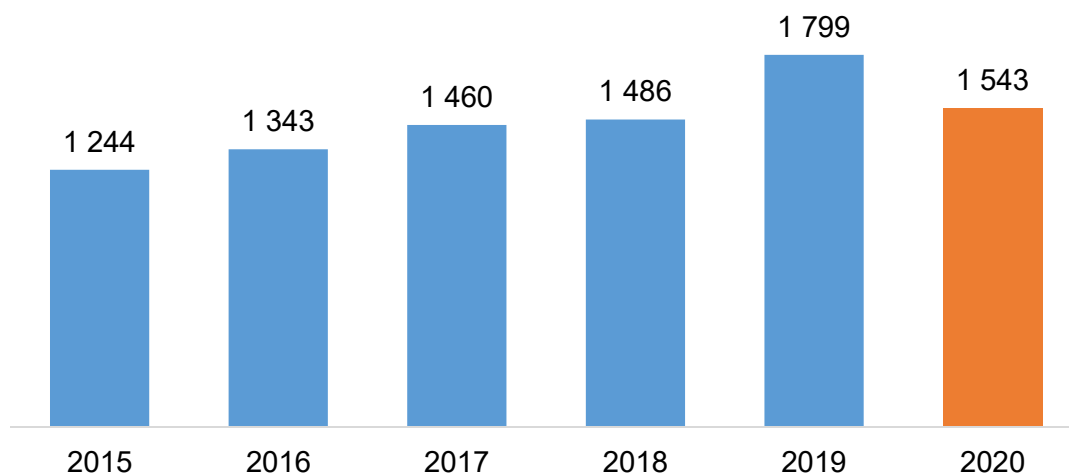
Zapewnienie tego typu usług jest zadaniem własnym gminy. Co do zasady więc każda gmina w województwie powinna realizować samodzielnie lub zlecać innym podmiotom usługi opiekuńcze. Niestety, jak wynika ze szczegółowej analizy danych ze sprawozdania MRPiPS 03R, w roku 2020 na terenie województwa pomorskiego w sumie 5 gmin nie wypełniało tego zobowiązania. W stosunku do roku 2019 liczba gmin, które nie udzieliły wsparcia w tej formie spadała o 3.

6.2. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi dostosowane są do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia oraz mają, między innymi, na celu: uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, kształtowanie umiejętności niezbędnych do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i społecznego funkcjonowania, motywowanie do leczenia i aktywności. Na specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi gminy w 2020 roku wydatkowały w sumie środki w kwocie 18,04 mln zł. Tego typu świadczeń udzielono 1 543 osobom. Liczba świadczeń wyniosła natomiast 509,8 tys. Przeciętny koszt jednostkowy specjalistycznej usługi opiekuńczej w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi oscylował na poziomie 35,4 zł.

Również w przypadku liczby osób, które korzystają ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w ostatnich latach zauważyć można był pewien trend wzrostu zapotrzebowania na tego typu usługi. Różnica w liczbie osób, którym udzielono takiego wsparcia pomiędzy 2015 a 2019 rokiem wyniosła w sumie 555 osób. Wyjątkiem, tak samo jak w przypadku usług opiekuńczych jest rok 2020, czego powodem najprawdopodobniej była pandemia COVID-19.

Wykres 16. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2015-2020

Źródło: MRPiPS 03R

6.3. Pozostałe usługi pomocy społecznej

Do pozostałych usług świadczonych przez instytucje pomocy społecznej zalicza się, między innymi: poradnictwo specjalistyczne, pracę socjalną, interwencję kryzysową, kontrakt socjalny, specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Z zebranych danych wynika, że największa liczba osób skorzystała z usług w formie pracy socjalnej. Pomoc w tej formie została udzielona 36 984 rodzinom. W 2020 roku wsparcia w postaci poradnictwa specjalistycznego udzielono natomiast 3 977 rodzinom. Kontrakt socjalny zawarto z 2 699 osobami, ogólna liczba osób objętych kontraktem wynosiła natomiast 3 286.

7. WSPIERANIE RODZINY I SYSTEM PIECZY ZASTĘPCZEJ

Ważną częścią systemu pomocy i integracji społecznej jest obszar wspierania rodziny i pieczy zastępcza. Ramy prawne dla tej części systemu tworzy przede wszystkim ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej²⁸. Ustawa dzieli m.in. zadania w tym obszarze pomiędzy różne organy administracji publicznej. Zadania w zakresie zapewnienia pomocy rodzinom doświadczającym problemów opiekuńczo-wychowawczych należą do gmin. W pewnym uproszczeniu chodzi tutaj o działania wspomagające czy przeciwdziałające opuszczeniu przez dziecko rodziny biologicznej. Jednostki organizacyjne pomocy społecznej na szczeblu gminnym wykorzystują w tym celu m.in. następujące instrumenty: placówki wsparcia dziennego, rodziny wspierające, asystentów rodzin.

Pieczka zastępcza sprawowana jest w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Zgodnie z ww. ustawą zadanie to należy do powiatów. Pieczka zastępcza, sprawowana jest w dwóch formach: instytucjonalnej i rodzinnej. Do zadań samorządu województwa w tym obszarze należy natomiast zapewnienie funkcjonowania regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej oraz ośrodków adopcyjnych w regionie. Niniejszy rozdział zawiera w sobie syntetyczną wiedzę o funkcjonowaniu całego systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej na Pomorzu.

7.1. Wsparcie środowiskowe

W 2020 roku w województwie 2 578 rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych korzystało ze wsparcia 233 asystentów rodzin.

Tabela 19. Asystenci rodzin oraz rodziny korzystające ze wsparcia asystentów rodzin

	2018	2019	2020
liczba asystentów rodziny	242	241	233
liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny	2 721	2 885	2 578

Źródło: sprawozdanie WRiSPZ-G

Placówki wsparcia dziennego są jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny, w zakresie pomocy w opiece i wychowaniu dzieci z rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych. W pracy z dzieckiem współpracują z rodzicami, opiekunami, placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Uczestnictwo dzieci w zajęciach jest nieodpłatne i dobrowolne, chyba, że dziecko zostanie skierowane do placówki przez sąd. Przy zapewnieniu opieki nad dziećmi oraz przy wykonywaniu innych czynności związanych z realizacją zadań placówki mogą korzystać z pomocy wolontariuszy.

²⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Pod opieką jednego wychowawcy, w jednym czasie, może przebywać maksymalnie 15 dzieci. Organizację funkcjonowania placówki wsparcia dziennego określa regulamin zawierający w szczególności: zadania, organizację działań, rodzaj dokumentacji i sposób jej prowadzenia. Regulamin opracowuje kierownik. Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone w formie:

- **specjalistycznej**: organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne, realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprophylaktyczny, terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię,
- **opiekuńczej**: zapewnia opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań,
- **pracy podwórkowej** realizowanej przez wychowawcę: realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

W 85 placówkach wsparcia dziennego (82 o zasięgu gminnym i 3 o zasięgu ponadgminnym) zapewniono łącznie 2 273 miejsc (2 107 miejsc w placówkach o zasięgu gminnym i 166 miejsc w placówkach o zasięgu ponadgminnym). Przeciętna liczba dzieci, które uczestniczyły w tej formie wsparcia w ciągu całego roku wyniosła 1 578 (1 538 – w placówkach o zasięgu gminnym i 40 w placówkach o zasięgu ponadgminnym). Dla porównania w 2018 roku liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego wynosiła 1 949 (1 872 miejsc w placówkach o zasięgu gminnym i 77 miejsc w placówkach o zasięgu ponadgminnym), natomiast przeciętna liczby dzieci umieszczonych w tych placówkach wynosiła 1 629 (1 552 – w placówkach o zasięgu gminnym i 77 w placówkach o zasięgu ponadgminnym).

Spadła liczba placówek wsparcia dziennego prowadzonych przez inne podmioty niż gmina lub powiat. W 2018 roku 47 placówek wsparcia dziennego prowadzonych było przez organizacje pozarządowe. Dla porównania w 2020 roku prowadzonych przez organizacje pozarządowe było 39 placówek. W sumie na prowadzenie placówek wsparcia dziennego pomorskie samorzady w 2020 roku wydały 6,28 mln zł.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w połączonych formach. Szczegółowe dane dot. liczby placówek wsparcia dziennego w tabeli poniżej:

Tabela 20. Łączna liczba placówek wsparcia dziennego o zasięgu gminnym i ponadgminnym w latach 2018-2020

	2018	2019	2020
placówki wsparcia dziennego (razem) w tym:	80	91	85
– w formie opiekuńczej	40	46	46
– w formie specjalistycznej	16	22	19
– w formie podwórkowej	24	31	32

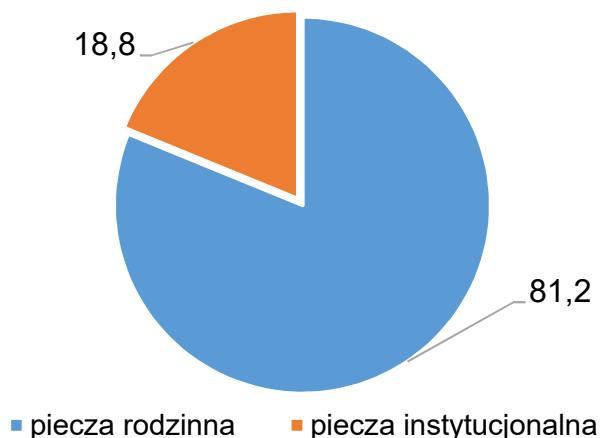
Źródło: sprawozdanie WRiSPZ-G

W 2020 roku w województwie pomorskim było 14 rodzin wspierających (mniej o 12 w stosunku do roku 2019), które udzielały pomocy w opiece i wychowaniu dziecka, wspierały w prowadzeniu gospodarstwa domowego lub pomagały w kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych 15 potrzebującym rodzinom.

7.2. Piecza zastępcza – informacje ogólne

W przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców sprawowana jest wobec niego piecza zastępcza – w formie rodzinnej bądź instytucjonalnej. Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej następuje na podstawie: orzeczenia sądu; w przypadku, gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną; na wniosek rodziców dziecka, osoby trzeciej lub w trybie art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. W roku oceny w różnych formach pieczy zastępczej umieszczonych zostało 554 dzieci poniżej 18 roku życia. Od czasu obowiązywania ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej systematycznie spada odsetek dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Wykres 17. Odsetek dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w 2020 roku (%)

Źródło: WRiSPZ-P

Liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej, utrzymuje się na podobnym poziomie.

W 2020 roku było ich 5 106. W stosunku do roku 2019, liczba dzieci w pieczy zastępczej wzrosła o 113. Jednocześnie odsetek dzieci umieszczanych w pieczy instytucjonalnej stanowi mniejszość – 18,8% wszystkich dzieci w pieczy zastępczej w województwie, na rzecz pieczy rodzinnej – 81,2%. W tabeli poniżej liczba dzieci w instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2012-2020.

Tabela 21. Liczba dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w latach 2012-2020

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
rodzinną piecza zastępcza	4 416	4 390	4 263	4 086	3 991	3 967	3 974	4 009	4 145
instytucjonalna piecza zastępcza	1 329	1 299	1 301	1 136	1 062	1 006	963	984	961
razem	5 745	5 689	5 564	5 222	5 053	4 973	4 937	4 993	5 106

Źródło: WRiSPZ-P

7.3. Rodziny zastępcze

W województwie pomorskim w przeciągu ostatnich lat odnotowuje się wzrost liczby rodzin zastępczych. Tendencję spadkową widać w przypadku liczby rodzin zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego i funkcję specjalistyczną oraz w przypadku rodzinnych domów dziecka. W 2020 roku 1 450 rodzin zastępczych stanowiły rodziny spokrewnione z dzieckiem, 646 stanowiły rodziny niezawodowe, funkcjonowało 126 rodzin zawodowych, 32 rodziny pełniły funkcję pogotowia rodzinnego, a 35 pełniło funkcję specjalistyczną.

Rodzinnych domów dziecka było w sumie 109. Szczegółowe dane dot. rodzinnej pieczy zastępczej w tabeli poniżej:

Tabela 22. Rodzinną piecza zastępcza w latach 2018-2020

	2018	2019	2020
rodzinną piecza zastępcza ogółem, w tym:	2 358	2 347	2 398
– rodziny zastępcze spokrewnione	1 403	1 417	1 450
– rodziny zastępcze niezawodowe	649	624	646
– rodziny zastępcze zawodowe	113	123	126
– rodziny zastępcze zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego	45	35	32
– rodziny zastępcze zawodowe specjalistyczne	38	37	35
– rodzinne domy dziecka	110	111	109

Źródło: sprawozdanie WRiSPZ-P

Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w analizowanym okresie nieznacznie wzrosła: z 3 974 dzieci w roku 2018 do 4 145 w 2020 roku (o 171 dzieci więcej

w porównaniu z rokiem 2018). Najwięcej dzieci umieszczonych było w rodzinach zastępczych spokrewnionych w 2020 roku – 1 872. Natomiast największą liczbę dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych zawodowych pełniących funkcję specjalistyczną odnotowano w 2019 roku – 80 dzieci. Szczegółowe dane dot. liczby dzieci w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka poniżej:

Tabela 23. Liczba dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2018-2020

	2018	2019	2020
liczba dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej, w tym:	3 974	4 009	4 145
– w rodzinach zastępczych spokrewnionych	1 804	1 822	1 872
– w rodzinach zastępczych niezawodowych	895	863	922
– w rodzinach zastępczych zawodowych, w tym pełniących funkcję:	546	554	559
• pogotowia rodzinnego	123	99	104
• specjalistyczną	76	80	77
– w rodzinnych domach dziecka	729	770	792

Źródło: sprawozdanie WRiSPZ-P

7.4. Placówki opiekuńczo-wychowawcze

W 2020 roku na terenie województwa pomorskiego funkcjonowało 79 placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz 1 regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna, prowadzona przez Samorząd Województwa Pomorskiego.

Wśród placówek opiekuńczo-wychowawczych na terenie województwa pomorskiego dominują placówki typu socjalizacyjnego – 67 placówek. W 2020 roku funkcjonowało 16 placówek typu interwencyjnego, 8 - typu rodzinnego oraz 1 placówka typu specjalistyczno-terapeutycznego. 13 placówek łączyło zadania placówki socjalizacyjnej i interwencyjnej. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych na zlecenie powiatów przez organizacje pozarządowe utrzymuje się na stałym poziomie (29 placówek w 2018 roku i 30 placówek w latach 2019-20). Szczegółowe dane dot. liczby placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej w tabeli poniżej:

Tabela 24. Liczba placówek pieczy instytucjonalnej, lata 2018 - 2020

	2018	2019	2020
placówki opiekuńczo-wychowawcze, w tym wg typu:	73	74	79
– socjalizacyjnego	62	64	67
– interwencyjnego	11	11	16
– specjalistyczno-terapeutycznego	1	1	1
– rodzinnego	9	8	8
regionalna placówka opiekuńczo- terapeutyczna	1	1	1

Źródło: sprawozdanie WRiSPZ-P

Tabela 25. Liczba miejsc w placówkach pieczy instytucjonalnej, lata 2018 - 2020

	2018	2019	2020
liczba miejsc w placówkach opiekuńczo- wychowawczych, w tym typu:	1 097	1 066	1 099
– socjalizacyjnego	848	924	944
– interwencyjnego	43	69	83
– specjalistyczno-terapeutycznego	8	9	9
– rodzinnego	63	64	63
liczba miejsc w regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej	45	45	45

Źródło: sprawozdanie WRiSPZ-P

Liczba dzieci przebywających w pieczy instytucjonalnej w analizowanym okresie utrzymywała się na stałym poziomie. Odnotowano spadek liczby dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu interwencyjnego (z 5% w 2018 roku do 3,8% w roku 2020). Z opieki w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu specjalistyczno-terapeutycznego w każdym roku korzystało od 8 do 10 dzieci. Szczegółowe dane dot. liczby dzieci przebywających w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej w tabeli poniżej:

Tabela 26. Liczba dzieci w pieczy instytucjonalnej, lata 2018-2020

	2018	2019	2020
liczba dzieci w placówkach opiekuńczo- wychowawczych, w tym typu:	963	984	961
– socjalizacyjnego	842	856	854
– interwencyjnego	50	57	37
– specjalistyczno-terapeutycznego	8	9	10
– rodzinnego	63	62	60
liczba dzieci w regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej	44	45	45

Źródło: sprawozdanie WRiSPZ-P

W placówkach opiekuńczo-wychowawczych największa liczba wychowanków to dzieci w wieku od 7. do 17. roku życia. Dzieci poniżej 10. roku życia w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (z wyjątkiem placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego) mogą przebywać tylko w szczególnie uzasadnionych okolicznościach. W analizowanym okresie zanotowano niewielki spadek liczby dzieci poniżej 7. roku życia w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. W 2020 roku na 41 wszystkich dzieci poniżej 7. roku życia, przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych 24 dzieci przebywało w placówkach typu socjalizacyjnego i interwencyjnego. Dla porównania w roku 2018 na 54 dzieci poniżej 7. roku życia, przebywające w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, w placówkach typu socjalizacyjnego i interwencyjnego przebywało 35 dzieci.

7.5. Usamodzielnianie wychowanków pieczy zastępczej

W roku 2020 pieczę zastępczą w województwie pomorskim opuściło 221 osób (ok. 30% wychowanków powyżej 18. roku życia przebywających w tym roku w pieczy zastępczej), w tym: 90 osób zostało usamodzielnionych z rodzin zastępczych spokrewnionych, 37 z rodzin zastępczych niezawodowych, 10 – z rodzin zastępczych zawodowych, 18 – z rodzinnych domów dziecka oraz 66 – z instytucjonalnej pieczy zastępczej. Szczegółowe dane dot. liczby wychowanków opuszczających pieczę zastępczą w tabeli poniżej:

Tabela 27. Liczba wychowanków opuszczających pieczę zastępczą, lata 2018-2020

	2018	2019	2020
liczba wychowanków opuszczających pieczę zastępczą, w tym, którzy:	306	296	221
powrócili do rodzin naturalnych	34	22	18
założyli własne gospodarstwo domowe	230	215	166
inne	42	59	37

Źródło: sprawozdanie WRiSPZ-P

Usamodzielnionym wychowankom, którzy opuścili pieczę zastępczą przyznaje się pomoc na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie, zagospodarowanie oraz udziela się pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych i w uzyskaniu zatrudnienia. Najwięcej świadczeń udzielanych usamodzielnionym wychowankom pieczy zastępczej dotyczy pomocy w kontynuowaniu nauki (w 2020 roku udzielono łącznie z tego tytułu 5 017 świadczeń, w tym: 2 929 - wychowankom z rodzinnej pieczy zastępczej i 2 088 - wychowankom z instytucjonalnej pieczy zastępczej). Wysokość pomocy na kontynuowanie nauki wynosi nie mniej niż 500,00 zł miesięcznie.

Szczegółowe dane dot. liczby świadczeń udzielonych wychowankom, którzy opuścili rodzinną i instytucjonalną pieczę zastępczą poniżej:

Tabela 28. Liczba świadczeń udzielonych wychowankom, którzy opuścili rodzinną pieczę zastępczą, lata 2018-2020

	2018	2019	2020
liczba świadczeń udzielonych wychowankom opuszczającym rodzinną pieczę zastępczą:	3 854	3 774	3 607
– pomoc na kontynuowanie nauki	3 275	3 146	2 929
– pomoc na usamodzielnienie	96	86	77
– pomoc na zagospodarowanie	97	87	81
– pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych	383	397	405
– pomoc w uzyskaniu zatrudnienia	3	58	115

Źródło: sprawozdanie WRiSPZ-P

Tabela 29. Liczba świadczeń udzielonych wychowankom, którzy opuścili instytucjonalną pieczę zastępczą, lata 2018-2020

	2018	2019	2020
liczba świadczeń udzielonych wychowankom opuszczającym instytucjonalną pieczę zastępczą:	2387	2 292	2 088
– pomoc na kontynuowanie nauki	1 825	1 753	1 599
– pomoc na usamodzielnienie	64	54	52
– pomoc na zagospodarowanie	56	29	45
– pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych	441	399	392
– pomoc w uzyskaniu zatrudnienia	1	57	0

Źródło: sprawozdanie WRiSPZ-P

7.6. Ośrodki adopcyjne

Adopcja (przysposobienie) – jest najlepszą formą zapewnienia dziecku warunków dla prawidłowego jego rozwoju, oznacza nawiązanie między przysposabiającym a przysposobionym stosunku prawno-rodzinnego, podobnego do stosunku, jaki jest między rodzicami a dzieckiem. Pomiędzy tymi stronami powstają takie same prawa i obowiązki, jakie istnieją pomiędzy dzieckiem a jego naturalnymi rodzicami. W Polsce wyróżnia się trzy formy przysposobienia, różniące się natężeniem powstałych więzi rodzinnych i wynikających z nich skutków prawnych. Są to przysposobienie: pełne, całkowite (pełne nierozwiązywalne)

i niepełne. Na mocy Uchwały Nr 319/XVI/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 lutego 2012 roku w sprawie utworzenia jednostki budżetowej - Pomorskiego Ośrodka Adopcyjnego w Gdańsku oraz nadania jej statutu, od 1 kwietnia 2012 roku funkcjonuje Pomorski Ośrodek Adopcyjny - jednostka budżetowa Województwa. Pomorski Ośrodek Adopcyjny w Gdańsku prowadzi wojewódzki bank danych o dzieciach z terenu województwa pomorskiego oczekujących na przysposobienie. W województwie działa również ośrodek adopcyjny Fundacji „Dla Rodziny”, który realizuje zadanie zlecone polegające na prowadzeniu zadań w zakresie adopcji na okres od 1 stycznia 2018 roku do 31 grudnia 2022 roku.

Tabela 30. Liczba dzieci przysposobionych na Pomorzu w latach 2018-2020

	2018	2019	2020
dzieci przysposobione w wieku:	45	64	84
– poniżej 1 roku	6	3	9
– od 1 roku do 4 lat	30	47	47
– od 5 do 9 lat	8	14	26
– 10 i więcej lat	1	0	2

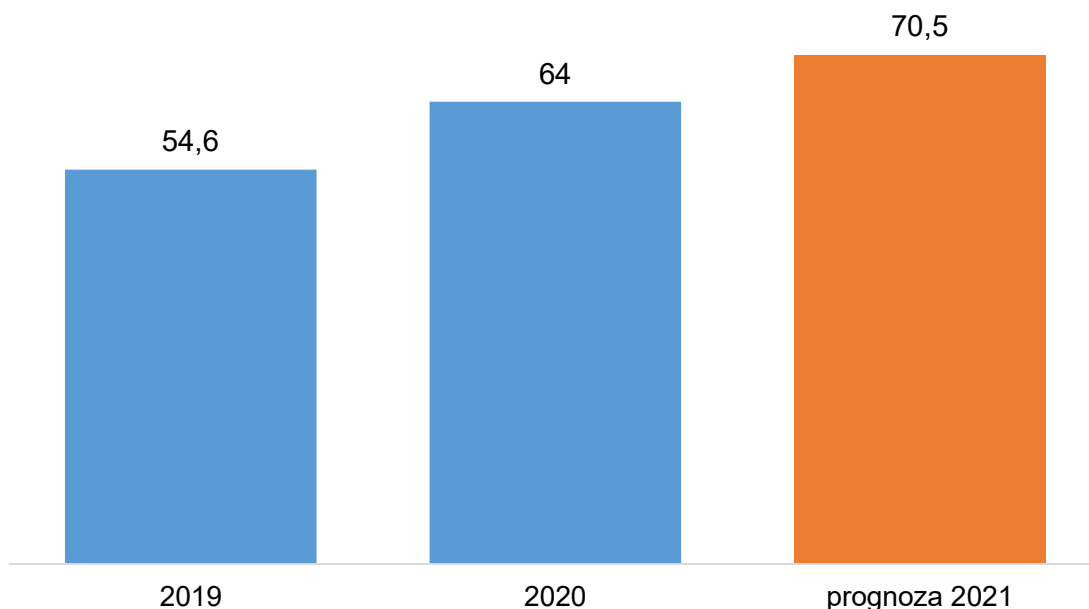
Źródło: sprawozdanie WRiSPZ-M

W wyniku procedur adopcyjnych prowadzonych przez ww. ośrodki w województwie pomorskim w 2020 roku przysposobionych zostało w sumie 84 dzieci. Większość stanowiły dzieci w wieku pomiędzy 1 a 4 rokiem życia – 47 dzieci.

8. REHABILITACJA ZAWODOWA I SPOŁECZNA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

W ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami realizowane są zadania pomocowe, takie jak: pomoc na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się; turnusy rehabilitacyjne; zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny; program „Aktywny Samorząd”; dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki; dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika. W roku 2020 pomorskie powiaty na ww. cele przeznaczyły 64 mln zł. W stosunku do roku 2019 kwota wzrosła o 9,4 mln zł. W roku 2021 prognozuje się że kwota ta wyniesie 70,5 mln zł.

Wykres 18. Ogólna kwota dofinansowania (PFRON, środki własne powiatów) kwoty w mln zł.

Źródło: OZPS

8.1. Turnusy rehabilitacyjne

W 2020 roku 3 217 osób z niepełnosprawnościami uzyskało pomoc w formie turnusu rehabilitacyjnego. Wartość dofinansowania na ten cel wyniosła w sumie 4,0 mln zł. Prognozuje się, iż w roku 2021 pomoc w takiej formie otrzyma 4 436 osób z niepełnosprawnościami, a wartość dofinansowania wyniesie w sumie 5,0 mln zł.

Tabela 31. Turnusy rehabilitacyjne

	2019	2020	prognoza 2021
liczba osób, które uzyskały pomoc	3 937	3 217	4 436
wartość dofinansowania w mln złotych	4,5	4,0	5,0

Źródło: OZPS

8.2. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny

Wartość dofinansowania na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, zakup środków pomocniczych czy sprzętu rehabilitacyjnego w zeszłym roku wyniosła 9,5 mln zł. Pomoc w takiej formie uzyskało łącznie 11 442 osób z niepełnosprawnościami. Prognozuje się, iż w 2021 roku liczba osób, które uzyskają pomoc w takiej formie wyniesie 12 742 osób.

Tabela 32. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny

	2019	2020	prognoza 2021
liczba osób, które uzyskały pomoc	12 027	11 442	12 742
wartość dofinansowania w mln złotych	8,8	9,5	10,6

Źródło: OZPS

8.3. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki

W ramach rehabilitacji społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnościami dofinansowano w zeszłym roku 97 imprez dla 2 903 osób z niepełnosprawnościami. Wartość dofinansowania na ten cel wyniosła 385,9 tys. zł.

Tabela 33. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki

	2019	2020	prognoza 2021
liczba dofinansowanych imprez	191	97	173
liczba niepełnosprawnych uczestników	7 963	2 903	6 502
wartość dofinansowania ogółem w tys.	506,2	385,9	821,2

Źródło: OZPS

8.4. Program „Aktywny Samorząd”

W ramach programu „Aktywny Samorząd” - którego celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów programu w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji, w 2020 roku udzielono 2 725 świadczeń na kwotę 10,9 mln zł.

Tabela 34. Program „Aktywny Samorząd”

	2019	2020	prognoza 2021
liczba świadczeń	2 863	2 725	3 038
wartość dofinansowania w mln złotych	9,7	10,9	11,9

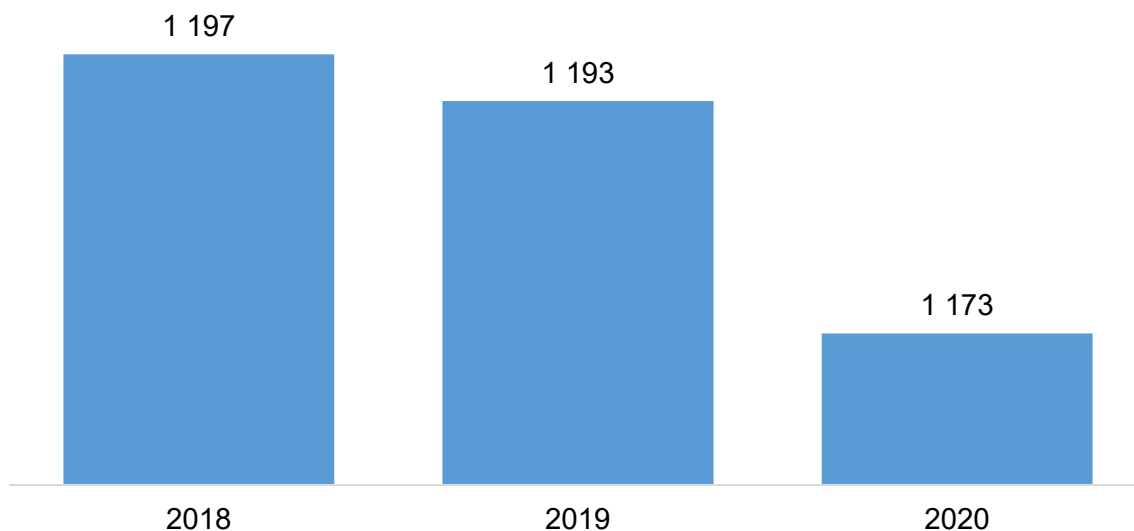
Źródło: OZPS

9. KADRA JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH POMOCY SPOŁECZNEJ

9.1. Liczba pracowników OPS/PCPR

W roku 2020 we wszystkich pomorskich ośrodkach pomocy społecznej oraz w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowało w sumie 3 655 osób, z czego 1 173 osób pracowało jako pracownicy socjalni.

Wykres 19. Liczba pracowników socjalnych w OPS/PCPR w latach 2018-2020

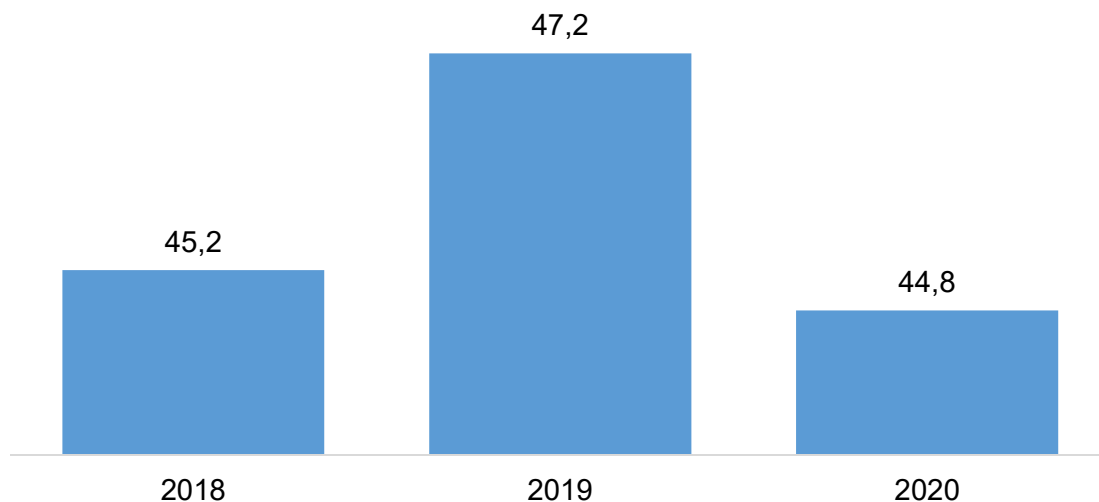

Źródło: MRPiPS 03R

9.2. Specjalizacja w zawodzie pracownika socjalnego

Jeżeli chodzi o specjalizacje w zawodzie pracownika socjalnego to biorąc pod uwagę zarówno te osoby, które posiadają specjalizację I stopnia oraz osoby ze specjalizacją II stopnia to pracownicy ci w roku 2020 stanowili ponad 44,8% wszystkich pracowników socjalnych pracujących w OPS/PCPR. Wskaźnik ten na przestrzeni ostatnich lat utrzymuje się na podobnym poziomie. Jednakże w stosunku do roku 2019 nastąpił spadek wartości tego wskaźnika o ponad 3 pp. Poniżej na wykresie zaprezentowano wartość wskaźnika obliczanego jako stosunek liczby pracowników socjalnych posiadających specjalizację I lub II stopnia w zawodzie pracownik socjalny do liczby wszystkich pracowników socjalnych w latach 2018-2020.

Wykres 20. Specjalizacja pracowników socjalnych w latach 2018-2020 (%)²⁹

Źródło: OZPS

9.3. Wymóg ustawy dot. liczby zatrudnionych pracowników

Ustawa z 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej³⁰ nakłada na ośrodki pomocy społecznej obowiązek zatrudnienia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy, w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2 000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących. Ponadto ww. ustawa wskazuje wprost, iż ośrodek pomocy społecznej zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych. W dalszym ciągu część ośrodków pomocy społecznej nie spełnia wspomnianych wymagań ustawowych dotyczących liczby zatrudnionych pracowników socjalnych. W roku 2020 w całym województwie pomorskim było w sumie 12 takich ośrodków. Były to ośrodki z następujących gmin: Człuchów (wiejska), Damnica, Gardeja, Głównicyce, Konarzyny, Miastko, Przechlewo, Reda, Słupsk (gmina wiejska), Szemud, Trąbki Wielkie, Władysławowo.

²⁹ Wskaźnik obliczany, jako stosunek liczby pracowników socjalnych posiadających specjalizację I lub II stopnia w zawodzie pracownik socjalny do liczby wszystkich pracowników socjalnych w OPS/PCPR.

³⁰ Dz. U. z 2018, poz. 1508 ze zm.

10. INNE RODZAJE POMOCY I ŚWIADCZEŃ

10.1. Świadczenie wychowawcze 500+

Świadczenie wychowawcze, tzw. 500+ to 500,00 zł na każde dziecko do ukończenia 18 roku życia, przyznawane bez dodatkowych warunków. Od 1 lipca 2019 roku świadczenie przysługuje na każde dziecko, bez względu na dochody osiągnięte przez rodziców.

Świadczenie przysługuje rodzinie bez względu na stan cywilny rodziców. Otrzymują je, zatem zarówno rodziny, w których rodzice są w związku małżeńskim, rodzice pozostający w nieformalnych związkach, jak i rodziny niepełne. W przypadku rodziców rozwiedzionych wsparcie otrzyma ten rodzic, który faktycznie sprawuje opiekę nad dzieckiem. W sytuacji, gdy dziecko zgodnie z orzeczeniem sądu jest pod opieką naprzemienną rodziców, świadczenie wychowawcze przysługuje każdemu z rodziców w wysokości połowy kwoty za dany miesiąc. W grudniu 2020 roku liczba dzieci uprawnionych do świadczenia wyniosła 433 220³¹. Kwota świadczeń przekazana w ramach świadczeń wychowawczych w województwie pomorskim w 2020 roku wyniosła 2,64 mld zł.

Tabela 35. Świadczenie wychowawcze - kwota świadczeń w mld zł

2018	2019	2020
1,46	2,01	2,64

Źródło: OZPS

10.2. Świadczenia rodzinne i alimentacyjne

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka.

Przyznawany jest na okres zasiłkowy, tj. od 1 listopada do 31 października następnego roku.

Podstawą do nabycia prawa do zasiłku rodzinnego oraz dodatków do zasiłku rodzinnego jest spełnienie kryterium dochodowego, które w przeliczeniu na osobę

w rodzinie nie może przekraczać kwoty 674,00 zł netto³². Jeśli członkiem rodziny jest dziecko posiadające orzeczenie o niepełnosprawności lub umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności, kryterium dochodowe wynosi 764,00 zł³³ netto na członka rodziny.

W roku 2020 ze świadczeń rodzinnych w województwie pomorskim skorzystało w sumie 54 291 rodzin, którym wypłacono w sumie ponad 258 mln zł.

Do świadczeń rodzinnych zaprezentowanych w wykresie poniżej wliczają się również jednorazowe zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka tzw. „becikowe”. Świadczenie to

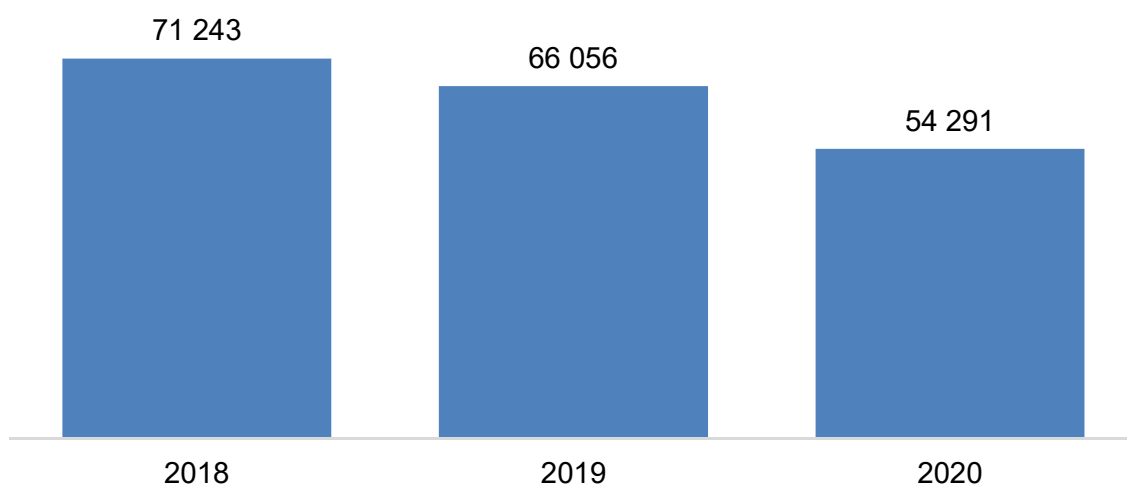
³¹ Źródło: Pomorski Urząd Wojewódzki.

³² Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31 lipca 2018 r. (Dz.U. poz. 1497) w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna.

³³ Tamże.

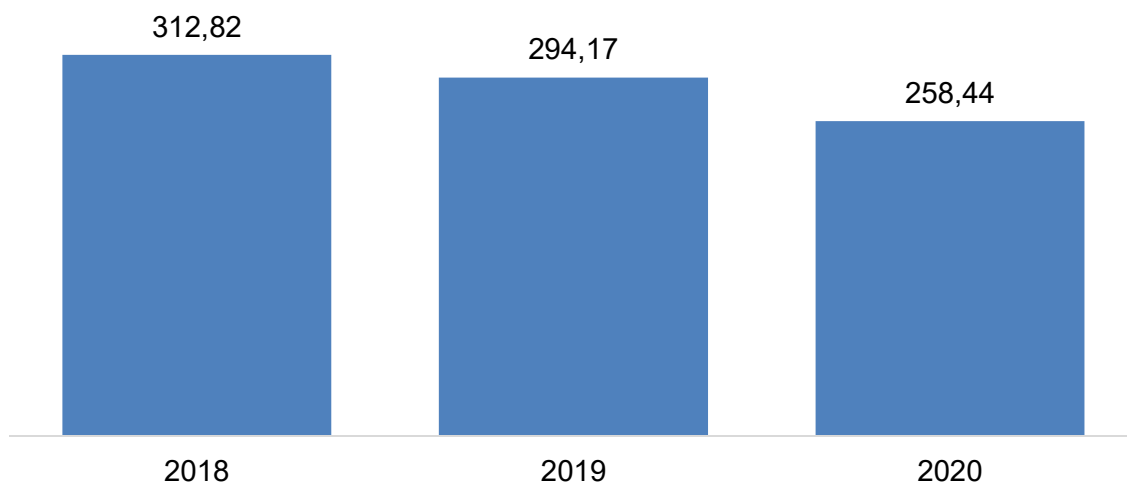
przysługuje w związku z urodzeniem się żywego dziecka. Uprawnienie do ubiegania się o wypłatę tego świadczenia przysługuje matce lub ojcu lub opiekunowi prawnemu lub faktycznemu dziecka. Oznacza to, że może zostać ono przyznane tylko jednej z ww. osób. Podstawą do nabycia prawa do świadczenia jest spełnienie kryterium dochodowego, które w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie może przekraczać kwoty 1 922,00 zł netto. Jest to świadczenie jednorazowe. Kwota świadczenia wynosi 1 000,00 zł.

Wykres 21. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami oraz korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka

Źródło: OZPS

Wykres 22. Kwota zasiłków rodzinnych w mln zł. wraz z dodatkami ogółem wypłaconych w ciągu roku

Źródło: OZPS

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego przysługuje osobie, która ma zasądzone alimenty na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli jego

egzekucja okazała się bezskuteczna. Świadczenia to przysługują osobie uprawnionej: do ukończenia 18 roku życia; do ukończenia nauki w szkole lub szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 25 roku życia; bezterminowo, jeżeli osoba uprawniona legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednak nie więcej niż 500,00 zł.

W roku 2020 ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego skorzystało w sumie 15 615 osób w 10 067 rodzinach. Ogólna kwota świadczeń w zł z funduszu alimentacyjnego w roku 2020 wyniosła 80,4 mln złotych. Szczegółowe dane dotyczące funduszu alimentacyjnego zostały zaprezentowane w tabeli poniżej.

Tabela 36. Dane o osobach i rodzinach, które skorzystały ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego wraz z ogólną kwotą świadczeń w latach 2018-2020

	2018	2019	2020
liczba osób	18 398	16 862	15 615
liczba rodzin	11 912	10 768	10 067
ogólna kwota świadczeń w mln zł	92,8	85,9	80,4

Źródło: OZPS

10.3. Świadczenia opiekuńcze

Do świadczeń opiekuńczych wypłacanych przez samorzady należą: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz świadczenie pielęgnacyjne.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje: niepełnosprawnemu dziecku; osobie z niepełnosprawnością w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności; osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia; osobie, która ukończyła 75 lat. W roku 2020 w województwie pomorskim samorzady udzieliły 1 011 882 tego typu świadczeń na łączną kwotę ponad 215,3 mln złotych.

Specjalny zasiłek opiekuńczy natomiast udzielany jest z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej i przysługuje: matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną, w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, innym osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 roku – Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności- jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie

ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współdziałania, na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. W roku 2020 w województwie pomorskim samorzady udzieliły 27 298 tego typu świadczeń na łączną kwotę ponad 16,7 mln złotych.

Tabela 37. Liczba świadczeń opiekuńczych w latach 2018-2020

	2018	2019	2020
zasilek pielęgnacyjny – ogółem	964 496	998 231	1 011 882
zasilek pielęgnacyjny – dla niepełnosprawnego dziecka	193 120	202 080	209 476
zasilek pielęgnacyjny – przyznany osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności	490 684	507 143	510 271
zasilek pielęgnacyjny – przyznany osobie, która ukończyła 75 lat	24 316	23 036	21 185
zasilek pielęgnacyjny – przyznany osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia ³⁴	256 376	265 972	270 950
świadczenie pielęgnacyjne	123 334	132 302	150 471
specjalny zasilek opiekuńczy	34 222	32 974	27 298
świadczenia opiekuńcze ogółem – zasilek pielęgnacyjny, świadczenia pielęgnacyjne, specjalny zasilek opiekuńczy	1 122 052	1 163 507	1 189 651

Źródło: OZPS

Świadczenie pielęgnacyjne przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. W roku 2020 w województwie pomorskim samorzady udzieliły 150 471 tego typu świadczeń na łączną kwotę 272,6 mln złotych. Poniżej w tabeli zaprezentowane zostały dane dotyczące kwot świadczeń na świadczenia opiekuńcze przekazane przez pomorskie samorzady w latach 2018-2020.

Tabela 38. Kwota świadczeń opiekuńczych w mln złotych w latach 2018-2020

	2018	2019	2020
zasilek pielęgnacyjny – ogółem	152,5	189,0	215,3
zasilek pielęgnacyjny – dla niepełnosprawnego dziecka	30,5	38,2	45,1

³⁴ Świadczenie przyznane osobie legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia.

	2018	2019	2020
zasiłek pielęgnacyjny - przyznany osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności	77,6	96,0	107,3
zasiłek pielęgnacyjny – przyznany osobie, która ukończyła 75 lat	3,8	4,4	4,5
zasiłek pielęgnacyjny – przyznany osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia ³⁵	40,6	50,4	58,4
świadczenie pielęgnacyjne	181,3	208,1	272,6
specjalny zasiłek opiekuńczy	18,1	20,2	16,7
świadczenia opiekuńcze ogółem – zasiłek pielęgnacyjny, świadczenia pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy	351,9	417,3	504,8

Źródło: OZPS

10.4. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne

O dodatek mieszkaniowy ubiegać może się każdy – niezależnie od tego, czy mieszka w mieszkaniu komunalnym, spółdzielczym, własnościowym, czy nawet w domu prywatnym. Istotny jest jedynie niski dochód, metraż zajmowanego lokalu i tytuł prawny do lokalu. Jeśli ktoś nie ma tytułu prawnego, musi przedstawić potwierdzenie, że ma uprawnienie do lokalu socjalnego lub zamiennego. Zryczałtowany dodatek energetyczny stanowi natomiast częściową rekompensatę kosztów opłat ponoszonych z tytułu opłat za energię elektryczną. Dodatek przysługuje tzw. odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej, czyli osobie pobierającej dodatek mieszkaniowy. Zgodnie z ustawą – Prawo energetyczne odbiorcą wrażliwym energii elektrycznej jest osoba, której przyznano dodatek mieszkaniowy, która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym.

W roku 2020 w województwie pomorskim z dodatków mieszkaniowych skorzystało 23 326 gospodarstw domowych, które otrzymały świadczenia na łączną kwotę 41,6 mln zł. Jeżeli chodzi natomiast o dodatki energetyczne to w roku 2020 z tego świadczenia skorzystało 5 936 gospodarstw domowych, które otrzymały świadczenia z tego tytułu na łączną kwotę 646,7 tys. zł. Dane dot. dodatków mieszkaniowych i energetycznych w latach 2018-2020 zaprezentowane zostały szczegółowo w tabeli poniżej.

Tabela 39. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne w latach 2018-2020

	2018	2019	2020
dodatki mieszkaniowe			

³⁵ Świadczenie przyznane osobie legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia.

Ocena Zasobów Pomocy Społecznej województwa pomorskiego za rok 2020

	2018	2019	2020
liczba gospodarstw domowych	26 701	27 671	23 326
– kwota świadczeń w mln złotych	45,2	44,6	41,6
dodatki energetyczne			
liczba gospodarstw domowych	10 708	6 745	5 936
– kwota świadczeń w tys. złotych	801,9	746,9	646,7

Źródło: OZPS

11. PROJEKTY REALIZOWANE PRZEZ ROPS W 2020 ROKU

Realizacja projektów finansowanych ze środków pochodzących z funduszy europejskich, umożliwiła ROPS prowadzenie wielu potrzebnych w regionie działań rozwojowych. W roku 2020 ROPS poza dotychczasowymi projektami realizował również projekty nadzwyczajne mające na celu przeciwdziałać negatywnym skutkom COVID-19, głównie poprzez pomoc placówkom całodobowym. Zadania związane z przeciwdziałaniem COVID-19 zostały również przewidziane w niektórych już wcześniej realizowanych przez ROPS projektach.

11.1. Kooperacja – efektywna i skuteczna [PO WER 2014-2020]

Celem projektu jest wypracowanie i wdrożenie modelu kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych dla gmin miejsko-wiejskich w ramach Makroregionu II obejmującego województwa zachodniopomorskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie, warmińsko-mazurskie i lubuskie. Okres realizacji projektu to: 1 kwietnia 2018 roku do 30 czerwca 2021 roku (realizacja projektu została wydłużona o 3 miesiące).

Grupą docelową / ostatecznymi odbiorcami wsparcia są podmioty polityk sektorowych istotnych z punktu widzenia włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa, zwłaszcza instytucje rynku pracy, instytucje systemu oświaty, jednostki systemu ochrony zdrowia, sądownictwo, policja. Są to podmioty istotne z punktu widzenia strategicznego podejścia do przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu z terenu 20 powiatów i 30 gmin miejsko-wiejskich o zróżnicowanej wielkości działających na obszarze Makroregionu II.

Projekt przyczynia się do realizacji celu szczegółowego nr 2 PO WER: Wzmocnienie potencjału instytucji działających na rzecz włączenia społecznego poprzez utworzenie modelu kooperacji / sieci współpracy podmiotów instytucji pomocy i integracji społecznej z podmiotami innych polityk sektorowych jak: edukacja, zdrowie, kultura, sport, sądownictwo, policja i wprowadzenie nowego profilu usług opartego o wzajemną współpracę i wykorzystanie potencjału tych instytucji w działaniach na rzecz włączenia społecznego osób/rodzin. W wyniku podjętych działań w ramach projektu pn.: „Kooperacja – efektywna i skuteczna” do tej pory:

- wypracowany został model kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych, polegający na wzmocnieniu mechanizmów współpracy różnych podmiotów, prowadzący w konsekwencji do komplementarnego podejścia do świadczenia usług na rzecz włączenia społecznego;
- przeprowadzone zostało pilotażowe wdrożenie wypracowanego modelu kooperacji na terenie 50 jednostek samorządu terytorialnego (w tym w 5 gminach województwa pomorskiego);

- opracowano wnioski z przeprowadzonego pilotażu, celem przygotowania rekomendacji do jego stosowania na obszarze całego kraju.

W związku z sytuacją epidemiczną na terenie kraju zwiększono wartość projektu na działania związane z przeciwdziałaniem COVID-19. Wsparciem w ramach tych działań na terenie województwa pomorskiego objęto w sumie 36 podmiotów, w szczególności hospicjów domowych. W ramach udzielonej pomocy rzeczowej przekazano ww. podmiotom środki ochrony indywidualnej (rękawiczki ochronne, maseczki, półmaski, fartuchy jednorazowe, kombinezony ochronne).

Wartość projektu: 29 251 021,10 zł, w tym wkład funduszy europejskich: 24 652 760,58 zł.

11.2. Model na więcej [PO WER 2014-2020]

Projekt „Model na więcej” realizowany był przez Centrum Inicjatyw Obywatelskich w partnerstwie z Witkac Sp. z o. o., Samorządem Województwa Pomorskiego oraz hiszpańskim stowarzyszeniem Asociacion Smilemundo z Barcelony. Projekt był realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Celem projektu było wypracowanie w porozumieniu z partnerem zagranicznym rozwiązania dotyczącego współpracy jednostek samorządu terytorialnego (JST) z podmiotami ekonomii społecznej (PES) w zakresie dostarczania usług publicznych, w tym opiekuńczych, zdrowotnych, transportowych, lokalnego recyklingu i utrzymania czystości. Cel ten został zrealizowany dzięki wzrostowi wiedzy pracowników JST na temat wprowadzania klauzul społecznych do zamówień publicznych oraz aktywizacji społecznej PES poprzez podniesienie poziomu wiedzy i zwiększoną realizację usług publicznych.

Ideą projektu było przygotowanie modelowego rozwiązania bazującego na doświadczeniach samorządu Barcelony, które z jednej strony spowoduje zwiększenie zainteresowania wprowadzaniem klauzul społecznych przez jednostki samorządu terytorialnego, z drugiej natomiast umożliwi PES takie rozwiązania, które wzmocnią je i uczynią partnerem przygotowanym do realizacji zadań publicznych zleczanych przez JST.

W ramach projektu w 2020 roku wypracowano model zlecenia zadań publicznych PESom przez JST oraz narzędzie edukacyjne wspierające wdrażanie modelu. Odbyła się seria spotkań (focusy, szkolenia i warsztaty) zarówno z PESami jak i JST, z którymi model był omawiany oraz konsultowane były treści zamieszczone na stronie. Z tego procesu powstał raport z testowania, który podsumowuje wyniki zebrane przez uczestników oraz przegląd produktów wypracowanych w trakcie projektu. W ramach zadania wdrożenia Modelu stosowania klauzul społecznych odbyły się 2 spotkania Forum Doradców, spotkanie online "Klauzule społeczne a zmiany w PZP" oraz przeprowadzone zostało doradztwo dot.

stosowania klauzul społecznych. Powstał również podręcznik dla JST dotyczący stosowania klauzul społecznych.

Realizację projektu zakończono 31.03.2021 roku

Wartość projektu wynosiła: 812 870,00 zł, w tym wkład funduszy europejskich: 766 455,12 zł

11.3. Partnerstwo dla Rodziny [PO WER 2014-2020]

Województwo Pomorskie w partnerstwie z innymi województwami realizuje projekt pn. „Partnerstwo dla Rodziny”. Projekt ten jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020, Oś priorytetowa II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działanie 2.8 Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym.

Projekt realizowany jest przez Województwo Wielkopolskie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu wraz z trzema partnerami: Województwem Lubuskim – Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Województwem Pomorskim – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, Województwem Zachodniopomorskim – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego.

Głównym celem projektu jest objęcie wsparciem pracowników i przedstawicieli instytucji oraz służb zaangażowanych w realizację zadań wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Czas realizacji projektu przewidziany jest od 1 października 2019 roku do 31 marca 2022 roku na terenie województw: lubuskiego, pomorskiego, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego (obszar makroregionu północno-zachodniego). Ponad 2 tys. osób, które spełnią kryteria formalne i dopełnią określonych w regulaminie wymagań, zostanie objętych bezpłatnym wsparciem w ramach projektu. Cel projektu jest spójny z wojewódzkimi programami wsparcia rodziny i pieczy zastępczej. Zostanie on osiągnięty przez podniesienie wiedzy i umiejętności uczestników poprzez udział w szkoleniach:

- dla kadry zarządzającej;
- na temat budowania lokalnego systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz pozyskiwania środków na ten cel;
- z zakresu stosowania prawa;
- kompetencji osób bezpośrednio pracujących z dziećmi i rodzinami;
- dla organów kontrolnych wojewody;
- dla służb współpracujących i tworzących system wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz adopcji.

Realizacja powyższych bloków tematycznych - poprzez podniesienie poziomu wiedzy i umiejętności uczestników - przyczyni się do wdrażania nowych rozwiązań w ramach

realizowania ustawy, co z kolei spowoduje intensyfikację działań na rzecz dziecka i rodziny oraz wpłynie na doskonalenie systemu pieczy zastępczej.

W związku z koniecznością zapobiegania rozprzestrzenianiu się pandemii COVID-19 w Polsce w znacznym stopniu ograniczona została działalność branży hotelarskiej oraz możliwość organizacji zaplanowanych szkoleń. W związku z powyższym zdecydowano o wydłużeniu terminu realizacji projektu o 6 miesięcy tj, do dnia 31 marca 2022 roku.

Wartość projektu „Partnerstwo dla Rodziny” wynosi 5 134 692,50 zł., w tym wkład funduszy europejskich: 4 327 518,83 zł.

11.4. Standard mieszkalnictwa wspomaganego [PO WER 2014-2020]

Województwo Pomorskie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Solidarni „Plus” oraz Towarzystwem Wspierania Potrzebujących „Przystań” realizuje projekt dofinansowany z Funduszy Europejskich pn.: „Wypracowanie standardu i przeprowadzenie pilotażu w zakresie usług mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością fizyczną, z uwzględnieniem możliwości finansowania tego rozwiązania”.

Celem projektu jest wypracowanie rozwiązań umożliwiających niezależne życie osobom z niepełnosprawnością fizyczną, zgodnie z ideą przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności. Projekt realizowany jest w okresie od 1 stycznia 2018 roku do 31 grudnia 2022 roku, zgodnie z „Ogólnoeuropejskimi wytycznymi dotyczącymi przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”. W ramach projektu opracowany został standard mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością fizyczną (uwzględniający specyficzne potrzeby i możliwości tych osób), który następnie zostanie wdrożony w 5 gminach na terenie województwa pomorskiego. Po zakończeniu etapu wdrażania standardu opracowane zostaną rekomendacje i przeprowadzone będą spotkania edukacyjno-szkoleniowe dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych ze wszystkich województw w zakresie stosowania opracowanego i wdrożonego standardu. Planowane efekty projektu:

- powstanie mieszkań wspomaganych dla osób z niepełnosprawnością fizyczną w 5 gminach na terenie województwa pomorskiego;
- wzrost jakości usług realizowanych na rzecz osób z niepełnosprawnością fizyczną w środowisku lokalnym;
- zapewnienie opieki w środowisku lokalnym osobom zagrożonym koniecznością umieszczenia w całodobowych formach opieki instytucjonalnej.

W roku 2020 roku kontynuowano realizację II Kamienia Milowego projektu tj. wdrażanie opracowanego w poprzednim zadaniu „Standardu usług mieszkalnictwa wspomaganego dla

osób z niepełnosprawnością fizyczną” w gminie Brusy, Człuchów, Kościerzyna, Sierakowice i Puck. Wydłużono również termin zakończenia projektu o rok tj. do 31 grudnia 2022 roku. Przygotowano dokumentację projektowo-kosztorysową dotyczącą dostosowania pięciu lokali do potrzeb osób z niepełnosprawnością fizyczną, która przeszła audyt Fundacji Polska Bez Barier mający na celu weryfikację zaprojektowanych rozwiązań pod kątem dostępności. Ogłoszono również postępowanie na „Dostosowanie pięciu lokali do potrzeb osób z niepełnosprawnością fizyczną”.

W celu złagodzenia skutków pandemii wirusa SARS-CoV-2 zaplanowano dodatkowe działanie w postaci konkursu dla NGO świadczących usługi dla grup zagrożonych (np. w mieszkaniach wspomaganych), placówek zapewniających całodobową opiekę, noclegowni itp. W ramach konkursu pomocą rzeczową w postaci m.in. sprzętu/wyrobów medycznych, środków ochrony indywidualnej, urządzeń do dezynfekcji zostało objętych łącznie ok. 46 podmiotów.

Wartość projektu wynosi: 10 175 999,99 zł, w tym wkład funduszy europejskich: 8 576 332,79 zł.

11.5. Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej [RPO WP 2014-2020]

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej realizuje projekt pozakonkursowy w ramach Działania 06.03. Ekonomia społeczna Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego pn.: „Pomorski system przedsiębiorczości społecznej: koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim na lata 2019-2022”.

Celem projektu jest podjęcie działań pozwalających na prowadzenie skutecznej i efektywnej polityki wspierania rozwoju ES poprzez:

- koordynację działań na rzecz rozwoju ES przez ROPS, wyposażoną w narzędzia koordynacji, celem zwiększenia skuteczności i efektywności działań oraz ich realizacji wymagających oddziaływania szerszego, w wymiarze regionalnym;
- wyznaczanie kierunków rozwoju ES, uwzględniające uwarunkowania bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej regionu w celu umożliwienia rzetelnej oceny efektów realizowanych działań oraz ich ogniskowania w obszarach najbardziej wymagających wsparcia. Powyższe działania skierowane są do: OWES, JST i ich jednostek organizacyjnych oraz PES.

Cele szczegółowe:

- funkcjonowanie sieci współpracy pomiędzy instytucjami, organizacjami, biznesem i nauką, PES zaangażowanymi w rozwój ES w regionie;
- promocja ES w regionie.

- uspołnienie działalności OWES na poziomie regionalnym działania:
 - organizowanie i przeprowadzenie spotkań, warsztatów, szkoleń, seminariów, konferencji, kampanii społecznych;
 - doradztwo specjalistyczne;
 - tworzenie regionalnych sieci podmiotów ES;
 - tworzenie regionalnych sieci podmiotów ES o charakterze reintegracyjnym;
 - tworzenie raportów dotyczących agregowania działalności OWES i sieci regionalnych;
 - synchronizacja i uspołnianie działań OWES;
 - wspieranie realizacji przez podmioty ES usług użyteczności publicznej;
 - organizowanie funkcjonowania powołanego Uchwałą ZWP 598/51/15 z dnia 23.06.2015 Pomorskiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej;
 - aktualizacja i wdrażanie WPRES;
 - tworzenie i stała aktualizacja mapy zasobów i potrzeb rozwoju ES w regionie;
 - reprezentowanie interesów sektora ES na poziomie regionalnym;
 - współtworzenie lokalnych planów rozwoju ES.

Planowane efekty projektu:

- wsparcie 50 PES;
- zwiększenie poziomu współpracy i skuteczności działań pomiędzy JST, JSPS, IRP, PES oraz OWES w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej;
- zwiększony zakres powiązań i współpracy PES z biznesem i środowiskiem naukowym;
- większa promocja ES i jej produktów w regionie.

Wartość projektu: 2 604 433,66 zł; dofinansowanie projektu z UE: 2 213 768,61 zł.

Termin realizacji: 01.01.2019 roku - 31.10.2023 roku.

Jednym z głównych działań w ramach projektu w 2020 roku było łagodzenie negatywnych skutków sytuacji epidemicznej w odniesieniu do funkcjonowania ekonomii społecznej w województwie. Ponadto niezmiennie działania projektowe skupiały się na zapewnianiu warunków do koordynacji rozwoju ekonomii społecznej w regionie. Zorganizowano m.in. 6 spotkań/posiedzeń Pomorskiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej (1 stacjonarne, 5 w formule on-line). Każdorazowo spotkania były odpowiedzią na aktualną sytuację, związaną z funkcjonowaniem i zmianami w zakresie ekonomii społecznej w kraju i województwie, zwłaszcza w związku z COVID-19. Dodatkowo Komitet zaangażował się w prace nad Wojewódzkim Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2021-2027. W tym celu zorganizowano 8 spotkań w formule on-line, stolików problemowych, tematycznych:

- solidarna wspólnota regionalna;
- wsparcie sektora ekonomii społecznej na Pomorzu;
- podmioty ekonomii społecznej na Pomorzu;
- edukacja w zakresie ekonomii społecznej na Pomorzu.

W ramach zapewnienia wsparcia dla funkcjonowania regionalnego systemu OWES przeprowadzono badanie ewaluacyjne ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, które rozszerzono o tematykę kondycji PS w związku z pandemią.

Przeprowadzono 2 serie spotkań warsztatowo-szkoleniowych z zakresu tematycznego związanego z doradztwem podatkowym oraz nowelizacją ustawy Prawo zamówień publicznych i klauzul społecznych.

W ramach projektu włączono się w organizację konferencji: Forum Inicjowania Rozwoju pt. „JAK? BYĆ I DZIAŁAĆ RAZEM”. Konferencja odbyła się w formule on-line, głównie skupiono się praktykach w obszarze środowiskowym, wsparcia jednostki oraz praktykach organizacyjnych. W wirtualnych sesjach tematycznych podjęto takie tematy jak wspieranie odporności psychicznej w organizacji, wdrażanie rozwiązań gospodarki obiegu zamkniętego, Polski Pakt Plastikowy, Management 3.0, budowanie środowiska pracy opartego o różnorodność, wdrażanie rozwiązań zero food waste, wolontariacie, projektowaniu usług metodą Design Thinking, certyfikacji B Corporation. W ramach konferencji przygotowana została również specjalna strefa wystawiennicza on-line dedykowana PES, w której uczestnicy mogli zwiedzić wirtualne stoiska pomorskich podmiotów ekonomii społecznej.

W ramach podzadania mającego na celu zapewnienie rozwoju powiązań pomiędzy biznesem, systemem edukacji i ekonomią społeczną Fundacja Inicjowania Rozwoju Up Foundation przeprowadziła 2 Lokalne Fora Międzysektorowe. Podczas spotkań uczestnicy spotkań pogłębili wiedzę nt. biznesu odpowiedzialnego społecznie, współpracy międzysektorowej, etycznego zarządzania w trudnych czasach, solidarności lokalnej. Poruszono kwestię zaangażowania lokalnych przedsiębiorców w czasie pandemii.

Kolejnym działaniem podjętym w 2020 roku w ramach projektu było zapewnienie wsparcia dla funkcjonowania regionalnej sieci kooperacji podmiotów reintegracyjnych - zorganizowano 2 spotkania Konwentu Pomorskich Centrów i Klubów Integracji Społecznej (jednodniowe stacjonarne oraz jednodniowe on-line). Odbyły się również 2 spotkania warsztatowo-szkoleniowe w formule zdalnej, mające na celu wzmacnianie poziomu współpracy pomiędzy NGO, JST, PES dot. nowelizacji prawa zamówień publicznych i klauzul społecznych oraz ogłaszania otwartych konkursów ofert oraz procedury konkursowej zalecania zadań publicznych.

W ramach działań projektowych związanych z rozwojem i promocją ekonomii społecznej opracowano projekt Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2021-

2027. Podjęto prace koncepcyjne związane z wyprodukowaniem filmów promujących pomorską ekonomię społeczną.

11.6. Pomorskie S.O.S [RPO WP 2014-2020]

Województwo Pomorskie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, Poddziałanie 5.4.2 Zdrowie na rynku pracy realizowało w 2020 roku projekt pn. „Pomorskie S.O.S” służący ograniczeniu negatywnych skutków wystąpienia COVID-19. Celem projektu było łagodzenie skutków epidemii COVID-19 oraz przeciwdziałania jej negatywnym konsekwencjom poprzez ograniczanie czynników ryzyka w miejscu pracy w stosunku do osób znajdujących się w grupie szczególnego ryzyka, jakimi są pracownicy zapewniający usługi medyczne, bytowe, opiekuńcze oraz personel gospodarczy i obsługi 82 podmiotów, które na terenie województwa pomorskiego świadczą całodobową opiekę (wsparcie) osobom starszym, przewlekle lub terminalnie chorym, tzn. domów pomocy społecznej, zakładów opiekuńczo-leczniczych, zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych, hospicjów stacjonarnych.

W ramach projektu udzielane były granty podmiotom prowadzącym i tworzącym domy pomocy społecznej, zakłady opiekuńczo-lecznicze, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, hospicja stacjonarne. Granty te dedykowane były zapewnieniu środków ochrony indywidualnej pracownikom ww. podmiotów, środków oraz sprzętu do dezynfekcji, wyposażenia izolatek, jak również usług dekontaminacji pomieszczeń, niezbędnych do odkażenia i zniwelowania skutków wywołanych przez obecność wirusa COVID-19.

Łącznie wsparciem w ramach projektu objętych zostało 85 podmiotów oraz 486 pracowników zatrudnionych w tych jednostkach. Projekt realizowano w okresie od 1 lutego 2020 roku do 8 lutego 2021 roku.

Wartość projektu wynosiła: 10 283 126,28 zł, w tym wkład Europejskiego Funduszu Społecznego: 8 740 657,34 zł.

11.7. Pomorskie Pomaga [PO WER 2014-2020]

Województwo Pomorskie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego w Gdańsku w 2020 roku realizowało projekt w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 pn. „Pomorskie pomaga”. Celem projektu było łagodzenie skutków epidemii COVID-19 oraz przeciwdziałanie jej negatywnym konsekwencjom, w szczególności w stosunku do osób znajdujących się w grupie szczególnego ryzyka, jaką stanowią mieszkańcy i pracownicy domów pomocy społecznej, które na terenie województwa pomorskiego świadczą całodobową opiekę (wsparcie) w szczególności osobom starszym, z niepełnosprawnościami, przewlekle chorym.

Grupę docelową projektu stanowili mieszkańcy i pracownicy domów pomocy społecznej z terenu województwa pomorskiego. W ramach projektu udzielono granty podmiotom

uprawnionym, prowadzącym domy pomocy społecznej na terenie województwa pomorskiego, na następujące działania:

- dodatki do wynagrodzeń dla pracowników DPS (bez lekarzy i pielęgniarek) wykonujących bezpośrednią pracę z pensjonariuszami;
- zapewnienie noclegów i wyżywienia dla pracowników DPS poza miejscem zamieszkania;
- zapewnienie tymczasowych miejsc przy każdym DPS na kwarantannę dla pensjonariuszy (m.in. poprzez pokrycie kosztów związanych z noclegiem, wyżywieniem i opieką nad osobami, które znajdować się będą w kwarantannie) - miejsca odbywania 14-dniowej kwarantanny przed przyjęciem do DPS / po powrocie ze szpitala.

Łącznie wsparciem w ramach projektu objętych zostało 45 podmiotów. Projekt realizowano w okresie od 1 maja 2020 roku do 31 grudnia 2020 roku.

Wartość projektu wyniosła: 15 486 203,00 zł, w tym wkład Funduszy Europejskich: 13 051 771,88 zł.

11.8. Wsparcie dzieci w umieszczonych w pieczy zastępczej w okresie epidemii COVID-19 [PO WER 2014-2020]

Na podstawie Umowy Nr 20/Z/20 z dnia 31.08.2020 roku Województwo Pomorskie uzyskało od Wojewody Pomorskiego środki finansowe na realizację projektu „Wsparcie dzieci w umieszczonych w pieczy zastępczej w okresie epidemii COVID-19”, realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

Wsparciem w ramach projektu objęto Dom im. J. Korczaka Regionalną Placówkę Opiekuńczo-Terapeutyczną w Gdańsku, która została doposażona w środki ochrony indywidualnej w związku z COVID-19, płyny do dezynfekcji, sprzęt komputerowy do nauki zdalnej, sprzęt audiowizualny, oprogramowanie do pracy z dziećmi z niepełnosprawnościami. Dodatkowo wyposażono miejsca kwarantanny dla dzieci, które mogłyby wymagać odizolowania w związku z COVID-19.

Łączna kwota uzyskanego wsparcia: 59 700,00 zł.

12. WSPÓŁPRACA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO Z NGO

Priorytetem współpracy Samorządu Województwa Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na rok 2020 był rozwój systemu wsparcia tworzonego przez i dla organizacji pozarządowych w celu skutecznej realizacji zadań publicznych. Zgodnie z zapisami § 6 Programu Współpracy Samorządu Województwa Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na rok 2020 realizacja zadań publicznych w trybie otwartych konkursów ofert została zaplanowana przez następujące komórki organizacyjne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego: Departament Edukacji i Sportu (DES), Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (ROPS), Departament Turystyki (DT), Departament Kultury (DK), Departament Zdrowia (DZ).

W 2020 roku wysokość środków udzielonych z budżetu Samorządu Województwa Pomorskiego na dofinansowanie zadań publicznych zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym oraz podmiotom określonym w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w ramach otwartych konkursów ofert wyniosła 6,75 mln zł, z czego dofinansowane podmioty wykorzystały 6,36 mln zł, co stanowi 94,13% przekazanej kwoty. Różnica pomiędzy przyznaną a wykorzystaną kwotą dotacji wynika z tego, że organizacje pozarządowe nie wykorzystały w 100% otrzymanej dotacji lub nastąpił jej częściowy zwrot oraz w związku z wprowadzeniem stanu epidemii i związanymi z nim restrykcjami. Wobec braku możliwości realizacji zadania wykonawcy wycofali się z podpisania umów.

Wykres 23. Poziom wykorzystania środków przez NGO w ramach współpracy z Samorządem Województwa Pomorskiego w 2020 roku

Źródło: sprawozdanie z realizacji Programu współpracy Samorządu Województwa Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na rok 2020

Wśród wszystkich departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego najwięcej środków na zadania zlecone w trybie otwartych konkursów w 2020 roku

przeznaczył Departament Edukacji i Sportu na działania w obszarze sportu. W sumie na ten cel organizacje pozarządowe otrzymały ponad 4,4 mln zł. Poniżej w tabeli szczegółowe dane dot. zlecenia zadań publicznych w trybie otwartych konkursów.

Tabela 40. Zestawienie łączne z zadań zleconych w trybie otwartych konkursów ofert

Departament UMWP	liczba złożonych ofert	otrzymały dofinansowanie	liczba umów	kwota przyznanych dotacji w tys. zł	poziom wykorzystania (%)
Departament Edukacji i Sportu (obszar edukacji)	8	2	0	130,7	0,00
Departament Edukacji i Sportu (obszar sportu)	59	23	19	4 456,0	99,24
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej	97	47	42	654,9	98,49
Departament Turystyki	11	7	7	80,0	87,50
Departament Kultury	195	68	58	1 400,0	84,88
Departament Zdrowia	2	1	1	30,0	100,00
razem	372	148	127	6 751,6	94,13

Źródło: sprawozdanie z realizacji Programu współpracy Samorządu Województwa Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na rok 2020

13. ŚRODKI FINANSOWE NA WYDATKI W POMOCY SPOŁECZNEJ I INNYCH OBSZARACH POLITYKI SPOŁECZNEJ W BUDŻECIE JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

W rozdziale tym zaprezentowane zostały dane pochodzące z formularza OZPS przekazanego przez pomorskie OPS/PCPR do ROPS. Dane pochodzą w całości z rozdziału 7 formularza oceny zasobów pomocy społecznej, dostępnego w centralnej aplikacji statystycznej (CAS). Przy jego wypełnianiu wyszczególniono wszystkie poniesione wydatki przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej związane z wykonywaniem zadań własnych i zleconych w obszarze udzielanej pomocy i wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, form wsparcia, programów i projektów według klasyfikacji budżetowej. Wielkości wydatków dotyczą wykonania budżetu jednostki za dany rok, zgodnie ze sprawozdaniem Rb-28.

Tabela 41. Środki finansowe JST w mln zł na wydatki w zakresie pomocy społecznej³⁶

wyszczególnienie	2019	2020	prognoza 2021
ogółem			
ogółem (działy)	4 724 528 700	5 177 515 243	4 968 840 922
w tym: w budżecie ops/pcpr	2 894 890 976	3 371 015 184	3 279 418 518
851 - ochrona zdrowia			
85153 - przeciwdziałanie narkomanii	3 986 792	3 186 429	5 712 102
w tym: w budżecie ops / pcpr	265 139	299 725	401 455
85154 - przeciwdziałanie alkoholizmowi	41 539 465	40 885 172	45 444 610
w tym: w budżecie ops / pcpr	8 638 939	8 502 514	9 741 271
852 - pomoc społeczna			
85202 - domy pomocy społecznej	268 959 209	288 994 938	298 445 299
w tym: w budżecie ops / pcpr	68 222 029	72 184 875	78 332 758
85203 - ośrodki wsparcia	61 807 756	65 887 433	75 426 297
w tym: w budżecie ops / pcpr	32 432 316	29 765 124	31 457 491
85205 - zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie	3 221 720	3 152 728	3 282 165
w tym: w budżecie ops / pcpr	2 750 678	2 684 276	2 808 213

³⁶ Prezentacja danych ma charakter poglądowy i nie dotyczą zadań realizowanych przez Samorząd Województwa Pomorskiego.

Ocena Zasobów Pomocy Społecznej województwa pomorskiego za rok 2020

wyszczególnienie	2019	2020	prognoza 2021
85213 - składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach w centrum integracji społecznej	7 376 142	7 077 047	10 886 919
w tym: w budżecie ops / pcpr	7 024 849	6 585 355	7 281 576
85214 - zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	45 616 301	43 483 546	48 554 519
w tym: w budżecie ops	44 707 343	42 764 772	47 800 053
85215 - dodatki mieszkaniowe	43 036 036	43 250 672	49 514 443
w tym: w budżecie ops	17 094 962	17 682 109	20 128 169
85216 - zasiłki stałe	86 814 545	83 216 945	84 126 799
w tym: w budżecie ops	84 763 527	81 573 648	82 259 144
85218 - powiatowe centra pomocy rodzinie	16 429 144	17 641 767	18 044 915
w tym: w budżecie pcpr	16 429 144	17 640 767	18 044 915
85219 - ośrodki pomocy społecznej	491 208 955	203 463 017	213 035 219
w tym: w budżecie ops	192 607 270	200 466 817	208 188 045
85220 - jednostki specjalistycznego poradnictwa, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	7 969 465	7 741 557	9 170 163
w tym: w budżecie ops / pcpr	3 070 940	3 514 074	4 579 597
85228 - usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	72 765 627	79 280 594	85 086 679
w tym: w budżecie ops / pcpr	56 564 514	61 797 215	67 175 693
85230 - pomoc w zakresie dożywiania	40 712 264	37 391 671	38 733 451
w tym: w budżecie ops	38 003 434	34 794 483	36 037 121
85231 - pomoc dla cudzoziemców	67 638	21 691	33 934
w tym: w budżecie ops / pcpr	67 638	21 691	33 934

Ocena Zasobów Pomocy Społecznej województwa pomorskiego za rok 2020

wyszczególnienie	2019	2020	prognoza 2021
w tym (z wiersza 31): wydatki na pomoc dla cudzoziemców w celu integracji ze środowiskiem (cudzoziemcy, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą)	54 428	11 646	32 694
w tym: w budżecie ops / pcpr	54 428	11 646	32 694
85232 - centra integracji społecznej	2 721 378	2 668 342	2 878 060
w tym: w budżecie ops / pcpr	775 711	959 635	966 031
85278 - usuwanie skutków klęsk żywiołowych	135 117	0	0
w tym: w budżecie ops / pcpr	135 117	0	0
85295 - pozostała działalność	24 494 154	30 364 613	41 221 548
w tym: w budżecie ops / pcpr	13 028 121	15 361 673	19 486 547
853 - pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej			
85311 - rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	10 608 417	11 980 868	12 498 098
w tym: w budżecie ops / pcpr	1 352 138	1 761 827	2 084 793
85321 - zespoły orzekania o niepełnosprawności	9 365 964	10 376 647	10 682 465
w tym: w budżecie dyspozycji ops / pcpr	3 923 710	4 538 477	4 234 504
85324 - państwowy fundusz rehabilitacji osób niepełnosprawnych	34 098 994	37 961 340	33 481 766
w tym: w budżecie ops / pcpr	15 267 271	18 216 162	9 587 131
85395 - pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	45 472 508	56 524 041	60 013 390
w tym: w budżecie ops / pcpr	10 850 194	13 087 367	21 849 455
854 - edukacyjna opieka wychowawcza			
85415 - pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym	14 198 372	11 481 558	10 556 762
w tym: w budżecie ops / pcpr	5 448 193	4 654 908	4 651 185
85416 - pomoc materialna dla uczniów o charakterze motywacyjnym	3 831 737	34 809 486	4 138 658
w tym: w budżecie ops / pcpr	75 680	78 250	59 250
855 - rodzina			
85501 - świadczenie wychowawcze	2 034 680 425	2 660 112 132	2 444 110 157

Ocena Zasobów Pomocy Społecznej województwa pomorskiego za rok 2020

wyszczególnienie	2019	2020	prognoza 2021
w tym: w budżecie ops / pcpr	1 351 625 147	1 748 061 498	1 631 580 208
85502 - świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	985 038 952	1 005 367 856	976 557 115
w tym: w budżecie ops / pcpr	695 993 340	742 381 669	728 683 729
85504 - wspieranie rodziny	102 364 662	109 806 254	101 369 852
w tym: w budżecie ops / pcpr	71 179 728	77 888 546	71 156 944
85505 - tworzenie i funkcjonowanie żłobków	55 784 224	59 364 477	57 538 135
w tym: w budżecie ops / pcpr	0	72 750	72 750
85506 - tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	296 303	965 991	998 691
w tym: w budżecie ops / pcpr	0	300 751	300 751
85507 - dzienni opiekunowie	285 517	471 858	374 736
w tym: w budżecie ops / pcpr	0	150 000	150 000
85508 - rodziny zastępcze	125 187 136	130 935 817	136 694 346
w tym: w budżecie ops / pcpr	123 110 446	128 100 326	134 079 155
85510 - działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	75 159 269	78 400 391	80 097 311
w tym: w budżecie ops / pcpr	22 222 300	26 687 233	28 437 362
85513 - składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne, zgodnie z przepisami ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz za osoby pobierające zasiłki dla opiekunów, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 roku o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów	9 172 680	11 248 365	10 072 318
w tym: w budżecie ops / pcpr	7 139 326	8 436 667	7 709 288
85578 usuwanie skutków klęsk żywiołowych	121 832	0	60 000
w tym: w budżecie ops / pcpr	121 832	0	60 000

Źródło: OZPS

14. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Poniżej tabela wniosków i rekomendacji wynikających z danych zawartych w niniejszym dokumencie. Tabela zawiera jedynie najistotniejsze kwestie. Wnioski z danych za 2020 rok zostały dopasowane do aktualnej sytuacji związanej z epidemią COVID-19 i wywołanym nią kryzysem gospodarczym. W pewnej mierze dość dobra sytuacja społeczno-gospodarcza regionu może ulec zmianie w perspektywie najbliższych lat. W kolumnie „Interwencja SWP” wskazane zostały propozycje działań, których realizatorem w imieniu Samorządu Województwa Pomorskiego mógłby być Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego.

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
I. Sytuacja osób niesamodzielnych, wymagających opieki			
1.	<ul style="list-style-type: none">Liczba dużych, nawet kilkusetosobowych zakładów opieki całodobowej utrzymuje się stale na podobnym poziomie. W roku 2020 na Pomorzu funkcjonowały w sumie 42 domy pomocy społecznej, które dysponowały ponad 4 tys. miejsc w formule całodobowej.	<ul style="list-style-type: none">Niezbędny jest rozwój różnego rodzaju zdeinstytucjonalizowanych form pomocy osobom z niepełnoprównościami, chorym lub w podeszłym wieku.	<ul style="list-style-type: none">Stworzenie strategii deinstytucjonalizacji uwzględniającej sytuację w placówkach dla osób o szczególnych potrzebach.Realizacja projektów wspierających rozwój mieszkalnictwa wspomaganego i usług społecznych świadczonych w środowiskach lokalnych.Stały monitoring potrzeb w placówkach w związku z COVID-19.

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
2.	<ul style="list-style-type: none"> – W strukturze świadczeń z systemu pomocy społecznej wzrasta udział osób, którym udzielono pomocy z powodu niepełnosprawności i długotrwałej choroby. – Pomorze dotyka zjawisko starzenia się społeczeństwa. Zwiększa się jednocześnie liczba osób wymagających kompleksowej opieki. 	<ul style="list-style-type: none"> – Potrzebna jest rozbudowa systemu opieki wytchnieniowej. Z jednej strony umożliwi to lepsze funkcjonowanie osób o szczególnych potrzebach, z drugiej natomiast umożliwi to m.in. aktywność zawodową, społeczną opiekunów osób zależnych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Pomoc w poszukiwaniu środków na opiekę wytchnieniową m.in. Fundusz Solidarnościowy – Program „Opieka Wytchnieniowa”.
3.	<ul style="list-style-type: none"> – W 5 gminach województwa pomorskiego w 2020 roku nie udzielono pomocy w postaci usług opiekuńczych (zadanie własne gminy). 	<ul style="list-style-type: none"> – Zwiększenie dostępności do usług opiekuńczych w gminach. 	<ul style="list-style-type: none"> – Promowanie wśród JST dobrych praktyk w zakresie usług opiekuńczych z uwzględnieniem narzędzi ekonomii społecznej.

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
II. Aktywność społeczna osób starszych			
4.	<ul style="list-style-type: none"> – W województwie pomorskim stale rozwija się infrastruktura społeczna dedykowana aktywności społecznej seniorów. – W dalszym ciągu są miejsca w województwie gdzie brakuje tego typu oferty. – Zwiększa się udział osób starszych w ogólnej liczbie mieszkańców województwa. 	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój oferty usług społecznych umożliwiających uczestnictwo i aktywność społeczną osób starszych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Promowanie dobrych praktyk w zakresie aktywności społecznej osób starszych (konkurs o nagrodę MWP „Pomorskie dla Seniora”). – Sieciowanie podmiotów działających w obszarze aktywności społecznej seniorów (m.in. Pomorskie Forum Rad Seniorów, Pomorskie Forum Uniwersytetów Trzeciego Wieku). – Zlecenie NGO realizację zadań publicznych w obszarze aktywności osób starszych.

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
III. Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej			
5.	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba dzieci w pieczy zastępczej w dalszym ciągu utrzymuje się na podobnym poziomie, a nawet w stosunku do roku 2019 nieznacznie wzrosła (5 106 wg. stanu na 31.12.2020 roku). – Pandemia COVID-19 wywarła negatywny wpływ również na dzieci pozostające w pieczy zastępczej oraz na cały system. 	<ul style="list-style-type: none"> – Potrzebny jest rozwój różnych form rodzinnej pieczy zastępczej. Ponadto istnieje potrzeba stałego podnoszenia kwalifikacji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej. – Realizacja przedsięwzięć niwelujących negatywny wpływ COVID-19 na dzieci w pieczy zastępczej. 	<ul style="list-style-type: none"> – Opracowanie Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021-2027. – Realizacja przez ROPS szkoleń dla osób pracujących w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. – Realizacja projektu „Pomorskie Dzieciom”.
IV. Ubóstwo			
6.	<ul style="list-style-type: none"> – Najczęściej wskazywanym powodem przyznania świadczeń z pomocy społecznej w 2020 roku na Pomorzu było ubóstwo, z tego powodu pomocy 	<ul style="list-style-type: none"> – Należy zaplanować kierunki działań pod kątem minimalizowania skali ubóstwa i marginalizacji społecznej, która w wyniku kryzysu wywołanego 	<ul style="list-style-type: none"> – Zlecenie NGO realizacji zadań publicznych w zakresie pomocy społecznej (m.in. Banki Żywności).

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
	<p>udzielono 28 023 rodzinom (spadek w stosunku do roku 2019 o 1 999 rodzin). Rodziny, którym przyznano pomoc z tego tytułu stanowiły 56,2% wszystkich rodzin beneficjentów, 25 476 rodzinom przyznano pomoc społeczną z powodu niepełnosprawności, a 24 980 z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby.</p> <p>– W 2020 roku nastąpiły zmiany na pomorskim rynku pracy spowodowane pandemią COVID-19. Po rekordowo niskim bezrobociu notowanym w 2019 roku (4,5%) nastąpił jego wzrost do 5,9% i był to szósty wynik w kraju. Bezrobocie w regionie jest przestrzennie zróżnicowane. W 2020 roku najwyższą stopą charakteryzowały się wschodnie i zachodnie powiaty: nowodworski, malborski, człuchowski, lęborski, bytowski, słupski i sztumski, najniższa</p>	<p>epidemią COVID-19 może w najbliższej przyszłości wzrosnąć.</p> <p>– Rekomenduje się stały monitoring skali ubóstwa w województwie (badania, analizy itp.).</p>	<p>– Zaplanowanie interwencji SWP w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej w szczególności dedykowanej osobom, które utraciły zatrudnienie i/lub ich sytuacja ekonomiczna pogorszyła się w związku z pandemią COVID-19. Wnioski do wykorzystania m.in. w założeniach do programu Fundusze Europejskie dla Pomorza na lata 2021-2027.</p>

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
	natomiast cechowała Trójmiasto i powiat kartuski.		
V. Ekonomia społeczna i współpraca z NGO			
7.	<ul style="list-style-type: none"> – Na Pomorzu funkcjonuje ok. 9 tys. organizacji pozarządowych, jednakże ich potencjał w zakresie świadczenia usług społecznych jest niewykorzystany, co wynika przede wszystkim z braków kadrowych i ich słabej kondycji finansowej. Ok. 10% organizacji pozarządowych prowadzi działalność gospodarczą. 	<ul style="list-style-type: none"> – Wykorzystanie pełnego potencjału pomorskich NGO w realizacji usług społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapewnienie trwałości systemu wsparcia NGO, rozwój kadr organizacji. – Ekonomizacja NGO.
8.	<ul style="list-style-type: none"> – Rok 2020 z uwagi na pandemię COVID-19 był rokiem trudnym dla szeroko pojętej gospodarki. Różnego rodzaju ograniczenia, spadek liczby klientów oraz problemy związane z płynnością finansową nie ominęły także sektora 	<ul style="list-style-type: none"> – Zaplanowanie polityki Samorządu Województwa Pomorskiego w zakresie rozwoju ekonomii społecznej na najbliższe lata z uwzględnieniem nowych regulacji (ustawa o ekonomii społecznej – 	<ul style="list-style-type: none"> – Opracowanie Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2021-2022. – Powołanie nowego Pomorskiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej.

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
	<p>ekonomii społecznej.</p> <p>W porównaniu do roku poprzedniego, w 2020 roku liczba podmiotów ekonomii społecznej na Pomorzu uległa zmniejszeniu. W regionie funkcjonowały 22 centra integracji społecznej (o 1 mniej niż rok wcześniej), 15 klubów integracji społecznej (o 2 mniej), 2 zakłady aktywności zawodowej (niezmiennie), 71 spółdzielni socjalnych (o 1 mniej niż rok wcześniej) oraz 8 737 organizacji pozarządowych (o 41 mniej niż w roku 2019).</p>	<p>wg. stanu na czerwiec 2021 r. na etapie konsultacji) oraz wpływu pandemii COVID-19 na sytuację społeczno-ekonomiczną regionu.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Zwiększanie udziału podmiotów ekonomii społecznej w obszarze realizacji usług społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w regionie (projekt ROPS RPO WP 2014-2020 6.3.3). – Promowanie produktów i usług podmiotów ekonomii społecznej m.in. poprzez udział PES w Jarmarku Św. Dominika 2021. – Zwiększenie udziału klauzul społecznych w zamówieniach publicznych.

15. SPIS TABEL, WYKRESÓW

Spis tabel:

Tabela 1.	Zasoby komunalne gmin.....	14
Tabela 2.	Dane o infrastrukturze społecznej.....	15
Tabela 3.	Wybrane placówki dla osób z niepełnosprawnościami, długotrwale chorych lub w podeszłym wieku w latach 2018-2020.....	15
Tabela 4.	Ośrodki interwencji kryzysowej dla osób doświadczających przemocy w latach 2018-2020.....	16
Tabela 5.	Mieszkania chronione w tym treningowe w latach 2018-2020.....	17
Tabela 6.	Placówki dla osób doświadczających bezdomności w latach 2018-2020.....	17
Tabela 13.	Liczba uniwersytetów trzeciego wieku.....	32
Tabela 14.	Dzienne domy i kluby Senior+ w województwie pomorskim.....	35
Tabela 15.	Dane o osobach i rodzinach, którym przyznano świadczenia.....	38
Tabela 16.	Zadania własne gminy - zasiłki okresowe, kwoty w mln zł.....	42
Tabela 17.	Świadczenie niepieniężne – liczba osób, które otrzymały pomoc.....	42
Tabela 18.	Szczegóły dotyczące powodów udzielenia pomocy społecznej w latach 2018 – 2020 wraz z wskazaniem różnic.....	47
Tabela 19.	Asystenci rodzin oraz rodziny korzystające ze wsparcia asystentów rodzin.....	52
Tabela 20.	Łączna liczba placówek wsparcia dziennego o zasięgu gminnym i ponadgminnym w latach 2018-2020	54
Tabela 21.	Liczba dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w latach 2012-2020	55
Tabela 22.	Rodzinna piecza zastępcza w latach 2018-2020.....	55
Tabela 23.	Liczba dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2018-2020.....	56
Tabela 24.	Liczba placówek pieczy instytucjonalnej, lata 2018 - 2020.....	57
Tabela 25.	Liczba miejsc w placówkach pieczy instytucjonalnej, lata 2018 - 2020.....	57
Tabela 26.	Liczba dzieci w pieczy instytucjonalnej, lata 2018-2020.....	57
Tabela 27.	Liczba wychowanków opuszczających pieczę zastępczą, lata 2018-2020.....	58
Tabela 28.	Liczba świadczeń udzielonych wychowankom, którzy opuścili rodzinną pieczę zastępczą, lata 2018-2020	59
Tabela 29.	Liczba świadczeń udzielonych wychowankom, którzy opuścili instytucjonalną pieczę zastępczą, lata 2018-2020	59
Tabela 30.	Liczba dzieci przysposobionych na Pomorzu w latach 2018-2020.....	60
Tabela 31.	Turnusy rehabilitacyjne.....	61
Tabela 32.	Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.....	62
Tabela 33.	Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki.....	62

Tabela 34. Program „Aktywny Samorząd”	62
Tabela 35. Świadczenie wychowawcze - kwota świadczeń w mld zł.....	65
Tabela 36. Dane o osobach i rodzinach, które skorzystały ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego wraz z ogólną kwotą świadczeń w latach 2018-2020.....	67
Tabela 37. Liczba świadczeń opiekuńczych w latach 2018-2020.....	68
Tabela 38. Kwota świadczeń opiekuńczych w mln złotych w latach 2018-2020.....	68
Tabela 39. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne w latach 2018-2020.....	69
Tabela 40. Zestawienie łączne z zadań zleconych w trybie otwartych konkursów ofert	81
Tabela 41. Środki finansowe JST w mln zł na wydatki w zakresie pomocy społecznej	82

Spis wykresów:

Wykres 1. Forma prawna przedsiębiorstw społecznych	26
Wykres 2. Branże wiodące przedsiębiorstw społecznych w województwie pomorskim.....	27
Wykres 3. Główne problemy wywołane kryzysem, z jakimi zmagają się PS na Pomorzu w czasie pandemii (%) 29	
Wykres 4. Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w latach 2019-2020 oraz prognoza na rok 2021 ...	37
Wykres 5. Wskaźnik deprivacji lokalnej wg powiatów (%)	38
Wykres 6. Beneficjenci pomocy społecznej wg grup wiekowych.....	39
Wykres 7. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w latach 2016-2020	41
Wykres 8. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg powiatów	41
Wykres 9. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia niepieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg powiatów.....	43
Wykres 10. Liczba rodzin, którym udzielono świadczeń w 2020 roku wg najczęściej wskazywanych powodów... 44	
Wykres 11. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu ubóstwa w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty (%).....	44
Wykres 12. Wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej.....	45
Wykres 13. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty (%).....	46
Wykres 14. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu niepełnosprawności w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem, w podziale na powiaty (%)	46
Wykres 15 Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych w latach 2015-2020	49
Wykres 16. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2015-2020.....	50
Wykres 17. Odsetek dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w 2020 roku (%)..	54
Wykres 18. Ogólna kwota dofinansowania (PFRON, środki własne powiatów) kwoty w mln zł.....	61
Wykres 19. Liczba pracowników socjalnych w OPS/PCPR w latach 2018-2020.....	63
Wykres 20. Specjalizacja pracowników socjalnych w latach 2018-2020 (%).....	64

Wykres 21. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami oraz korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka.....	66
Wykres 22. Kwota zasiłków rodzinnych w mln zł. wraz z dodatkami ogółem wypłaconych w ciągu roku	66
Wykres 23. Poziom wykorzystania środków przez NGO w ramach współpracy z Samorządem Województwa Pomorskiego w 2020 roku	80